Oliviu Beldeanu

Memorial anticomunist din închisoare

Der Rumänenprozeß hat begonnen!

Der Handstreich der vier Exilrumänen auf die rumänische Gesandtschaft in Bern vom 14.—16. Februar, der weit über unsere Landesgrenzen hinaus die Oeffentlichkeit in Atem hielt, vor den Bundesassisen

Exklusivbericht der «Schweizer Illustrierten Zeitung»

Procesul de la Berna

JL

Seria „Procesul Comunismului românesc”

•

Nr. 1

Supliment al săptămînalului
JURNALUL LITERAR

Redactor de carte: Mihaela CONSTANTINESCU
Prezentare grafică şi copertă: Ion PODOCEA
ISBN 973-9365-13-4

OLIVIU BELDEANU

MEMORIAL ANTICOMUNIST
din
ÎNCHISOARE

Prefață
de
Titu POPESCU

Editura „Jurnalul literar"
1999

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul memoriilor lui Oliviu Beldeanu ne-a parvenit, prin intermediul Dlui. Titu Popescu, de la Ion Chirilă, în copia xerox a unei dactilograme, plină de greșeli, cu foarte puține intervenții ulterioare. Lucru explicabil, desigur, dacă ținem seama de faptul că „autorul" și-a redactat memorialul direct pe clapele mașinii de scris în timpul detenției sale, ce a precedat Procesul de la Berna. *Se poate înțelege de aici că textul lui Oliviu Beldeanu era menit să pună în lumină adevăratul profil moral și ideologic al celui ce urma să fie judecat. De altfel, unele afirmații înscrise în aceste pagini au fost folosite, fragmentar, de presă și chiar de apărare în timpul procesului.*

În reproducerea tipografică de acum a acestor memorii am îndreptat, tacit, atît stîngăciile de expresie cît și ortografia, adaptînd-o la cea actuală. S-au conservat desigur particularitățile de limbaj ardelenesc. Stilul oral ne-a determinat să figurăm, în transcriere, dialogurile care în dactilogramă erau încorporate relatării fără a fi menționate grafic.

La cuprinderea în volum de sine stătător, aceste pagini publicate inițial în Jurnalul literar *sînt însoțite și de dosarul publicistic al* Procesului de la Berna *(atît cît redacția a reușit să-l reconstituie) cît și de cel juridic (beneficiind, în acest caz, și de sprijinul Dlui. Dan Ottiger Dumitrescu). Tot aici sînt introduse și convorbirile cu Stan Codrescu și Ion Chirilă, reproduse în* Jurnalul literar *(nr. 19-20, oct. 1998) după revistele* Foaie *(nr. 10. oct 1997, America) și* Căminul românesc *(nr. 1, 1998, Geneva). Volumul mai cuprinde alte două mărturii: Dialogul lui Titu Popescu cu René de Flers și cîteva reflecții* (Între disperare și speranță) *semnate de Nicolae Stroescu-Stînișoară.*

Mihaela CONSTANTINESCU

Februarie, 1999

MEMORIILE UNUI EROU

Oliviu Beldeanu, autorul acestor **Memorii,** face parte dintre eroii încă anonimi ai luptei românilor împotriva comunismului. Ceea ce se știe despre el – și doar de către cei puțini care o știu – este că a inițiat, organizat și condus grupul de refugiați români care, în 1955, au ocupat prin forță Legația română de la Berna, acțiune incomparabilă între actele demascatoare a periculozității comuniste, dovedind lumii libere că reprezentanța diplomatică a țării noastre era centrul spionajului sovietic în Europa Occidentală. Poate în părțile Dejului său natal, memoria faptelor lui să se păstreze ca o legendă eroică despre un haiduc anticomunist ce luase drumul codrului și făcea minuni de vitejie...

Textul pe care îl prezentăm acum este o copie după manuscrisul dactilografiat al **Memoriilor** scrise de Oliviu Beldeanu în închisoarea din Elveția, după consumarea evenimentului al cărui protagonist fusese. Acel eveniment epocal în istoria exilului românesc a fost, desigur, desfigurat în viziunea comuniștilor din țară și a presei aservite, înlocuindu-i-se motivația patriotică și justițiară cu una aberantă – „fascist-legionară". În anii postdecembriști, meritul de a fi redeschis procesul „atacului de la Berna", de a-i releva adevăratele coordonate între care s-a produs, restituind totodată conștiinței noastre personalitatea de erou național a lui Oliviu Beldeanu, revine **Jurnalului literar,** la care facem trimitere pentru completarea informației și pentru mai buna înțelegere chiar a textului de față (cf. **Jurnalul literar,** martie, aprilie, oct. 1998).

Copia pe care o reproducem am primit-o, la München, ca un cadou prietenesc, de la Ion Chirilă, unul din cei patru protagoniști ai acțiunii de

la Berna. Textul are 87 de pagini bătute strîns la maşină şi în foarte mare măsură este lizibil fără dificultăţi. Prima pagină, din păcate, se păstrează doar pe mai puţin de jumătate (cea superioară), unde se menţionează: numele – „Oliviu Beldeanu", locul – „Închisoarea Thorberg" şi data „Mai 1955". Deasupra textului, în stînga, este plasat titlul: **Memorii.** Fragmentul primei pagini a dactilogramei este, din cauza desfigurării conţinutului ei, inutilizabil, astfel încît **Memoriile** lui Oliviu Beldeanu, în copia pe care am primit-o, încep cu pag. a doua, cu un enunţ autobiografic: „În Ianuarie 1938 eram în cl. a IV-a a Liceului Andrei Mureşanu din Dej...".

Memoriile conţin povestea unui destin de erou tragic. Protagonistul lor purta strigătul unui neam care îşi dorea cu ardoare libertatea. Biografia lui este chiar evoluţia răzvrătirii. Derularea evenimentelor nu face decît să argumenteze ideea de destin, că nu se putea altfel, că Oliviu se pregătea să devină un exponent al anti-fatalităţii în condiţiile anilor evocaţi. Deviza vieţii lui a fost una singură: Patria liberă!

Textul debutează cu un şir de scenarii ale copilăriei autorului, amintind de directitatea narativă a **Amintirilor** lui Creangă. Memorialistul adoptă la început o viziune literaturizată a copilăriei, cu rol de introducere în atmosferă, povestind-o prin personaje şi situaţii, aducînd verosimilitatea amintirii pînă la marginea fabulosului vîrstei juvenile. Compensativ faţă de regimul de închisoare, autorul retrăieşte o vreme fericită cu iz de genuitate edenică, în buna tradiţie a ruralului ceremonial şi curent. Deocamdată, el este grijuliu de a păstra farmecul vîrstei, „jucînd-o" pe scena memoriei, vizualizînd-o teatral, chiar pînă la aşezarea dialogului în succesiune de replici.

Personajul evocator-evocat se conturează de pe acum ca un inadaptabil **in nuce,** ca un vlăstar al independenţei care i-a mobilizat din străvechime pe ardeleni, un observator critic nedispus la tranzacţii. Iată cum vede cel închis în Elveţia pe copilul care a fost în România: **„Eu recunosc că am fost un copil rău şi de carte nu mă prea ţineam, dar uram caracterele proaste, ca pîrîtori, înşelători, hoţi, trădători, periuţe etc. În schimb, iubeam solidaritatea, camaraderia, corectitudinea şi cavalerismul".**

O puternică influență formativă exercită personalitatea tatălui, un ardelean cumpătat și patriot, o fire de cremene pe care a transmis-o, un om cinstit, demn și harnic.

Cînd duplicitatea specifică vîrstei începe să prindă culoare politică, în celula lui din închisoarea elvețiană apare raza unei duioșii retroactive: **„Îmi aduc aminte că în anul 1946... am fost arestat de către ruși,... eram învinuit că am scris pe un perete** Jos Stalin! **și** Moarte rușilor!, **în schimb, eu scrisesem numai:** Trăiască Iuliu Maniu! **și** Trăiască P.N.Ț.!”.

Vîrsta și experiența i-au radicalizat componentele sufletești atitudinare, conștientizîndu-i nevoia de protest, la început încrîncenat, solitar și puțin eficient **(„cînd s-a pronunțat dictatul de la Viena..., trei zile nu am mîncat și nici nu am dormit și numai umblam ca un nebun”).** Clarificările îi sunt forjate de observarea victimizării ineficiente prin război **(„veneau scrisorile mele scrise la verișorii mei înapoi, și pe ele scria cu roșu Mort pentru Patrie”).** Fără știrea părinților, în loc să urmeze planul lor de a face teologia la Roma, se înrolează, prilej ca realitatea comportării sovieticilor să „călească oțelul” care era firea adolescentului Oliviu (tatăl îi deslușește: **„Să te ferească Dumnezeu de oameni fără conștiință, că aceia sunt mai răi decît bestiile”).** Primii comuniști „români” (de tipul **„Julius – un evreu,... un leneș și un hoț”)** nu i se înfățișează mai prejos. La Dej, pe cîțiva simpatizanți penețiști, **„i-au umplut de sînge”**, apar bande de comuniști (între ei – **„foști teroriști unguri”),** se individualizează un călău de aceeași speță, vestit ca **„bețivan ordinar”**, șeful unei grupe de șoc comuniste era apatridul **„evreu Lazaz” („măcelari care nu știau altceva decît să bată și să înjure”).** Abuzurile se țin lanț. Ziarul **Ardealul** este suspendat ca „antisemit”, cînd nu făcuse decît să înfiereze pe **„un evreu comunist** /care/ **făcea atrocități”.** Toate îi definesc direcția revoltei: **„pentru mine lege nu mai exista în România atît timp cît acești netrebnici sunt la conducere”.** Toată derularea întîmplărilor din perioada ’45–’50 proiectează un film de coșmar, în care apar actanții satanici ai vremii, rușii și comuniștii, dar și cei ai pasivității victimizante – tradiționaliștii care mai credeau în „alegeri libere” și-i așteptau pe americani.

Din acest punct biografic, faptele intră pe o linie directă. Incapacitatea de acțiune a conducătorilor țărăniști îi alertează firea lui activă și decisă, canalizată instinctiv împotriva expectativei ca soluție politică și a rezistenței pasive ca strategie anticomunistă. Un timp, face legătura cu diverse grupuri care începuseră să se organizeze în munți, fiindu-i tot mai clar că „aliații tradiționali" ne abandonaseră la discreția rușilor. În contact dur cu realitățile, deruta inițială devine disperare. Oliviu își asumă însărcinarea de a fi mesagerul P.N.Ț. pentru grupurile luptătoare din munți. Arestat pentru tentativă de trecere a frontierei, cunoaște regimul de exterminare care se instaurase în închisorile comuniste din România. Reușește să scape și ajunge... pe șantierul muncii patriotice de la Bumbești – Livezeni, de unde sustrage alimente pentru rezistenții din munți. După ce aruncă în aer Secția de fulminat de mercur a Uzinei de armament de la Sadu (Gorj), se retrage el însuși în munți, de data aceasta în Parîng. Trece, apoi, în Iugoslavia, cunoaște și acolo regimul atroce al închisorilor și lagărelor ce funcționau după același calapod elaborat la Moscova. În sfârșit, prin Italia, i se deschide drumul spre Germania Federală.

Rememorarea scrisă în închisoarea elvețiană de la Thorberg, după ocuparea și demascarea Legației române de la Berna ca oficină a spionajului sovietic, duce firul evenimentelor pînă la începutul anului 1954, ultima dată menționată direct de Beldeanu fiind oct. 1953, cînd părăsește Triestul, în direcția vestului.

Întreaga evocare se citește ca o palpitantă înlănțuire de întîmplări, care poate fi urmărită ca o narație cu suspans de la un episod la altul, sub semnul unei formidabile apăsări politice regizată de suveranitatea arbitrariului. Acest fundal care cumulează nedreptățile constituie a doua mare prezență a **Memoriilor,** alături de cea a autorului însuși. Dacă rezultă și un efect literar, acesta nu se datorește unei intenții ca atare, ci plasării sincere, deschise, cu tot sufletul, a autorului memorialist în dinamica fierbinte a evenimentelor.

Este deosebit de interesantă, tipologic, conturarea **din interior** a psihologiei personajului-autor, reprezentativă pentru trecerea motivației personale în mobil de acțiune, dar și pentru sprijinirea pe iluzii care, pe

moment, par certitudini. Solicitat de dispersia grupurilor din munți, Oliviu ajunge la o supremă conștiință sacrificială: **„Parcă îmi era indiferent dacă mor sau trăiesc, parcă îmi era indiferent dacă mă prind viu, eram pregătit să îndur orice tortură și să nu plec capul, numai să îi scuip și să îi sfidez, pînă mă omoară".** Fortificarea de sine venea, însă, și dintr-o credință himerică: **„noi toți aveam convingerea că la primăvară o să înceapă războiul, deoarece tensiunea dintre americani și ruși o simțeam atît de încordată, încît trebuia să pleznească".** Radicalizarea politică a luptătorilor din munți identifică totul într-o simbioză a elementelor. **„Pot să trăiesc – mărturisea un camarad, crezînd și el în rezolvarea pe plan internațional a situației României – numai cu frunze uscate și cu coajă de copac".** În contextul nesiguranțelor, dar și al ascuțirii conflictului deschis dintre rezistenți și securitate, se naște ideea ca Oliviu să încerce să ia legătura, la Viena, cu aliații occidentali. Acesta va fi primul pas spre evenimentele de la Berna.

Prin toate mediile și întîmplările prin care a trecut, acoperit sau fățiș, Oliviu a avut poziția clară a liderului luptei anti-comuniste, sprijinit pe un neobosit talent organizatoric și avînd vocația jertfei de sine, duse uneori pînă la inconștientizarea pericolelor. Legînd prin forța personalității sale o epopee nedivulgată, Oliviu Beldeanu rămîne un picaro tragic al anticomunismului românesc din faza lui eroică și romantică.

Destinul l-a adus pe Oliviu Beldeanu să sfîrșească tot în temnițele comuniste din țară. În ziua de 31 august 1958, a luat avionul din München, cu destinația Berlin, dînd curs unei solicitări de întrevedere, pentru o afacere. În ciuda sfaturilor și avertismentelor celor apropiați, de a refuza o întîlnire într-un punct atît de fierbinte, a aterizat totuși în Berlin. Acolo i-a așteptat un grec originar din România, Kehaioglu. Oliviu nu cunoștea exact traseul liniei de demarcație dintre Berlinul de Vest și Berlinul de Est. Kehaioglu l-a luat în mașină și a trecut, în viteză, în partea sovietică a Berlinului, unde îi aștepta Volkspolizei (Vopos). În ziua de 7 sept., a fost predat românilor. Prin decembrie a aceluiași an, Kehaioglu a fost găsit mort, într-o cameră de hotel din Viena. Securitatea avea grijă să-și șteargă urmele...

Prin grija avocatului Racoceanu, din Paris, unul dintre apărătorii celor patru în procesul de la Berna, textul lui Beldeanu a fost tradus în limba franceză, dar nu a fost publicat. Nu se cunoaşte ce s-a întîmplat cu această traducere.

Oliviu Beldeanu este unul dintre cele mai elocvente cazuri de radicalizare a conştiinţei şi acţiunii anticomuniste româneşti. Destinul lui militant are o consecvenţă exemplară. Tăria convingerilor lui se trage din contactul cu realităţile bolşevismului ce se instaura în România, din înţelegerea caracterului profund anti-românesc al acestei doctrine a urii, dar şi dintr-un fond ancestral de dragoste şi ataşament pentru neamul din care face parte.

În galeria eroilor noştri naţionali, numele şi personalitatea lui sunt în drept să-şi aibă locul de onoare potrivit. Este un act de dreptate postumă pentru el şi un act de reabilitare a adevărului, care ne revine nouă, astăzi, faţă de destinul înălţător şi tragic totodată al celui neantizat în gaura neagră a Gulagului românesc.

München, febr. 1999

Titu POPESCU

MEMORIAL

Mai 1955
Închisoarea Thorberg, Elveția.

De cîteva săptămîni am primit de la un gardian o revistă elvețiană, care apăruse prin 1953. Numele acestei reviste era foarte scurt, format din două litere, *Du* (Tu), dar cele două litere spuneau foarte mult. Sumarul numărului: „Generation X". Editorul punea cîteva zeci de întrebări unor tineri de diverse naționalități de pe întreg globul pămîntesc. Din răspunsurile lor se prezentau concepțiile unei generații care acum are 20–30 ani, subliniind perspective de viitor, standard de viață, etc. Înainte de a citi cu amănuntul ceea ce zicea americanul sau francezul, am răsfoit, căutînd să găsesc un compatriot printre cei intervievați, dar nu am găsit. M-am uitat cu atenție apoi să descopăr poate vreun polonez, vreun ungur sau un altul oarecare de după „Cortina de fier", căci şi aceia aparțin acestei generații. Nu era însă nici unul...

*

În ianuarie 1938 eram în clasa a IV-a a Liceului Andrei Mureşanu din Dej. În urma năzdrăvăniilor mele am fost eliminat pe timp de o lună. Mama încă nu aflase şi nu ştiam cum să-i aduc la cunoştință. Mă bîntuiau gîndurile rele să nu mă mai duc acasă. Nu-mi era frică de bătaie, dar aş fi văzut-o pe Mama plîngînd şi aceea era cea mai mare pedeapsă pentru mine.

După ce am făcut cîteva ture prin parcul oraşului, unde nu era nici țipenie de om, am stat să mă gîndesc cam ce să

răspund la fiecare năzdrăvănie în parte. Mă hotărăsc totuşi să mă întorc acasă, dar nu pe calea obişnuită, ca să fiu observat, ci peste grădini, pe acolo pe unde nu mă vedea nimeni, mai ales că se înserase deja. După ce trec vreo cinci garduri şi calc vreo şase grădini, ajung în fine acasă. Mă învîrt oleacă în jur să vedem cam cine îi acasă şi spre marea mea mirare descopăr sufrageria plină de oameni. La început mi se părea că nu-i cunosc, dar privindu-i mai atent văd că sînt toţi din familie, cu unchi, cu mătuşi, cu bunica. Mama era foarte tristă. Un unchi al meu, care era preot, vorbea ceva foarte agitat; ce zicea, nu înţelegeam, iar ca să aud, m-am strecurat pe un geam lăturalnic în camera de baie. Crăp niţel uşa şi ascult ce se discuta în sufragerie. Primele cuvinte pe care le-am auzit erau ale Mamei. Vorbea în suspine: „În noaptea în care l-am făcut o tunat şi o fulgerat, şi era iarnă, era tocmai *ziua cu lumina*. Am avut presimţirea că acest copil nu va fi un copil ca şi ceilalţi. Mai bine nu l-aş fi făcut".

„Ziua cu lumina" este în 15 februarie, şi este o legendă legată de această zi, care spune că atunci iese ursul din hibernare.

Intervine bunica şi zice:

– Nu eşti tu de vină, Măriuţă. Tată-său îi de vină, că el i-a cumpărat puşca şi îl poartă prin păduri. Nu-i el destul de sălbatec, îl facem mai sălbatec! Tată-so, în loc să ţină pe lîngă casă un purcel sau vreo cîteva oi, are şase cîini, iar Puiu toată ziua este cu ei şi-i hîrîie, de i-a făcut aşa de răi că nu se mai poate nimeni apropia de ei. Apoi să ferească Dumnezeu să nu îi asmută pe cineva că tot îl sfartică. În loc să-i cumpere cetera şi cărţi, i-a mai cumpărat şi lemnele alea pe care şi le leagă de tălpi şi se sloboade cu ele pe picioare din vîrful Răzoiului. Încă nu i s-a întîmplat nimica, dar mîine-poimîine o să-l vezi şchiop ori ciung. Şi apoi o să fie năcaz mare.

Poate că bunica mea ar mai fi zis multe, dar a întrerupt-o Tata.

– Ce sunt eu de vină, cînd îl văd o dată pe săptămînă, voi sunteți acasă cu el!

După aceea, intervine o mătușă de-a mea, care era licențiată și propune să fiu dus la Viena, să fiu consultat de un medic specialist, vorbind apoi de nu știu ce glandă și tratamente.

– La doctor se duc copii betegi, spune bunica, nu aceia care crapă de sănătate. Acum cîteva zile numai în cămașă a ieșit afară și s-a brujit cu unul. Atunci a spart și fereastra vecinului. Era un ger de crăpau pietrele. Om mare dacă ar fi fost ar fi răcit, el nu a avut nici pe dracu. Mai bine dați bani pe ferestrele sparte decît să dați la doctor.

– Plătesc destul soacra, și ferestre, și doctori, zice Tata. Doară nu știi că la copilul lui Stingher i-a rupt nasul și a avut noroc că nu și-a pierdut și ochiul, că altfel nu știu cum ieșeam. De un timp încoace cînd îi vreun geam spart în oraș sau vreun cap spart nici nu se mai interesează cine a făcut ponosul; numaidecît vin la mine, să plătesc.

Unchiul meu, profesor de geografie, care nu preda la liceul nostru, dar, în schimb, cunoștea bine pe toți profesorii de acolo, adusese trista veste a eliminării mele; considera că încă am avut noroc să nu fiu definitiv scos din școală și să pierd anul, fiindcă nu era pentru prima oară cînd se primeau rapoarte despre mine în consiliul profesoral.

– Norocul lui a fost la profesorul de drept care a căutat să îi scoată în evidență calitățile bune pe care le are: corect, solidar cu colegii, de caracter. De fapt, continuase profesorul de drept, pentru educatori și pentru părinți acest copil constituie o sarcină și un inconvenient, dar mai tîrziu pentru societate și pentru Țară va fi foarte folositor.

Am prins curaj şi am ieşit uşurel din camera de baie tot prin acelaşi geam şi, apoi, am intrat normal pe uşă ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Cum apar în sufragerie toate privirile se îndreaptă spre mine şi nu ştiu prea bine în ochii cui să mă uit. Mama începe să plîngă. Tata mă pofteşte mai aproape şi mă invită să iau loc pe scaun, lîngă el.

– De ce ai asmuţit cîinele pe profesorul de matematică?

– Nu l-am asmuţit. Cîinele singur a sărit la el. Eu m-am dus să-l scap. Nu i-a făcut nimica, numai i-a rupt oleacă pantalonii.

– Dar ce-ai căutat, cu cîinele după tine, seara, pe strada Vasile Alecsandri?

– Am ieşit niţel la aer.

La toate întrebările care au urmat, tot de felul acesta, am răspuns cît se poate de indiferent. Nu ştiu dacă Tata era sau nu mulţumit de răspunsuri, dar, la un moment dat, îl vedeam că se cam distrează şi, zîmbind, mă întreabă:

– Dar cu Societatea „Frunză verde" ce-i?

– Este o societate înfiinţată de noi, în clasă, şi are ca membri o serie de elevi din liceu ce pregătesc excursii la vară, în timpul vacanţei.

– Cine a avut iniţiativa înfiinţării ei ?

– Iniţiativa a fost a mea şi apoi s-au mai adunat şi alţii.

– Dar cine v-a învăţat să vă organizaţi? Cu preşedinte, secretar şi casier, să adunaţi cotizaţii, să faceţi şedinţe?

– Am simţit noi nevoia de a ne concentra toate economiile, ca la vară să avem cu ce să călătorim. Ca să nu fie prea multe discuţii a trebuit să alegem un preşedinte care să aibă un pic de autoritate şi să se ocupe de toate propunerile noastre.

– Profesorii cred că sunteţi în legătură cu Garda de fier. Dacă ar fi aşa ţi-aş rupe urechile, zice Tata. (Probabil reperiştii

o să vină acum cu această acuză şi vor susţine că Societatea „Frunză Verde" a fost o organizaţie legionară. Nu este adevărat).

După alte mici discuţii, a urmat bineînţeles sentinţa, ce-mi interzicea în viitor multe din libertăţile avute. Pentru anul următor s-a hotărît să fiu dat într-un internat la Cluj.

Recunosc că am fost un copil rău şi de carte nu prea mă ţineam. Uram caracterele proaste precum pîrîtori, înşelători, hoţi, trădători, periuţe etc. În schimb, iubeam solidaritatea, camaradenia, corectitudinea şi cavalerismul. Acum pot să-mi dau seama de ce aceste trăsături la mine erau mai pronunţate decît la alţi copii. Totul se datoreşte educaţiei pe care am primit-o de mic. Pe mine nu m-a crescut Mama, pentru că în vremea copilăriei mele era ocupată cu serviciul ce-l avea. Eram lăsat în seama bunicii, o creştină ferventă. Ea nu-mi spunea poveşti cu Cocoşul Roşu sau cu Capra cu trei iezi, ci numai parabole din Biblie, ca de pildă Patimile lui Isus, vînzarea lui Iuda, convertirea lui Saul, pilda fiului rătăcitor sau despre Samson, David şi altele. Duminica doar era ziua în care mă găseam împreună cu Tata şi cu Mama. Timpul liber, Tatăl meu şi-l petrecea cu mine. Era un bun român. În timpul primul război mondial a fost în armata austro-ungară bătînd toate fronturile, iar după aceea a fost printre primii voluntari care au format Gărzile naţionale în 1918, participînd la Revoluţie şi, după aceea, făcînd campania de la Tisa. Acasă avea o serie întreagă de decoraţii: austro-ungare, germane, franceze şi româneşti. Îmi povestea cum era pe front sau cum era pe vremea cînd el avea vîrsta mea, sub ocupaţie străină. Îmi vorbea de suferinţele ţăranilor şi de lupta lor pentru libertate, descriindu-mi moartea lui Horea şi a lui Cloşca. Ascultam cu atenţie aceste poveşti şi mă mişcau atît de tare încît plîngeam deşi nu aveam mai mult de patru sau cinci ani. Mai tîrziu,

cînd eram în clasele primare, învățătorii ce trecuseră prin aceleași vîltori prin care trecuse și Tatăl meu și se bucurau de aceeași libertate cîștigată prin atîtea jertfe și sacrificii, se zbăteau să ne dea o educație patriotică ca să apărăm această libertate cîștigată prin sîngele vărsat de ei. În acel timp locuia cu noi, în familie, un verișor, care era sublocotenent la Regimentul 81 infanterie din Dej, se numea Bota Ioan și era rudă de-a Mamei mele. (A căzut în război). Îi ziceam Nelu și țineam la el foarte mult. Uneori mă lua cu el la regiment și la cîmpul de instrucție. Nelu era un om cu calități deosebite (chiar prin moartea lui a dovedit că a acceptat un sacrificiu conștient). Îmi vorbea de Mucius Scevola, de consulul roman Regulus sau de educația vechilor spartani. Nelu a căutat să șteargă din vocabularul meu cuvîntul „frică". Vroia să-mi dovedească că strigoi și balauri nu există și, de multe ori, mă lua noaptea în cimitir dovedindu-mi că nu sunt „duhuri rele" și n-are de ce să-mi fie teamă.

Toate acestea s-au prins de mine și au influențat mult comportarea mea de viitor. Îmi aduc aminte că în anul 1946, într-o zi de marți, pe la începutul lunii februarie, am fost arestat de către ruși și apoi predat Siguranței din Dej, învinuit că aș fi scris pe un perete: „Jos Stalin!" și „Moarte rușilor!". În schimb, scrisesem numai *Trăiască Iuliu Maniu* și *Trăiască P.N.Ț.!* La Siguranță mă ia la cercetări șefu, un fost croitor, prost, ce a făcut vreo șase ani de ucenicie. Se numea Briceag Nicolae și se considera foarte inteligent. După ce a terminat cu șicanele inventate, vrînd să devină logic îmi pune întrebarea: „Ești național-țărănist?" Răspund scurt. „Da" – „Ei bine, zice el, care este programul vostru?" Fără să mă gîndesc, îi spun: „Nu cunosc programul P.N.Ț. dar cunosc în schimb istoria neamului românesc și de aceea sunt național-țărănist". Briceag nu a mai continuat discuția, a încheiat-o repede,

înaintîndu-mă la Tribunalul militar din Cluj de unde am fost pus în libertate, deoarece acuzele erau neîntemeiate.

Din 1938 şi pînă în 1940 am fost la Institutul Rousseau din Cluj, supus unei discipline prea severe. În afară de scurte pauze, nu aveam propriu-zis *timp liber*. Eram la fel ca într-o închisoare. Mă sufocam de această îngrădire. Cînd venea vacanţa era o adevărată sărbătoare. Libertatea mi-o foloseam din plin. Nu stăteam la Dej aproape deloc şi o luam razna pe la toate rudele din judeţ.

Someş este un judeţ cu relief deluros şi muntos. În ceea ce priveşte agricultura, este un judeţ sărac. Nici zăcămintele minerale nu sunt prea multe. Cele 263 de comune pe care le cuprinde, sunt locuite, 90%, de ţărani români ce se ocupau cu creşterea vitelor, exploatarea pădurilor, oeritul şi doar foarte puţini cu ceva agricultură. Ceea ce este caracteristic aici este legătura strînsă între familii. Rareori auzi zicîndu-şi unul altuia pe nume sau adresîndu-se cu Bade ori Lele. De obicei, se adresează cu Fină, Fin, Nepoate, Uncheş şi aşa mai departe. Rudele le sunt cunoscute pînă în a şaptea ramură şi ţin contact foarte strîns între ele. Portul lor, în special a celor din nordul judeţului, cred că nu diferă întru nimic de portul vechilor daci. Ei nu cumpără nimic de-a gata, totul produc. Familii boiereşti de sînge românesc nu sunt. În schimb, o bună parte din intelectuali, nu mai mult de o generaţie, s-au ridicat din această ţărănime şi majoritatea celor care s-au ridicat nu s-au despărţit de ea, au rămas în mijlocul ţăranilor, preoţi şi învăţători, şi au înfiinţat şcoli şi biserici confesionale. În familia mea sunt 15 preoţi, toţi unchi şi verişori, nu mai departe de gradul doi. Sunt instalaţi în parohiile mai multor comune din judeţul Someş. Mai avem o mulţime de rude ţărani. Şi nu bogaţi, dar harnici. Puţine erau comunele din judeţ unde nu aveam rude şi puţine erau locurile în Someş pe unde nu călcasem eu. Odată era vorba la noi în

casă de Ciuha – un deal împădurit din apropierea Ilenzi Mari, unde copilărise Tatăl meu – şi Tata a rămas surprins cînd a văzut că eu cunosc Ciuha. Mi-a spus: „A mai rămas tufă nefrunzărită de tine pe undeva?”

Cînd eram mai fericit şi mă simţeam mai satisfăcut în august 1940, pe la sfîrşitul verii care a fost cea mai frumoasă pentru mine, mai ales că Tata îmi promisese că nu o să mă mai dea la Institutul din Cluj şi o să mă înscrie iarăşi la liceul din Dej, eu promiţîndu-i că am să mă port bine (de altfel cred că trecusem peste perioada năzdrăvăniilor şi, de multe ori în timpul acela auzeam pe bunica zicînd de mine: „s-o mai ogoiet”, ceea ce însemna s-a mai cuminţit), s-a sfîrşit copilăria mea. A început de atunci un zbucium sufletesc care mă frămîntă şi mă frămîntă chiar pînă în ziua de azi. Totul s-a transformat într-o boală cronică, ce nu a mai putut fi vindecată. De multe ori mi-am lecuit singur durerile (ca de pildă acum la Berna) şi mă simţeam mai uşurat, dar de vindecat nu m-am vindecat niciodată.

Era sfîrşitul lunii august cînd s-a pronunţat Dictatul de la Viena şi, fără să mă consult cu nimeni, mi-am închipuit cam ce o să urmeze. Cunoşteam năravurile ungurilor. Trei zile nu am mîncat, nici nu am dormit, ci numai am umblat ca un nebun, cîntînd *Deşteaptă-te române* şi urlînd cît îmi lua gura: „Vrem război cu ungurii!” Am participat la marile demonstraţii de la Cluj, mergînd pe jos, cu o coloană, din sat în sat. Trăgeam clopotele de la biserici într-o dungă, ca şi de foc sau ca de vreme rea, şi chemam oamenii la luptă, iar ţăranii erau gată să meargă. Dar unde şi cu ce? Pe şosele şi pe calea ferată se retrăgeau rînd pe rînd unităţile româneşti care erau pe frontiera ungară, iar în urma lor înaintau ungurii, trufaşi ca şi cum ar fi cîştigat o bătălie crîncenă.

Pe ziua de 8 septembrie 1940 a fost mare paradă în Dej:

Arc de triumf, drapele româneşti, fanfare şi muzici, veselie deosebită pentru unguri, iar pentru noi doliu. A doua zi a început teroarea de care familia mea nu a fost exceptată. Pe lîngă geamuri sparte şi atacuri de stradă, au urmat arestări „legale". Am fost şi eu arestat şi pus la o corvoadă murdară, de unde am fugit să mă ascund la o rudă. Tata a fost arestat şi dus la închisoarea din Gherla, unde a fost ținut cîteva luni, iar după aceea, forțat să părăsească „Ungaria", adică teritoriul cedat.

Pe la sfîrşitul lui februarie 1941 reuşisem să ne întîlnim din nou, cu toții, în Bucureşti. Tata se îngrijise de o locuință modestă, unde ne simțeam foarte străini. Aveam impresia că suntem numai în aşteptarea întoarcerii acasă, la Dej. Tata era liber profesionist, avea un mic capital pe care nu l-a putut salva din „teritoriul cedat", rămînînd blocat de unguri. La Bucureşti s-a putut plasa la o fabrică de chimicale din Şoseaua Văcăreşti, unde a primit funcțiunea de Director administrativ, primind un salariu potrivit. Viața a început să-şi ia cursul obişnuit. Noi copii ne vedeam de şcoală, iar Mama avea grijă de casă. Ne-am acomodat destul de repede vieții de Bucureşti şi nici pe Tata nu l-am auzit mult văietîndu-se. Mama, în schimb, nu se putea acomoda. Toată ziua asculta radioul şi citea ziarele, doar va scrie ceva de scumpa noastră Transilvanie.

În iunie 1941 – ştiu că era o zi de Duminică, fiindcă mă dusesem la biserica din strada Polonă, ca de obicei – m-a apucat prînzul pe Calea Victoriei. La un moment dat văd că toată lumea îngenunche. Prins de un fior, îngenunchi şi eu fără să ştiu ce s-o fi întîmplat. De la unii şi de la alții aflu că s-a început războiul. Se aud fanfare şi strigăte de ura. Repede fug acasă să împărtăşesc cu ai mei cele întîmplate. Îi găsesc pe toți în jurul aparatului de radio iar primele cuvinte pe care le rețin sunt:

„Ordon, treceți Prutul!” Mama începe să plîngă, deoarece nu numai unul din ai noştrii era militar. Tata zice satisfăcut:

– În sfîrşit, ne putem afirma şi noi ca nație. Şi ruşii ne sunt duşmani, la fel ca ungurii şi ca nemții. Şi ei au călcat drepturile noastre naționale şi ar fi pătruns mai adînc în teritoriile patriei dacă noi ne-am fi opus ungurilor şi nemților. Ar fi făcut la fel ca şi cu Polonia. Deci astăzi nu-i de plîns, ci-i de veselie. Gîndeşte-te Oara, se adresă Mamei. Sunt mii de refugiați care astăzi se bucură, la fel cum te-ai bucura tu cînd ai auzi că ostaşii români trec Carpații. Astăzi să fie sărbătoare şi pentru noi!

Cuvintele Tatălui meu, m-au pătruns. Urmăream zilnic comunicatele de pe front şi mă bucuram de fiecare dată cînd auzeam că ai noştri înaintează.

Cred că era prin septembrie, cînd unchiul meu Anton Ionel Mureşanu ne-a invitat să cinăm împreună. Unchiul meu era redactorul ziarului *Ardealul,* înființat de Asociația refugiaților ardeleni. Era ziarul care dădea ceva speranță şi unde mulți din refugiați îşi găseau un pic de mîngîiere. Pe Mureşanu îl vizitam mereu. Ținea mult la mine şi eu îl iubeam mai mult decît pe Tatăl meu. El nu fusese de la început de acord cu războiul alături de germani. Era mereu pesimist, mereu îmi arăta articole care erau oprite de Cenzură deşi acele articole nu erau ostile regimului, ci numai în interesul cauzei Ardealului. În acea zi de septembrie, l-am văzut pe Mureşanu mai vesel ca oricînd. Înainte de a ne aşeza la masă ne aduce la cunoştință următoarele:

– Ştiți că Antonescu se îngrijeşte de noi! Iată ce scrie în „Cartea de Aur” a Spitalului Militar Z. I. 303: Trupele glorioase române, care sîngerează astăzi în fața Odesei, se vor întoarce peste Maramureşul Voevodal, la Cluj, şi acolo vom serba adevărata victorie!

Nu eram atunci singuri, invitații lui Mureşanu. El chemase şi pe alții să le spună această veste îmbucurătoare. Printre cei invitați era şi Dumitru Nacu, care nu se prea bucura de această veste, zicînd că nu este decît propagandă. Mureşanu susținea însă că nu se poate ca un Mareşal să mintă.

Nu mult a mai trecut şi iată că şi Odesa cade. Făcînd legătura cu cele „scrise" de Antonescu, îmi făcea impresia că a căzut Clujul şi aşteptam din zi în zi să aud vestea promisă. Dar degeaba. Trece o lună, trec două, trei, cad şi Nicolaevul şi Rostovul, iar de Maramureşul Voevodal şi de Cluj, nimic. Îmi aduc aminte că era încă iarnă cînd trecînd pe lîngă cafeneaua Capşa mă uit, ca de obicei, înăuntru, poate văd pe cineva, îl văd pe Mureşanu, alături de un necunoscut. Dacă Mureşanu nu m-ar fi chemat, nu m-aş fi dus la ei la masă. El îmi prezintă un domn, de circa 40 de ani, care se numea Constantin Hagea. Discuția între Mureşanu şi Hagea mă face să constat că Mureşanu ceda ziarul *Ardealul* lui Hagea, ca şi cum s-ar fi retras. Nu ştiam ce se petrece, dar îl aud pe Mureşanu spunînd la un moment dat:

– Ce o să facă cu mine, nu ştiu, dar chiar dacă o să mă omoare, nu îmi pare rău.

Îmi era frică să-l întreb ce este şi aşteptam să aud încă ceva ca să mă lămuresc. Deodată mai apare o altă rudă de-a noastră, Dr. Aurel Mărgineanu, care se adresează lui Mureşanu:

– Ce-i Ionele, stai tot cu bagajele gata să te întorci acasă? Vezi ce drept a vorbit Nacu cînd zicea că este numai propagandă?

Ce era Mureşanu mare, dar se mai şi umfla şi mai tare spunînd:

– Am să văd şi o să vedeți cu toții cît de multă onoare are un Mareşal!

Aurel continuă şicana:

– Doară nu eşti nebun să îl tragi la răspundere?

– Ba da, zice Mureşanu. Acum cîteva ore i-am scris şi i-am cerut explicaţii.

Mărgineanu se scoală ca fript de pe scaun:

– Dragă Ionele, ceea ce am să pot face pentru tine, fac. Am să te apăr în proces!

Nu au trecut multe zile şi am auzit că Mureşanu este arestat şi dat în judecata Curţii Marţiale pentru insulta adusă Conducătorului Statului. Din acel moment nu m-am mai bucurat de nici o victorie în răsărit. Plîngeam la veştile triste care veneau în fiecare zi de pe front. Soseau înapoi scrisorile mele trimise verişorilor plecaţi la luptă. Pe ele era însemnat cu roşu: „ Mort pentru Patrie". Aşa se întorsese scrisoarea trimisă lui Nelu, dar şi aceea lui Sandu sau lui Relu şi, la urmă, lui Ilie. Toi decoraţi şi toţi citaţi pe Ordinea de zi.

Deşi eram cel mai mic, Mama avea frică să nu mă piardă şi pe mine. În acea vreme, Mama mă lăuda şi afirma că nu ar fi crezut niciodată că am să devin aşa liniştit şi ascultător. Fără ştirea mea, Mama vorbise cu Părintele Dumitru Manu, – profesor de teologie şi fost deputat P.N.Ţ., care, de altfel, îmi era şi rubedenie – să mă înscrie, după terminarea liceului, la Teologie, şi apoi să mă trimită la Roma. Am aflat de cele ce se discutaseră mai tîrziu şi pentru un moment aş fi fost de acord, dacă nu ar fi fost război. Îmi era ruşine de prieteni şi de colegii ce m-ar fi numit laş şi fricos. Decît să-mi aud asemenea vorbe, consideram că este mai bine să înfrunt şi eu riscurile pe care le înfruntau toţi. Peste voia Mamei şi fără de ştirea ei, am plecat militar. Îmi închipui ce necaz a fost pe ea cînd a văzut că nu mai sunt acasă şi cînd a aflat că devenisem paraşutist. Mai bine că nu am fost acolo s-o văd.

După vreo lună, am venit acasă într-o permisie scurtă,

Tatăl meu s-a bucurat că mă vede, iar Maică-mea a început să plîngă. Am amenințat-o că plec înapoi numaidecît, dacă nu se potolește. În casă am mai văzut două persoane necunoscute, iar în patul meu dormea o a treia. Toți priveau speriați la mine. Tatăl meu i-a liniştit:

– Nu vă fie frică; acesta este băiatul meu, Puiu.

Nu-mi puteam da seama de ce venirea mea trezise spaima în casă. Mai tîrziu am aflat că aceşti străini erau evrei din Ardeal, care reuşiseră să scape de măcelul crunt al rasiştilor unguri şi s-au putut refugia în România. Tatăl meu le dăduse adăpost pînă cînd şi-au putut aranja cumva situația. Stînd, mai apoi, de vorbă cu ei, mi-au povestit ceea ce se petrecea cu evreii în Ungaria. M-a prins un fior de milă. De ce să pedepseşti oamenii numai pentru că aparţin unei religii care nu este cea creştină, sau sunt de altă rasă, cînd ei nu ți-au făcut nimic? Vecinii noştri din Bucureşti erau toţi evrei şi erau oameni foarte de treabă şi cumsecade.

Trece timpul cu armata. Sunt purtat prin diferite şcoli militare şi pe la diferite unităţi. Mă miram de tratamentul prost pe care îl aveau ostaşii şi mă întrebam cum de rezistau, la acest tratament, cu un moral foarte ridicat? Atunci mi-am dat seama cu cît suntem superiori altor naţii care asigură pentru ostaşi o altă îngrijire; dar din punct de vedere moral ai noştri îi depăşesc cu mult. (Acum îmi închipui ce armată puternică ar fi fost armata română dacă ar fi primit o îngrijire aleasă, un bun tratament şi o dotaţie modernă. Eu cred că am fi putut rezista singuri întregului puhoi al răsăritului). În ceea ce privea instrucția, eram un bun militar, dar disciplina lăsa mult de dorit. Nu numai o singură dată am fost pedepsit pentru cazuri de indisciplină.

Într-o seară de august, după ce cinasem şi ne pregăteam de plecare, auzim că goarnistul suna adunarea. Trecem repede

la front, lucru neobişnuit la acea oră. Apare maiorul, ce dă ordin ca toţi ostaşii, subofiţerii şi ofiţerii să nu părăsească unitatea şi nici să nu se culce. Se împarte, în schimb, muniţie şi hrană rece şi stăm echipaţi de război. Unitatea noastră era numai la cîţiva km de Bucureşti, iar frontul se găsea pe la Iaşi. Nu era nimic de bănuit în legătură cu frontul. Înainte de a începe să ne explicăm singuri această situaţie, locotenentul ne vesteşte un lucru de necrezut, căci ne spune că s-a încheiat armistiţiul. Repede fugim la radio. De fapt, vorbeşte Regele. Multe nu mai reţin din cele ce spunea, dar îmi amintesc că Majestatea Sa zicea că trupele noastre vor lupta mai departe, alături de aliaţi, pentru dezrobirea Ardealului şi pentru înfrîngerea totală a Germaniei naziste. În sfîrşit îmi vedeam şi visul meu împlinit; după patru ani de aşteptare iată că momentul a sosit. Eram nerăbdător, mereu mă interesam ce se mai petrece şi de ce nu pornim odată să luăm prin surprindere inamicul, să nu-i dăm răgaz să se organizeze. Pe vremea aceea aveam numai o grupă sub comandă, dar mă simţeam aşa de puternic încît aş fi pornit la atac contra unui regiment întreg.

Nu ştiu nimic despre ce s-a aranjat şi ce s-a discutat în timpul acela, dar ştiu că a doua zi am primit ordin de deplasare. Grupa mea a fost instalată în dispozitiv defensiv în apropierea Aeroportului Otopeni. Scopul acestei amplasări era să se blocheze o eventuală manevră a inamicului. Prima zi am avut linişte, dar a doua zi către seară inamicul dă să iasă din blocadă, terenul îi favoriza, pe direcţia grupei mele. Au început înaintarea printr-un şanţ, fiind neobservaţi şi au aruncat grenade de mînă asupra noastră. Poziţia în care ne aflam era cît se poate de proastă şi aceasta se datora numai locotenentului, care, parcă, ar fi fost indiferent şi pe care nu l-am mai văzut după ce a plasat grupa. Ne găseam pe un teren aproape deschis, iar inamicul instalase o mitralieră la vreo trei sute de

metri pe o movilă de unde deschisese un foc puternic. Nu aveam la rîndul nostru decît pistoale-mitralieră şi grenade de mînă. Doi camarazi au fost răniţi chiar de la început. Nu m-am intimidat de acest atac surprinzător al nemţilor. Am numit repede pe cinci din grupă, care să ia asaltul după mine, în timp ce restul trebuia să deschidă focul numai asupra unui capăt la şanţului pe unde intrase inamicul. La primul salt pe care l-am făcut am fost lovit de trei schije în partea dreaptă, dar nu prea grav, numai mîna şi piciorul drept atins. Nici nu am simţit-o, de altfel, şi am continuat asaltul ajungînd la capătul şanţului, unde cu o rafală de pistol am liberat o poziţie minunată. Din partea inamicului, sunt deja patru scoşi din luptă, iar restul se retrag tîrîndu-se prin acelaşi şanţ. Mă uit să văd unde sunt oamenii mei şi spre marea mea surprindere constat că sunt singurul ajuns la şanţ. Trei au fost loviţi, dintre care unul mort, iar un altul nici nu pornise la asalt. Fac semn celorlalţi, care erau în acoperire, să vină în şanţ. În acel moment descopăr că dinspre şosea înaintează, în linie de trăgători, o unitate română. Cînd s-au mai apropiat am văzut că sunt jandarmi. Am luat contact cu ei şi am explicat poziţia inamicului la cei doi ofiţeri care comandau. Tot atunci soseşte şi locotentul nostru, care mă ia la întrebări, cam aspre, fiindcă nu aşteptasem ordinul lui. Îi răspund că dacă aşteptam numai cîteva minute, am fi fost toţi ucişi. Aşa scăpasem cu un mort şi alţi cinci uşor răniţi. Locotenentul n-a mai zis nimic şi s-a îngrijit numai de evacuarea noastră, a celor răniţi, pe ceilalţi repartizîndu-i în altă grupă. Un sergent sanitar m-a pansat prima oară la braţ. Atunci am simţit durere. Îl întreb dacă-i grav. Sergentul mă asigură că-i o rană uşoară, dar, trebuie totuşi, să mă interneze ca să mi se scoată schijele.

Încă în noaptea aceea am fost transportat la Spitalul Elias, unde am dormit pe un coridor pînă dimineaţa, cînd am primit

o saltea fără pat, pusă pe o masă într-o sală mare de tot. După alte trei zile am fost operat şi mi s-au scos cele trei bucăţele de fier pe care vroiam să le ţin ca amintire. Acolo, eram sub îngrijirea unei surori de circa 17 ani. Era o elevă de liceu ce făcea serviciul voluntar. Parcă şi durerile-mi treceau cînd o vedeam cu cîtă dragoste se apropie de fiecare rănit. O chema Ana. Numele de familie nu-l mai ştiu. Ea mi-a adus prima dată vestea că au sosit ruşii în Bucureşti. Parcă se şi bucura de această veste. Presimţeam, că bine nu va fi, dar tac şi nu mai zic nimic. Ana îşi terminase serviciul pe la ora 9 seara şi urma să plece acasă. Departe nu stătea. Dacă nu mă înşel, locuia pe strada Sandu Aldea. Ca de fiecare dată înainte să plece acasă, trecea pe la fiecare bolnav şi-i spunea noapte bună.

– Ana, te conduc astă seară acasă.

– Dar cum vrei să părăseşti spitalul? Nu ştii că nu este voie? Şi pe lîngă asta, tu ai încă temperatură. Abia de două zile ai fost operat.

De insistat nu am insistat. Credeam că nu-i face ei plăcere, că de restricţiuni şi de temperatură nu aveam frică. I-am strîns mîna şi i-am zis la revedere.

În noaptea aceea nu am putut dormi. Ţipetele răniţilor le auzeam mai puternic decît în celelalte nopţi. Patul îmi părea mai tare ca oricînd. Greu a trecut miezul nopţii şi de-abia, spre dimineaţă, cred că am adormit niţel. A doua zi aşteptam să vină Ana, dar ea nu apare. Chiar doctorul se întreabă unde o fi. O soră bătrînă bănuieşte că probabil nu a lăsat-o maică-sa din cauza ruşilor.

– Dar ce este cu ruşii, întreb eu?

Şi sora şi doctorul încep să-mi povestească cele petrecute în prima noapte de alianţă sovietică la Bucureşti. Înainte de a mă gîndi la Ana, gîndul şi îngrijorarea se îndreaptă la familia

mea, la Mama şi la sora mea, care erau singure acasă. Nici nu stau mult pe gînduri. Am avut norocul că echipamentul nu mi-l luase, ba chiar şi pistolul îl aveam asupra mea. M-am îmbrăcat repede şi fără să mă învoiesc la nimeni, am plecat. Cînd să ies pe poartă, dau cu ochii de infirmiera bătrînă care o cunoştea pe Ana. Fără s-o întreb ceva, plîngînd, îmi spune că Ana a fost găsită împuşcată mortal şi este în morga Spitalului Filantropia. Nu mai aştept multe lămuriri şi fug într-acolo. Mă interesez la portar. Cum nu ştiam numele precis, întreb de o fată care a fost împuşcată astă-noapte de ruşi.

– Dacă ar fi fost numai una împuşcată, şi violată, ar fi fost uşor să-ţi spun unde este, dar astfel de cazuri s-au întîmplat cu duiumul în noaptea trecută. Şi chiar dacă ai şti care-i aceea, totuşi nu ai voie să o vezi, zice portarul.

Nu voiam să-mi pierd mult timp discutînd cu portarul. De aceea îi cer să mă conducă la director. Portarul îmi indică o uşă pe care să intru şi-mi spune să întreb de prim-medicul Vintilă, care poate să-mi permită o intrare excepţională. Pătrund pe uşa indicată, fără să bat. Surprind pe un doctor îmbrăcat în alb care spunea ceva unei femei ce plîngea în hohote. În ochii femeii, plini de lacrimi, văd ochii Anei. Mi-am închipuit că aceasta e mama ei. Doctorul mă întreabă răstit ce vreau, de ce nu am bătut la uşă cînd am intrat. Desfac tunica pe care o aveam numai pe umeri şi mă apropii de doctor arătîndu-i braţul.

– Acest pansament, Ana mi l-a pus ieri seară. Vreau să ştiu ce-i cu ea?

Femeia izbucneşte într-un hohot de plîns şi mai puternic. Doctorul îmi zice că a fost împuşcată şi apoi violată. Murise doar de cîteva minute.

Ies repede afară, ca să nu izbucnesc şi eu în plîns şi mă izbesc cu braţul rănit de o uşă cu resort. Sîngele a pătruns

imediat prin pansament. Aceasta însemna hemoragie, dar nu m-am speriat şi mi-am continuat drumul spre casă. Din întîmplare mă pot urca şi într-un tramvai, o raritate pe timpul acela, şi, numaidecît, mi se oferă un loc pe scaunul rezervat invalizilor. Sîngele picură pe jos, dar nu-mi pasă. Mă gîndeam la Ana, la mişeleasca ei moarte. O femeie vede petele de sînge sub braţul meu şi mă întreabă dacă mă doare. Nu i-am răspuns nimic; eu nu plîngeam de durerile mele.

Ajung acasă, unde găsesc bucurie mare. Vecinii erau toţi adunaţi la noi şi se bucurau că au trecut bombardamentele şi persecuţiile antirasiale, ei fiind evrei. Părinţii mei se bucurau că a venit timpul să ne întoarcem acasă. Intru abătut de cele văzute şi auzite, iar Mama se sperie cînd observă că sunt plin de sînge. Vreau s-o calmez, şi de aceea fac glume şi fac pe veselul, deşi de la primele mele cuvinte doream să le spun trista păţanie a Anei. Nu era însă momentul. Mama trimite imediat după un medic, să vină să mă panseze, şi pînă atunci povestesc pe scurt cum am fost rănit. A doua zi de abia, cînd eram numai noi în casă, le zic de „cazul" Anei. Au fost toţi mişcaţi. Ca să ne consoleze, Tata zice:

– Trebuie să trecem şi peste acestea, aşa îi războiul. Să ferească Dumnezeu de oameni fără conştiinţă, că aceia sunt mai răi decît bestiile!

După vreo trei săptămîni sunt vindecat complet. Mă prezint din nou la Cercul teritorial, după cum venise ordin. Sunt repartizat la o unitate de vînători ce era deja pe front. Fără să contest sau să obiectez ceva, primesc şi încă bucuros, aşa că, după patru zile, mă găsesc în prima linie, în apropierea Huedinului.

Pe front nu a fost grea lupta cu inamicul, ci aceea cu mizeria şi cu demoralizarea trupei. Ostaşul nu ştia pentru ce lupta. Cînd auzea ce fac ruşii în ţară, lucruri pe care nemţii nu

le-au făcut, singura lor speranţă era pacea, cînd odată cu ea or să plece aceşti barbari în stepele lor, lăsîndu-ne să trăim din sărăcia noastră. Nu ştiam cu adevărat ce se petrece acasă, ci numai presimţeam. Politrucii, care deja erau puşi pe lîngă fiecare unitate în parte, promiteau marea şi sarea, pe cînd o să ne întoarcem.

Cînd războiul s-a terminat, speram că s-a terminat şi cu vărsările de sînge, credeam că s-au încheiat suferinţele, foamea, frigul etc. Aşteptam să vedem bucurie în ţară, dar la Cluj, în mod demonstrativ, autorităţile au ieşit în faţa noastră cu un car funerar, ce a produs mai multe incidente.

Părinţii mei se întorseseră înapoi, la Dej, şi începuseră să cîrpească casa bătrînească, avariată de bombardamente. I-am găsit pe toţi sănătoşi şi veseli. Tata m-a întrebat ce am de gînd să fac, dacă nu cumva vreau să rămîn acasă cu el, să lucrăm împreună în mica lui gospodărie. Avea atunci cinci hectare de pămînt, un hotel şi un restaurant. Prin toamna lui '44 mă înscrisesem la Academia de arte frumoase din Bucureşti. Nu cu gîndul de a urma, şi numai să fiu undeva înscris, ca să pot profita de anumite permisiuni din armată. Se dădeau permisii în vederea examenelor, dar nu am avut norocul să profit nici măcar o zi deoarece atunci eram pe front. Îmi plăcea arta şi nu eram un desenator prost, ba din contră. Unii spuneau că sunt un bun artist. Nu-mi făceam iluzii în acest sens şi mă gîndeam să mă înscriu la Arhitectură. Era ceva mai practic. Acest gînd l-am împărtăşit Tatei, iar Tatăl meu a fost de acord. Mi-a promis că o să mă ajute, după cît îi stă în putinţă, să fac arhitectura.

Era încă prin luna august cînd discutasem cu Tata şi mai aveam timp destul pînă în octombrie cînd începea facultatea. Ca să nu stau degeaba, mergeam în fiecare zi la lucru cu Tata,

mai pliveam varza, mai prăşeam porumbul, iar seara mai stăteam şi prin restaurant. Iată că vine şi 23 august. Se sărbătorea un an de la eliberare. Curios să particip la această sărbătoare, mă duc în sala mare a Prefecturii, toată împodobită numai cu drapele roşii. Erau atîrnate tablouri cu mutre necunoscute. Parada fusese înainte de masă, cînd eu mă găseam încă în cîmp, să întorc nişte lucernă. Auzisem cam ce se petrecuse şi cam cine defilase. Cred că era ora 8 seara cînd a început serbarea. Nu ştiu cine făcuse programul, dar de început, s–a început cu Imnul Regal. Mai bine nu l-ar fi cîntat deloc, decît aşa cum l-au cîntat şi cum l-au respectat „tovarăşii". După aceea, imediat, aud pe unul strigînd: „Atenţiune!" Fanfara începe să cînte un fel de marş lent pe care nu-l cunoşteam. Toți tovarăşii sunt înțepeniţi ca şi cum ar fi înghițit scobitori. Eu mă aşez pe scaun, privind curios la atitudinea lor. Multe priviri se îndreaptă atunci spre mine, unele cu duşmănie, altele cu satisfacţie. Cineva mă bate pe umăr şi-mi face semn să mă ridic. Foarte uşurel mă scol, şi-l întreb care-i motivul. El îmi face semn să tac. Atunci mă aşez din nou. Individul revine şi-mi zice: „Ridică-te, că este imnul sovietic ceea ce se cîntă!" Abia atunci mă scol cu adevărat şi-l întreb de ce nu s–a anunțat ce se cîntă, fiindcă eu nu am de unde să cunosc acest imn.

Am părăsit numaidecît sala şi am plecat acasă să mă culc. A doua zi tot oraşul ştia că eu nu am vrut să mă ridic cînd s-a cîntat imnul sovietic. Unii veneau şi ziceau: „Bravo!", alții mă îndemnau să părăsesc repede oraşul, că o să mă aresteze ruşii. Comuniştii nu ziceau nimic, numai se uitau lung la mine. Probabil că m-ar fi arestat, dar pe vremea aceea le era încă frică comuniştilor, erau foarte slabi. În afara cîtorva derbedei, scăpați din închisori, şi a cîtorva unguri, care s-au înscris în partidul comunist ca să scape de răspunderile ce trebuiau să

vină asupra lor în legătură cu atrocitățile săvîrşite în 1940, cînd Ungaria ocupase Ardealul, pe altcineva nu aveau.

Pe la mijlocul lui septembrie 1945, mă hotărăsc să plec la Bucureşti. Ajuns în Gara de Nord mă gîndesc încotro s-o iau. Aveam multe rude şi cunoscuţi în Bucureşti, la care aş fi putut trage, dar dintr-o dată îmi vine în minte unchiul meu Mureşanu, pe care nu-l mai văzusem de mult, adică dinainte de a intra la închisoare. Bagajele mi le-am lăsat în gară, iar eu am luat-o pe jos, de-a lungul Căii Griviței pînă în Calea Victoriei. Am trecut prin piața Amzei şi am ajuns în Piața Lahovari, unde, la colț cu Dionisie Lupu, se găsea redacția ziarului *Ardealul*. Acolo locuia şi Mureşanu. Intru şi mă primeşte Gicuța, soția lui Mureşanu, care se bucură că mă vede şi mă pofteşte înăuntru:

– Ionel nu este acasă, dar neapărat să îl aştepți, că de mult se tot interesa de tine.

După vreo două ore de aşteptare şi de povestit trecute şi petrecute, soseşte şi Ionel. Eu mă aşteptam să-l văd mai slăbit nițel, în urma celor trei ani de închisoare, dar nu constat nimic schimbat la el.

– Am slăbit destul, îmi zice el. Şi cînd am fost mai slab am avut 120 kg.

După scurte glume de întîlnire, mă întreabă unde îmi e bagajul. Strigă la şofer ca să se ducă la gară să mi-l aducă.

– Tu rămîi aicea la mine, că eu am nevoie de tine, îmi spune.

Dacă nu l-aş fi cunoscut, ar fi fost o surpriză pentru mine, dar ştiam că pentru el este ceva obişnuit să facă propuneri la imperativ. Dacă aş fi refuzat, nu aş fi nimerit uşa să ies afară şi ar fi trebuit să ies pe fereastră.

Nu am zis nimic şi am aşteptat să vedem cam ce urmează. Mureşanu începe apoi să îmi spună că o să fiu secretarul

lui şi o să mă ocup şi de ziar. Am cam şovăit. Zic către Mureşanu:

– Unchiule, de treaba aceasta, cu ziarul, nu prea sunt bun. Eu sunt certat cu ortografia, precum şi cu stilul.

– Nu-i nimica, răspunde Mureşanu. Am specialişti în această materie. Mie îmi trebuie un om de încredere, care să poată să mă reprezinte faţă de autorităţi, că eu nu răzbesc cu toate. Chiar astăzi o să mergem la tribunal să-ţi dau o procură.

Aşa a început serviciul meu la Mureşanu. De salariu nici nu am întrebat şi nici el nu mi-a spus nimic. Ore de serviciu nu aveam. În fiecare zi, pe la ora 7, eram gata cu un scurt rezumat al tuturor ziarelor. Trebuia să-l concentrez cît mai mult şi să-l expun lui Mureşanu în circa o jumătate de oră, timp în care el se îmbrăca. După aceea, ne aşezam la micul dejun, iar eu îmi notam ceea ce am de făcut în ziua aceea. În restul zilei, rar ne mai vedeam. Însărcinările pe care le aveam erau mai mult de ordine financiară. La început voiam să fiu mereu acoperit, şi am creat dosare şi registre, adunînd tot felul de chitanţe pe care le prezentam la control lui Mureşanu. El îmi zicea însă să nu-mi pierd timp cu contabilitatea, că de aceea mi-a dat procura. Tatăl meu, cînd îmi încredinţa bani pentru vreo treabă, îmi cerea o socoteală, dar Mureşanu nu mi-a solicitat niciodată aşa ceva. Eram speriat de această încredere acordată şi de aceea am căutat să fiu demn de ea, şi am şi fost.

Timpul trecea. Venisem la Bucureşti să lucrez dar şi să studiez. De aceea, fără să spun lui Mureşanu, mă înscriu la examenul de admitere la Arhitectură, trec peste toate probele şi mă văd respins din cauza lipsei de locuri. Uitîndu-mă mai atent în afişier, văd numele unei serii întregi de străini ce fuseseră admişi în facultate fără de examen, pe motiv că au suferit în trecut persecuţiuni rasiale.

Mare decepţie pentru mine, nu a fost. Îmi dădeam mie de vină, crezîndu-mă slab pregătit şi-mi făceam planul că o să încerc în anul următor, iar pînă atunci, o să mă pregătesc mai bine. Mă gîndeam, în schimb, la Tatăl meu care mă trimisese la studii şi, de aceea, m-am dus şi m-am înscris la Arte Frumoase, unde mi se recunoaşte examenul de anul trecut şi sunt înscris numaidecît. Bucuros, trimit o scrisoare acasă şi aduc la cunoştinţă Tatălui meu, atît că am început cursurile universitare, cît şi că am deja un serviciu cu care mă pot întreţine singur, mulţumindu-i de ajutorul promis şi asigurîndu-l că nu mai am nevoie de el. Eram mîndru că pot să scriu aceste lucruri. De altfel, serviciul îmi permitea să merg din cînd în cînd la cursuri şi începuse chiar să mă pasioneze; în special, cursurile de Istoria Artelor, ce erau predate de profesorul Naum.

Nu aveam legături cu chestiunile politice, pe vremea aceea. Ele constituiau treaba lui Mureşanu. Dar de 6 noiembrie 1945, Mureşanu m-a anunţat că în ziua următoare, ziarul o să cuprindă un apel pentru sărbătoarea din 8 noiembrie, ziua Majestăţii Sale, Regele Mihai, lucru care, probabil nu o să convină ruşilor (deci nici guvernului). Nu am dat mare importanţă acestui lucru, credeam că este o sărbătoare obişnuită şi o să-mi văd mai departe de treaba mea. A doua zi nici n-apuc să părăsesc casa şi, la primul pas pe trotuar, sunt oprit de trei indivizi ce mă anunţă că sunt arestat. Nu mă simţeam vinovat cu nimic şi credeam că este vreo glumă. Răspund tot aşa:

– Voi puteţi fi şi serioşi, cînd glumiţi?

Ei nu mai zic nimic, ci numai scot pistoalele şi le îndreaptă spre mine.

– Măi, oamenilor, poate greşiţi. Pe cine vreţi să arestaţi?

– Pe tine.

– Da, da, înţeleg că pe mine vreţi să mă arestaţi, dar cum

mă cheamă? Eu cred că trebuie să ştiţi cum îl cheamă pe cel pe care vreţi să-l arestaţi.

Nu ştiu ce am mai zis după aceea, dar am văzut că încep să mă îmbrîncească spre un automobil. De opus, nu m-am opus. M-au urcat în automobil şi m-au dus pînă la Ministerul de Interne. Acolo m-a luat un individ la cercetări şi m-au întrebat cîte toate. Unde a insistat mai mult, a fost serviciul pe care îl aveam la ziarul *Ardealul*. Nu am recunoscut, bineînţeles, că am ceva serviciu la ziar. Am spus numai că stau în gazdă la Mureşanu, care este unchiul meu, iar eu îmi văd doar de studii. Am observat că erau complet străini de ceea ce este la ziarul *Ardealul* şi că puteam să le torn minciuni. M-au chestionat ca să le spun ce legături sunt între Mureşanu şi o serie întreagă de persoane, pe care nici nu le cunoşteam. Văzînd că nu află nimic, se răsteşte unul la mine şi zice:

– Ştiu că tot ce ai spus aicea sunt minciuni. Acum te duci la celulă, iar cînd o să te hotărăşti să spui adevărul, să ne anunţi.

Sunt condus la o celulă neagră, cu ciment pe jos, care se afla la subsolul Ministerului. După ce trec circa 24 ore, văd că mica celulă se umple de elevi de liceu. M-am bucurat că am companie, dar sărmanii copii începuseră să se vaiete. Erau bătuţi îngrozitor. Îl întreb pe unul:

– Ce-i cu voi?

Începură să-mi povestească ceea ce se petrecuse afară, în Piaţa Palatului, în acea zi de 8 noiembrie 1945. Abia atunci mi-am dat seama de ce mă aflam eu acolo.

După vreo trei zile, în care timp, rînd pe rînd, cîte unul, erau luaţi şi scoşi din celulă, a venit şi ziua mea să fiu extras din celula întunecoasă şi dus la Tribunalul Militar. Acolo am mai stat o zi, iar după aceea, m-a luat un procuror la cercetări:

– Ce ai căutat, în ziua de 8 noiembrie, în Piaţa Palatului?

Încep să zîmbesc şi zic:

– Scuzați, vă rog, domnule căpitan, eu sunt arestat din ziua de 7 noiembrie, orele 8 dimineața, și nu știu de ce. De atunci am fost permanent la închisoare.

Căpitanul nu zice nimic, își notează ceva în dreptul numelui meu, trecut pe o listă plină, apoi mă poftește afară. Cred că nu au trecut mai mult de trei ore și a apărut un plutonier, cu o altă listă, anunțînd că următorii deținuți trebuie să se pregătească pentru eliberare. Printre cele vreo douăzeci de nume înșirate, îl aud rostit și pe al meu.

Mai mare mi-a fost mirarea decît bucuria. Nu știam ce să cred. La circa 30 minute, am ieșit pe poarta închisorii și m-am dus direct spre casă, unde m-a întîmpinat mătușa zicînd:

– Fugi repede undeva, numai aici nu sta, că de două zile vă caută poliția și pe tine și pe Ionel, care s-a ascuns la X. Tu unde ai stat pînă acum?

– M-am ascuns la închisoare, îi spun mătușii.

Apoi încep să-i povestesc pățania mea, lucru de necrezut. Ea mă îndeamnă să mă duc la Ionel, să-i povestesc și lui ceea ce s-a întîmplat. Am găsit repede ascunzătoarea unchiului meu și înainte de a-i spune eu ce aveam de spus, începe el să-mi înșire povestea lui, care era desigur mai interesantă. Mi-a înfățișat astfel toată conversația pe care a avut-o cu Mișa Levin și cu alți ruși, care au intrat în Ministerul de Interne. Mi-a spus, de asemenea, că ziarul a fost suspendat, și mi-a arătat niște articole din Scînteia, unde era făcut responsabil de cele petrecute la 8 noiembrie. A stat ascuns pînă a sosit la București un diplomat occidental, care se numea Etrici (nu știu dacă este corect scris) care a intervenit pentru el și ziarul a reapărut.

Au venit și sărbătorile Sf. Crăciun. Cum nu sărbătorisem asemenea praznic de multă vreme, împreună cu ai mei, m-am hotărît să mă duc la Dej. Bineînțeles, mi-am cerut voie de la Mureșanu și el mi-a aprobat cîteva zile. Ajuns acasă, i-am găsit

pe toţi sănătoşi şi cu voie bună. Toate cîrpiturile la casă fuseseră terminate şi viaţa începuse să-şi ia un mers normal, de pace, chiar dacă la putere era un regim comunist. El încă nu-şi arătase colţii. Lumea era liniştită şi sigură pe promisiunile aliaţilor, pe care le aşteptau din zi în zi să fie puse în aplicare.

Cred că era seara de Anul Nou, cînd s-au anunţat, pentru prima oară, hotărîrile unei conferinţe ce se ţinuse atunci la Moscova, conferinţă în urma căreia se decisese ca reprezentanţi din partidele istorice să fie introduşi în Guvernul Groza. Ştirea a dat speranţe tuturora, mai ales că a coincis cu începutul noului an. Nu am aşteptat să fiu chemat şi am fugit repede la Bucureşti, unde bucuria era şi mai mare. Reapăruseră ziarele *Dreptatea* şi *Liberalul* şi se ştia că trebuie să sosească delegaţi de la Moscova, ce urmau să asiste la punerea în aplicare a celor hotărîte. Nu ştiu cît timp a durat pînă cînd au venit aceştia, poate cîteva zile, nu mai mult, şi după alte cîteva, de discuţii, s-a aflat că, din partea P.N.Ţ.-ului era numit dl. Emil Haţeganu iar din partea P.N.L.-ului dl. Mihail Romniceanu, ambii miniştri fără portofolii pe lîngă Guvernul Groza. Noi credeam că vor fi numiţi mai mulţi miniştri şi, desigur, nu în van, ci cu ministere. Dar, deocamdată, pînă la alegeri, eram mulţumiţi şi cu atît. De alegeri eram, bineînţeles, siguri.

După vreo două zile de la instalarea noilor miniştri, primesc de acasă, adusă de un curier, o scrisoare. De fapt, alături de scrisoarea Tatălui meu, se afla încă o epistolă adresată „Dlui. Ministru Ghiţă Pop”. Citesc cele ce-mi scria Tata şi rămîn surprins: în restaurant la noi fusese o şedinţă de organizare a cadrelor din P.N.Ţ. şi P.N.L. şi pe geamurile restaurantului se afişaseră nişte manifeste ale respectivelor partide. În timpul nopţii, toate geamurile fuseseră sparte ca semn de protest din partea comuniştilor. Restaurantul Tatei se numea „România” şi era lipit de localul Poliţiei, unde în permanenţă

se găsea o sentinelă. Adică la nici zece metri de geamurile sparte. Tot oraşul cunoştea cine a spart geamurile, numai poliţia nu bănuia. Tata mă ruga, la urmă, ca scrisoarea alăturată (ce aparţinea avocatului Gurău, care prezidase şedinţa din restaurant) să o duc la dl. Ghiţă Pop.

Îl cunoşteam mai dinainte pe Ghiţă Pop, dar nu avusesem ocazia să stau de vorbă mai mult cu el. Nu mă mai ţinea minte şi, cînd m-a văzut, s-a uitat lung la mine. De abia după ce m-am prezentat, faţa i s-a înseninat:

– Eşti băiatul lui Oliver. De mult te tot aşteptam. Mi-a vorbit Mureşanu despre tine.

Îi dau scrisoarea şi după ce o citeşte, stă puţin pe gînduri, şi-mi zice:

– Trebuie să merg eu personal la Dej. Şi aceasta cît de curînd, încă la începutul lunii februarie. Nu cumva ai fi dispus să mă însoţeşti?

– Cu plăcere, zic eu. Dar întîi trebuie să mă învoiesc de la dl. Mureşanu.

– Asta am s-o fac eu, chiar acum. Şi, de îndată, ia telefonul şi mă învoieşte. Apoi îmi dă un bilet să mă duc la sediul partidului şi să iau unele materiale de propagandă, ce nici nu erau gata atunci.

Nu cred că a trecut o săptămînă şi am fost anunţat să mă pregătesc de drum. Distanţa nu era tocmai lungă, dar pe vremea aceea, nu ştiai cîte zile faci (în cel mai bun caz, făceai trei), căci drumul putea dura pînă la cinci sau şase zile. Noi am ajuns atunci, din fericire, doar în trei zile, iar, tot drumul, dl. Ghiţă Pop a avut de povestit, ascultîndu-l parcă îmi pătrundeau cuvintele lui pînă în adîncul inimii. Era un om modest, dar foarte cultivat şi, pe lîngă cultura lui vastă, mai avea şi un dar de a-ţi vorbi şi de a te face să înţelegi tot ceea ce-ţi spune, chiar dacă nu te prea concentrezi. Niciodată nu l-am

auzit vorbind despre el, deşi avea ce spune, căci toată viaţa lui a fost prezent întru apărarea drepturilor care se cuvin naţiei şi ţărănimii îndeosebi. L-am auzit doar pomenind de casa lui părintească şi de bunicul său, care fusese cioban. O spunea cu mîndrie:

– Puţini sunt intelectualii români din Ardeal care se pot lăuda că părinţii lor au fost şi ei intelectuali. Şi mai puţini încă sunt aceia care pot zice că bunicii lor au fost intelectuali.

Am ajuns la Dej şi am tras la hotelul „România". Ne–a primit Tata, foarte bucuros, fiindcă această venire era o surpriză pentru el. Nu a trecut mult, şi deodată, observ că holul hotelului este plin de cunoscuţi care ţin să stea de vorbă cu Ghiţă Pop. Intenţionam să le spun că domnul ministru este obosit de drum şi ar fi fost bine să îl lăsăm să se odihnească, dar nu ajung să fac această propunere şi Ghiţă Pop intervine şi anunţă că poate să stea de vorbă cu toţi cei care veniseră să-l vadă. Pe vremea aceea, era o adevărată luptă internă în organizaţia P.N.Ţ din judeţul nostru: foarte mulţi cu merite şi cu trecut în partid şi cam toţi la acelaşi nivel. Se simţea nevoia ca Ghiţă Pop să-i împace. Se prevedea, de asemenea, o campanie electorală ca în trecut, (nici atunci nu au fost la noi în judeţ alegeri fără capete sparte şi fără falsuri), poate ceva mai violentă, dar în nici un caz nu se avea în vedere ceea ce a fost mai pe urmă.

În seara zilei de luni, după ce dl. Pop s-a retras în camera lui, am stat de vorbă cu foştii mei colegi de liceu şi cu alţi tineri din Dej şi am sugerat ideea că ar fi bine să se scrie, pe cîţiva pereţi, cîteva lozinci, ca de pildă: „Trăiască Regele şi Patria", „Trăiască Iuliu Maniu", „Trăiască Partidul Naţional Ţărănesc". Nu intenţionam să *scriem* contra cuiva. Am găsit nişte var şi cîteva pensule şi ne-am apucat de treabă. De-a lungul Căii Traian şi în Piaţa Unirii. Cînd terminasem treaba

în Calea Traian, mă întîlnesc cu ceilalți, care fuseseră în Piața Unirii. Abia mai răsuflau şi începură să-mi spună că ruşii au arestat pe cîțiva, iar sub protecția armelor ruseşti, au venit comuniştii Botu, Marin şi Iulius, care i-au umplut de sînge pe colegii noştri, bătîndu-i cu ciomegele. Fuseseră apoi ridicați de ruşi şi duşi la Comandamentul sovietic.

Fug repede la dl. Pop şi îl scol, spunîndu-i cele întîmplate. Merge imediat la Poliție şi protestează. După cîteva minute, cei arestați sunt predați poliției. Am fost mai liniştit cînd am văzut că au scăpat din mîna ruşilor. Prind curaj şi mă duc eu personal să stau de vorbă cu ei, mai ales că aveam prieteni în Poliție, cu care copilărisem. Dar ce să vezi? Mă arestează şi pe mine. Şi nu altul decît Iulius. Cine era acesta? Un evreu, care nu a fost primit de nimeni în Dej, nici ca ucenic, pentru că era un leneş şi un hoţ. Încă prin 1934 o luase razna prin toată lumea, trecînd prin toate închisorile Vestului, iar după aceea, nemaiputînd opera în Vest, trecuse în Uniunea Sovietică, de unde se întorsese ca politruc în Divizia Tudor Vladimirescu.

Nu aveam ce face şi m-am conformat aşteptînd dimineața să văd ce spune şeful. Pe timpul acela eram încă tari, deşi comuniştii aveau benzi organizate şi Poliția era în mîinile lor. Nu îndrăzneau totuşi să intervină fără de ajutorul ruşilor. Mi-am dat seama, chiar de pe atunci, că pe zi ce trece, ei se întăresc, iar forţele noastre se destramă. (Ce a urmat, apoi, am povestit deja).

Întors la Bucureşti, am aflat că ziarul „Ardealul” era suspendat din cauza unui articol considerat antisemit. De fapt, articolul atacase un evreu, dar nu pentru faptul că era evreu, ci pentru că era comunist şi făcea atrocităţi. În felul acesta, fuseseră atacaţi şi alţii, care erau români, dar nimeni nu se sesizase, ca să acuze ziarul de antiromânism. Ce concluzie

s-ar trage de aici? Că evreii erau imuni, mai mult chiar decît Monarhul, care în mai multe rînduri fusese atacat de comuniști și nimeni, nici Casa Regală, nu intervenise. Mureșanu nu era prea îngrijorat de această întîmplare. Se așteptase la astfel de represalii, deoarece cazul din 8 noiembrie trecut nu fusese uitat și se căuta să se găsească nod în papură ca „Ardealul" să fie suspendat. Mă gîndeam că am terminat cu serviciul și zic către Mureșanu, dacă nu mai are nevoie de mine, să mă înștiințeze. S-a cam supărat de cuvintele mele:

– Pînă cînd nu-ți spun eu pleacă, pînă atunci tu nu poți! De lucru o să mai avem, zice el.

Mureșanu era și Inspector general în Ministerul de Finanțe. Mereu ocupat, el nu voia să piardă legătura cu presa. De aceea avea nevoie de mine. Îl țineam mereu în legătură cu toate noutățile ziarelor.

Vin și Sfintele Paști, în 1946. Ne hotărîm să petrecem Sărbătoarea Învierii, la noi în Someș. Mureșanu era fiul preotului din comuna Bîrsăul Mare ce se află la cîțiva km. de Dej. Ne urcăm în mașină și pornim, iar după o zi de pauză făcută la Cluj, ajungem în Dej. Nu știu din ce cauză m-am îmbolnăvit de icter. Nu observasem, dar cînd am ajuns acasă, m-a văzut Mama, care numaidecît m-a băgat în pat, dîndu-mi de mîncare numai cartofi și alte bucate prescrise de doctor, fără să am norocul ca să mă înfrupt și eu din fripturi și din ouă roșii, și nici măcar să beau un pahar de vin cum se cuvine de sărbători. Ziua întîi a trecut cum a trecut, dar a doua zi nu am mai putut sta în pat și m-am dus la biserică. După slujbă, vin acasă și Mama mă forțează să stau liniștit, tocmai cînd mă vizitează un prieten care mă anunță:

– Dl. Ministru Emil Hațeganu a fost atacat de comuniști la Podul Someșului. A avut mare noroc că nu l-au aruncat cu mașină cu tot în apă.

Sar repede, uitînd şi de boală şi de regim, şi îi zic:

– Du-te, cheamă-i pe Roati, pe Tuti, pe Achile, pe Tanti, că eu am să-i anunţ pe Racea şi pe Zaniemeteru. Acestea erau poreclele prietenilor mei din Dej.

Dau să ies pe uşă, dar deodată îmi vine în minte ca să iau ceva cu mine, să nu mă duc cu mîna goală. M-am gîndit să iau un cuţit, ca în orice caz de strictă nevoie, să fac uz de el. În drum spre Someş, bat în geamuri la mai mulţi cunoscuţi, şi-i chem să vină, să-l apărăm pe Haţeganu, pe alţii îi adun de pe stradă. Cînd apărem la orizont, eram vreo douăzeci. Distanţa care ne despărţea de comuniştii ce înconjuraseră şi blocaseră maşina Ministrului, era aproximativ de 100 metri. Dar comuniştii, cum ne-au văzut s-au urcat în camionul pe care îl aveau la dispoziţie şi au luat-o din loc cu viteză mare. L-am găsit pe dl. Haţeganu foarte agitat:

– Bine aţi venit, că nu ştiu ce aveau de gînd derbedeii ăştia cu mine.

Îmi explică apoi, cum a fost acest incident şi mă roagă să fac o mică investigaţie şi să găsesc numele celor care au atacat. Între timp, şoferul repara maşina ce avea toate cauciucurile tăiate şi partea din faţă izbită de camion, cu farurile şi radiatorul distrus. Dl. Haţeganu nu venise în judeţ să facă propagandă şi numai într-o vizită la socrii lui, care erau din Lăpuşu Mare. Cu el nu era nimeni altcineva decît Doamna şi şoferul. Datorită acestui incident, a trebuit să renunţe la vizita lui şi să se întoarcă înapoi, la Cluj.

A treia zi, a sosit la Dej un procuror de la Tribunalul Militar din Cluj, care m-a invitat la Comenduirea Pieţii şi mi-a cerut lămuriri asupra incidentului cu Haţegan. Eu mă interesasem deja de numele celor care participaseră la atac. Doi dintre ei erau foşti terorişti unguri, care în 1940 au terorizat pe români. Unul dintre ei era Borszsy. Altul, Szigety;

ambii foşti membri în Partidul Fascist Ungar. Dau toate numele celor pe care îi identificasem şi o scurtă declaraţie asupra faptelor pe care le-am văzut şi auzit. Procurorul merge cu mine la faţa locului şi mă roagă să-i fac o schiţă 1/500, dacă se poate pe calc, şi să o trimit Tribunalului. De-acolo ne-am despărţit. Încă în acea zi am venit cu o busolă şi un metru şi am început să lucrez. Eram ajutat încă de un prieten. N-am apucat să trag cîteva linii şi dintr-o dată suntem înconjuraţi de soldaţi ruşi cu armele îndreptate spre noi.

– Tj spion job...

Îmbrîncindu-mă, mă iau cu ei la Comandamentul sovietic, unde sunt supus la un lung interogatoriu. Printre altele mă tot pisau de unde ştiu ruseşte, deşi nu ştiam decît puţine cuvinte, şi abia se puteau înţelege cu mine. Sunt întrebat apoi, pentru cine fac acea schiţă. Le spun adevărul, dar ei îmi zic că nu am dreptul să întocmesc un plan decît numai cu aprobarea lor. Au mai urmat cîteva schimburi de fraze şi, bineînţeles, sfatul să mă încadrez şi eu cu progresiştii şi să mă supun ordinelor ce or să mi se dea, căci altfel o să fie vai de pielea mea.

– Nu am să fac nimic ce este contrar legilor în vigoare, şi nimic contra condiţiilor de armistiţiu, ce sunt în vigoare, atît timp cît sunt în vigoare. Dar pînă cînd nu va fi o lege care să-mi interzică să fac parte din P.N.Ţ., eu rămîn în acest partid, le-am răspuns.

– Singurul partid care ne simpatizează aici, este Partidul Comunist şi toate organizaţiile care depind de el. Celelalte partide, ne sunt ostile. Deci noi nu vom tolera aceste partide.

– Dar daţi un comunicat în acest sens. Să ştie lumea ce are de făcut şi să nu se mai agite degeaba.

El începe atunci să rîdă, zicînd:

– Rău faci că te agiţi degeaba!

Apoi, ca de obicei, la ruşi, urmează o amenințare să nu spun nimănui ce s-a discutat.

Ajuns acasă am completat schița din memorie şi am dus-o Comenduirii, ca să o trimită la Cluj. Spusele rusului le-am cam ignorat, crezînd că nu numai ruşii sunt cei care au cîştigat războiul şi nu numai ei au cuvînt de zis în ceea ce priveşte soarta României. Dacă-i credeam atunci pe ruşi, încă nu era tîrziu. Aveam trei soluții de ales:

1. Mă înscriam în vreo organizaţie de-a lor şi mă consolam văzînd că altă soluţie nu-i. Aşteptam tulburarea apei şi coborîrea Duhului Sfînt sau altă minune dumnezeiască ca să ne scape de necuratul. Cred că puteam termina şi studiile. Mă căsătoream şi, cu pregătirea pe care o aveam, puteam trăi modest, cu frica în sîn şi cu toate trăznetele legate şi ascunse în fundul inimii, cum sunt milioane astăzi în România. Ceea ce m-ar fi oprit de la această soluţie, ar fi fost numai ruşinea faţă de Ghiţă Pop şi de alţii, care şi-au sacrificat o viaţă întreagă în lupta pentru apărarea drepturilor ce se cuvin naţiunii. Nu puteam să-i las acum singuri şi să mă retrag ca un laş, aşteptînd să-mi vină plăcinta de-a gata. Eu nu am pus niciodată bază pe avere, nici nu prea era, şi, sigur pe mine, ştiam doar că pot să lucrez orice fel de muncă.

2. A doua soluţie ar fi fost foarte uşoară. Mi-aş fi făcut frumos bagajul şi aş fi pornit spre Vest, plecarea pe atunci fiind o jucărie, mai ales că eu cunoşteam limba germană şi ungara la perfecţie. Ce aş fi făcut în Vest este lesne de înţeles. Cred că sunt mii de refugiaţi care deja şi-au creat în Occident sau în America o situaţie oarecare. Aşa puteam să fac şi eu. Dar pe timpul acela plecarea din ţară o consideram o laşitate. Mă întrebam de ce nu pleacă Iuliu Maniu, Brătienii şi alţi fruntaşi ai naţiunii?. Ţinînd seama şi de slăbiciunea care domina rîndurile comuniştilor, nici nu gîndeam să fug de frica lor.

3. A treia soluţie ar fi fost cea mai acceptabilă. Aş fi lucrat de pe atunci în legal, şi acoperit. Aş fi înregistrat succese mai mari astfel, tot cu aceleaşi sacrificii.

Generalizînd această situaţie şi luînd în considerare că erau mii de tineri ce gîndeau la fel ca mine şi toţi erau la răscrucea acestor trei drumuri, sunt sigur că toţi ar fi ştiut ce să aleagă şi nu ar fi ajuns să-şi blesteme singuri soarta şi să cadă fără să poată lovi, dacă ar fi cunoscut de pe atunci ce s-a hotărît cu soarta lor. Eu am ignorat ceea ce mi-a spus ofiţerul rus, dar n-aş fi ignorat dacă auzeam acele lucruri de la un american sau de la un englez, ce o ştiau la fel de bine ca şi rusul. Cu atît mai mult dacă se înfăţişa situaţia respectivă la „Vocea Americii" sau la BBC.

Cred că nu a trecut nici o săptămînă de la incidentul cu Haţeganu şi apare la Dej, Ghiţă Pop. Tot atunci vine şi Mureşanu şi se întîlnesc cu toţii la restaurantul „România", unde îşi continuă discuţia asupra organizării congresului judeţean ce era proiectat în luna iulie. În legătură cu discuţiile purtate, trebuie să amintesc că Valer Pop, ce era secretarul judeţean, l-a chemat pe Mureşanu la Birou ca să îi arate unele scrisori. Nu a trecut nici o jumătate de oră şi vine vestea că Biroul lui Pop este asediat de comunişti, care cer moartea „fascistului Mureşanu". Las pe Ghiţă Pop şi pe ceilalţi bătrîni în restaurant şi, cu un grup de tineri, plec de urgenţă la sediul lui Valer Pop, unde pătrund imediat şi întreţin o discuţie cu asedianţii, întrebîndu-i ce vor. În acest timp, rîndurile noastre se îngroşau în spatele comuniştilor. Poliţia, care supraveghea de departe acţiunea, observînd că situaţia devine gravă şi că asediatorii sunt inferiori numeric, intervin şi risipesc cele două tabere. Briceag, şeful Poliţiei, îi garantează lui Mureşanu că va avea grijă să nu se întîmple nici un incident. În baza acestor declaraţii, revenim toţi în restaurant, unde rămînem circa vreo trei ore încă. Era

aproape ora nouă şi mulţi dintre ai noştri se retrăseseră. Se mai găseau în restaurant Ghiţă Pop, Aurel Mureşanu, C. Radocea, Valer Pop, Tata şi cu mine. Dintr-o dată năvălesc înăuntru vreo treizeci de necunoscuţi ce tăbărăsc asupra noastră. Am avut norocul să mă desprind de la masă şi să mă reped la tabloul electric, luînd siguranţa principală şi lăsînd restaurantul să se cufunde în întuneric. Învălmăşeala a durat circa două minute, timp în care am zbughit-o toţi afară. Cînd revin şi fac lumină, restaurantul era tot distrus, iar pe duşumea şi pe pereţi era numai sînge. Mureşanu se găsea grav rănit şi zăcea într-un lac de sînge. Restul se aleseseră cu răni mai mici, dar toţi erau loviţi, chiar şi simpli consumatori. Poliţia reapare, din nou, şi Primul Procuror intervine să facă o anchetă. Mureşanu este internat în spital, iar noi ceilalţi, ne retragem într-o cameră de hotel unde ne baricadăm pentru orice eventualitate. Ghiţă Pop refuză să dea vreo declaraţie poliţiei, acuzîndu-i direct că ei au organizat acest atac. Lucru perfect adevărat, deoarece au fost recunoscuţi funcţionari ai poliţiei între atacatori.

A doua zi, ne hotărîm să plecăm la Bucureşti, dar în maşina lui Mureşanu nu încăpeam toţi. Eu renunţ şi mă duc cu trenul. Deşi am făcut trei zile pe drum, totuşi am ajuns mai repede la Bucureşti decît ceilalţi, cu maşina. Chiar în seara sosirii mele, la Bucureşti, vine şi vestea unui nou atac în judeţul Someş contra lui Mureşanu şi a lui Ghiţă Pop.

Au mai trecut cîteva zile şi, în fine, vin în Bucureşti şi Mureşanu şi Ghiţă Pop. Mureşanu a povestit cum au fost atacaţi în drumul mare de un camion plin de terorişti, care au tras focuri de armă asupra lor, incendiind automobilul şi forţîndu-i să se retragă într-o pădure. Drept răspuns la aceste atacuri, dl. Ghiţă Pop a scris un articol în ziarul *Dreptatea,* intitulat *Dejul, un adevărat Fare West politic,* unde descrie cele întîmplate. În alt număr al *Dreptăţii,* a scris şi C. Radocea un articol

asemănător, în care da şi mai multe amănunte asupra incidentului, citînd numele lui Sygety, Borszsy, Lazăr, Cassian, Soare, Deiak şi alţi mulţi care au participat la aceste atacuri, inclusiv asupra lui Haţeganu. Teroriştii continuau însă să fie liberi, nimeni nu-i aresta, deşi Tribunalul Militar din Cluj dăduse *ordin de arestare* şi de înaintare a vinovaţilor pentru cazul lui Haţeganu, care făcea parte din Guvern.

Agitaţia noastră nu a durat prea mult, căci, iată, s-a ivit ceva nou. Sărbătorirea zilei de 15 mai, dată la care Simion Bărnuţiu chemase moţii la luptă, iar Andrei Mureşanu făcuse să răsune pe Cîmpia Libertăţii imnul revoluţionar *Deşteaptă-te române*. În anul 1848, în acea zi, luase fiinţă Partidul Naţional Român din Transilvania şi, de aceea, s-a hotărît să se facă o adunare la Ateneu pentru aniversarea acelui moment. Au luat cuvîntul dl. Emil Haţeganu şi dl. Vasile Netea. Au participat mulţi ziarişti străini, printre care şi cîţiva americani. Ca de obicei, am fost atacaţi de „gărzile comuniste". Nu mai este nevoie să scriu ce s-a întîmplat mai departe. Cred că şi ziariştii au simţit-o pe propria lor piele, alături de Generalul Rădescu, Episcopul Aftenie şi mulţi alţii care au participat acolo, atunci. Personal, poate pentru că am fost mai iute, n-am luat, ci din contră am dat. Cei care au încasat-o însă, nu o s-o uite cît or trăi. Numai că nu au ştiut cine-i debitorul.

A doua sau a trei zi, vin alte ştiri: arestarea lui Ilie Lazăr, Gavril Olteanu şi ceilalţi implicaţi în organizaţia „Sumanele Negre". Apoi uciderea mişelească a lui Gavril Olteanu.

Mergeam descoperiţi înainte şi ignoram tot ceea ce vedeam cu ochii. Nici nu ştiam cum să mă orientez pe atunci. Îmi legasem numai soarta de cea a lui Mureşanu, Ghiţă Pop, Maniu şi ceilalţi fruntaşi ai Partidului, care înţelegeau să respecte cu încăpăţînare legile, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Se apropia momentul Congresului judeţean. Plec înainte să

aranjez cele necesare. După cum era hotărît, congresul de la Dej trebuia să se țină în Tîrgul Ileanda, unde aveam o plasă în care comuniștii nu putuseră să intre cu ai lor. Era și plasa în care aveam cele mai multe rude. Multă treabă pentru pregătire nu a trebuit. Data Congresului nu s-a anunțat cu mult înainte, dar toată lumea și toți delegații știau, așa că nu a fost greu ca, dintr-o dată, să apară la iveală Congresul deja organizat. Poliția a intrat imediat în funcțiune. A luat pe anumiți fruntași ai partidului și i-a sfătuit să se retragă, și să stînjenească Congresul. Unii fricoși au acceptat, și s-au retras. Cei ce au plecat, erau chiar aceia care aveau gura mai mare cu cîteva luni înainte, cînd nu se prevăzuseră astfel de greutăți; atunci își scoteau în evidență merite considerabile, iar acum nu-i mai găsea nimeni, nicăieri. Vorba aceea: la plăcintă înainte, la război înapoi! Atunci mi-am dat seama cît de lași au fost unii așa-ziși fruntași ai Partidului și totodată s-a văzut care sunt cei gata să înfrunte primejdii, fără să aibă pretenții de președinți și deputați, ci numai din dragoste de țară.

Cred că era ziua de 16 iunie 1946 cînd s-a hotărît să se țină Congresul. Autoritățile comuniste au mobilizat pe toți jandarmii din județ și au făcut cordoane ca să-i oprească pe țărani să se îndrepte spre Ileanda, unde au declarat că s-a declanșat și o epidemie de tifos. Cu toate cordoanele lor și cu toate minciunile și amenințările, coloanele de țărani în frunte cu drapele, au rupt opreliștea, luîndu-i pe sus, dar în loc să-i lovească pe jandarmi, le-au oferit plăcinte, țuică și alte bunătăți ce aveau în traistă. Jandarmii nu s-au opus nici la rezistența coloanelor și nici la țuică și plăcinte. Pe la ora 11 la Ileanda Mare se constituise o adunare impresionantă, ce depășea 4000 de oameni, care ascultau cuvintele lui Gheorghe Pop și pe ale lui Anton Ionel Mureșanu. Comuniștii turbau dar nu au îndrăznit să provoace nici un fel de incident. Delegații din întregul județ retrași apoi în sala mare a școlii primare, au ales prin vot secret următorul

Comitet: Gheorghe Pop – preşedinte, Anton Ionel Mureşanu, Corneliu Radocea, Casiu Pop – vicepreşedinţi. Valer Pop (nu ministrul ci un avocat din Dej) – secretar, Oliver Beldeanu (tatăl meu) – casier. Eu am fost ales preşedinte al tineretului, iar doamna Florica Agresanu – preşedinta femeilor. Din vechii deputaţi şi senatori Memorandişti, ca de pildă Biltz, Munteanu şi încă vreo trei, au fost aleşi Preşedinţi de onoare. Apoi, Comitetul judeţean s-a completat fără multă discuţie, prin alegerea celor cinci cenzori. Spre seară, coloanele de ţărani se îndreptau spre casele lor cîntînd versuri patriotice. Sărăcită din cauza războiului, ţărănimea avea puţine căruţe şi puţini călăreţi în mijlocul ei; majoritatea mergeau pe jos. Însoţeam o coloană. Mă îmbrăcasem în cioareci, cămaşa mieruită, pieptar şi chisau (chimir) şi nimeni nu m-ar fi putut recunoaşte dintre ceilalţi, alături de care mă îndreptam spre oraş. Entuziasmul era mare şi speranţele noastre fără margini, mai ales că văzusem neputinţa autorităţilor. Eram convinşi că noi suntem stăpîni în această ţară cu toate că ni s-a impus un Guvern ce vrea să ne îngenunche. Credeam că acest Guvern putea să fie înlăturat şi mă întrebam de ce nu o facem. Răspunsurile ce veneau erau aceleaşi cu cele pe care şi Mureşanu şi Gheorghe Pop mi le dădeau mereu: suntem, oameni paşnici, în frunte cu Iuliu Maniu; nu voim să recurgem la forţă şi aşteptăm cu încredere alegerile libere, garantate prin Conveţia de pace. Nu încăpea nici un fel de îndoială cum că ar fi fost posibil să ia comuniştii măcar a zecea parte din mandate.

Mergînd pe drumul care ducea de la Ileanda spre comuna Glod, încadrat într-o grupă de circa o sută de oameni, cu femei şi copii, deodată ne ajunge din urmă un camion plin de comunişti, care trecînd în viteză pe lîngă noi aruncă cu pietre asupra grupului de ţărani ce se deplasau ordonat pe marginea şoselei. Doi, trei oameni sunt loviţi suficient de grav. Ne oprim ca să dăm primul ajutor celor răniţi, cînd o limuzină venită în mare viteză loveşte din plin şi aruncă în şanţ o femeie de aproximativ cincizeci de ani. Sunt, de altfel, şi alte femei rănite.

Spun oamenilor să nu mai stea în şosea şi să se retragă în pădure, mai ales femeile şi copii. Bărbaţii mai tineri, vin cu mine să facem o baricadă în şosea, să nu mai poată trece ei cu maşinile şi să atace şi alte grupuri de-ale noastre. O stîncă mare cu un perete abrupt tocmai la cotitura şoselei ne uşurează munca. De cealaltă parte a drumului curgea Someşul. Ceilalţi bărbaţi s-au urcat în vîrful stîncii de unde puteau să controleze cu privirea o largă porţiune de şosea. Baricada nu era tocmai gata, abia se adunaseră cîteva lemne cînd cei din vîrful stîncii ne anunţă că vine din nou camionul. Ne retragem şi noi din drum în pădure, pe la dreapta stîncii. Cei din camion trag focuri de armă asupra noastră. Apoi camionul se opreşte brusc în faţa baricadei, care nu se putea vedea de la distanţă pentru că era la cotitură. Ţăranii de pe stînci au început să le toarne pietre în camion. Deşi erau înarmaţi cu diferite arme de foc, nu au putut riposta imediat. Cred că nu a durat nici un minut şi din partea cealaltă a şoselei o limuzină, venită în viteză, opreşte în grabă şi din ea coboară ofiţeri ruşi înarmaţi cu pistoale mitraliere şi grenade. Iau poziţie adăpostită în şanţul din partea Someşului şi deschid un foc puternic spre pădure. Suntem nevoiţi să ne retragem definitiv din apropierea şoselei şi să ne continuăm drumul pe potecile muntelui. Aşa ajung în comuna Măgura, unde toate cele vreo patruzeci de familii erau rude de-ale mele. Acolo se găsea şi mormîntul bunicului meu, acolo mă simţeam sigur, pentru că nu exista nici o şosea pe care să poată veni un automobil şi chiar cu căruţa era o problemă să se ajungă în comună. Accesul se făcea numai călare sau pe jos. Cum drumul era numai prin pădure, comuniştii nu prea îndrăzneau să intre. După ce mănînc la lelea Anica un blid de balmoş, şi trimit un copil din sat la Ileanda, să se intereseze ce este cu Gheorghe Popp şi cu Mureşanu. Băiatul de vreo 15–16 ani, foarte isteţ, şi-a luat

traista cu merinde, o bîtă și a plecat fără nici un fel de scrisoare și fără nici o adresă, întorcîndu-se abia a treia zi și povestindu-mi ce s-a întîmplat după Congres. Îmi înşiră o serie întreagă de preoţi care au fost arestaţi şi alţii care au fost maltrataţi în timp ce mergeau spre casă. Băiatul îmi spune că-l găsise și pe Mureşanu ascuns într-o comună, care mi-a transmis să plec numaidecît la Bucureşti. În comunele noastre pe acea vreme nu aveai de cine să te fereşti, să fi căutat trădători nu ai fi găsit, iar singura grupă teroristă se găsea în Dej. Ea era special instruită, avea la dispoziţie camioane şi era protejată de jandarmi și de poliție.

După cîteva zile am ajuns la Bucureşti, unde îl întîlnesc pe Mureşanu, nemulțumit de mine că am provocat pe comuniști și le-am baricadat şoseaua, dîndu-le astfel motiv să ne atace și să maltrateze atîta lume. Mă face responsabil de ceea ce s-a întîmplat. Am căutat să-i explic totul cum a fost, arătînd că ei ne-au atacat fără nici un motiv și i-am indicat mai multe persoane ce fuseseră de față.

– Să vedem ce zic americanii, care au fost ieri în anchetă și au vizitat pe toți cei răniți, îmi zice el, apoi.

Abia am aşteptat să vină americanii să aud ce zic ei. A doua zi, Mureşanu mi-a spus că eu de fapt avusesem dreptate, iar ruşii nu aveau voie să intervină conform tratatului de pace. Îl întreb dacă nu s-a săturat încă să mai aibă încredere în tratate și legi stabilite cu comuniştii. Parcă simţeam că este inutil să mai aşteptăm alegerile și că toată această campanie se desfăşura numai în defavoarea noastră, mai ales cînd, văzusem în ziarul „Dreptatea" numele tuturor celor care intraseră în Comitetul județean.

După cum primisem instrucţiuni din partea Organizației tineretului, am format, în județul Someş, un comitet – mai mult din persoane care se oferiseră voluntar. Ca Vicepreşedinte

- Rusu Gavril de 23 ani, student. Secretar a fost numit Mircea Puşcaş de 16 ani, elev de liceu. Casier Puiu Mînzatu, student de 21 ani. Au mai fost numiţi Vlad Liviu, Todoran Traian, Bizo Aurel, Bodea Pompei şi Ciceu Coriolan, toţi ţărani, între 18 şi 23 ani, ca cenzori.

M-am deplasat în fiecare Plasă unde în cîte o adunare secretă s-au numit responsabilii de Plasă, ce urmau să se deplaseze din comună în comună şi să înscrie membri în Organizaţia tineretului. Întruniri nu am făcut, ci numai am căutat să transmitem de la om la om ceea ce era de ştiut. Eu mă găseam în acel timp, acasă la Dej, şi nici pe stradă nu ieşeam. Aşteptam, numai să-mi vină curierii de la Bucureşti, ce-mi aduceau material de propagandă şi instrucţiuni, în timp ce, pe de altă parte, primeam curierii de prin sate ce-mi lăsau adeziunile completate, eu eliberîndu-le doar carnetele de membri. În toată această campanie, nu am primit un ban de la partid, ci numai material de propagandă, carnete şi adeziuni. Cheltuielile le-am acoperit din economiile mele personale, iar curierii erau voluntari şi călătoreau pe socoteala lor. La fel au procedat şi delegaţii din Plăşi, ce se deplasau prin comune pe socoteala lor. Cadrele vechi din partid nu se prea mişcau. După o vreme au început a se orienta după noi, dar membri noi nu au reuşit să înscrie şi nici un control al celor înscrişi nu aveau. Organizaţia femeilor, în frunte cu Dna. Dr. Florica Agireşanu era foarte activă. Îmbrăcată în ţărancă, tînăra doamnă bătea satele şi dădea sfaturi femeilor. O activitate intensă, la fel, a fost şi la liberali tot la tineret. Deosebit de activă a fost Dna. Eliza Cuza Sigheartău, care a organizat mai multe întruniri publice. La cea din urmă, pe care a ţinut-o la Tîrgul Garbou, a fost arestată şi îngrozitor maltratată.

Comuniştii începuseră, de altfel, o enormă campanie electorală, folosindu-se de tot felul de trucuri şi de minciuni şi nu numai o dată au fost puşi pe fugă de oameni. În Tîrgul Lăpuş,

femeile i-au luat la un bombardament de ouă clocite şi de pietre, aşa că nu le mai venise multă vreme pofta de mîncare. Alţii mîncaseră bătaie în Tîrgul Rateagului. Văzînd că nu le merge în felul acesta, au început să cumpere oameni şi să-i infiltreze ca agenţi. Aşa a fost cu putinţă să observe felul de organizare al tineretului nostru. La început, un agent de-al lor s-a prezentat la noi, şi-a recunoscut „misiunea" şi a consimţit să lucreze dublu, ceea ce ne-a dat posibilitatea să înlăturăm orice alte oferte ale agenţilor. Pînă la urmă însă, studentul Mişca Viorel s-a putut introduce în rîndurile noastre fără a fi simţit şi a reuşit să descopere arhiva mea, deşi nu ştia ce conţine. A semnalat acest lucru, desigur, poliţiei comuniste. Din întîmplare, sunt chemat de urgenţă la Bucureşti. După două zile, primesc o telegramă: *Patrocle, grav bolnav, a murit, semnează Ofelia.*

Patrocle era cîinele meu cel mai drag, şi înainte cu două zile, cînd îl părăsisem, era sănătos; dar de Ofelia nu ştiam şi nici nu mă înţelesesem cu nimeni să-mi scrie în felul acesta. Am arătat telegrama lui Mureşanu şi mi-am exprimat mirarea faţă de textul ei. El a fost de părere că trebuie să plec numaidecît la Dej, înţelegînd că s-a întîmplat, desigur, ceva acolo. Multe nu am mai aşteptat. Mă duc acasă, şi, ca de obicei, nu intru pe intrarea principală, ci merg peste grădină. Patrocle mă întîmpina de fiecare dată. De data aceasta nu apare, deşi fluier, îl chem, vine celălalt cîine pe care îl aveam, Nero, un cîine care nu prea lătra dar era foarte rău. Acum se porneşte pe lătrat, ca şi cum nu m-ar cunoaşte. Mă apropii, ţip la el, iar din lătrat înţeleg că-l sperie ceva, are o anume disperare. Năravul lui îmi dă de gîndit şi mă cuprinde un fior de groază. Cîinele vroia parcă să-mi spună ceva. Era după miezul nopţii, totul cufundat în întuneric, intru în casă pe nesimţite iar în acea beznă aud o rugăciune în suspine. N-am s-o uit niciodată. Suna cam în felul următor:

– Doamne, întăreşte-ne să putem îndura ceea ce satana ne pregăteşte! Ajută-ne Doamne să nu ne lepădăm de numele tău nici în chinurile cele mai grele, la care ne vor pune. Mulțumim ție Doamne că ne-ai învrednicit şi pe noi păcătoşii să suferim pentru numele tău cel sfînt.

Cuvintele erau ale bunicii, femeie trecută de şaptezeci de ani. Bătrînețile îi slăbiseră auzul şi vederea, dar îi întărise credința în Dumnezeu. Toată ziua şi noapte se ruga.

Mă apropii de ea şi-i spun cine sunt ca să nu se sperie. Drept răspuns izbucneşte într-un hohot de plîns şi zice către mine:

– Fugi, fugi, că dacă te prind tîlharii te omoară!

Din camera de alături apare Mama şi face lumină. Nu o mai recunosc. Părul din frunte era smuls, iar partea stîngă a obrazului, vînătă. Mi s-a legat graiul, nu mai puteam scoate o vorbă. Mama repetă cuvintele bunicii. O întreb ce s-a întîmplat. Îmi spune că nu a trecut nici două ore de la plecarea mea şi casa a fost invadată de comunişti şi poliție. Au răscolit peste tot, şi pe lîngă alte multe lucruri, au luat cu ei arhiva mea întreagă. Au arestat şi pe Mama şi pe Tata şi l-au împuşcat pe Patrocle care sărise pe ei ca turbat. Mama îmi povesteşte cum au ținut-o într-un beci cu pămînt pe jos, pe Tatăl meu ducîndu-l încă din prima noapte la Cluj. O întreb furios:

– Cine te-a bătut?

Mama nu recunoaşte că a fost bătută. Probabil că a fost amenințată că nu spună. Probabil ştia că eu sunt răzbunător şi nu vroia să-mi stîrnească ambiția de răzbunare. Plîngînd, îmi cere să nu mă iau în poară cu ei şi să plec încotro văd cu ochii, să nu mai dau prin județ, că dacă fac un singur pas, nu am s-o mai văd niciodată, nici pe ea nici pe Tata. Am înțeles astfel, de ce fuseseră părinții mei arestați şi maltratați, deşi nu

făcuseră nimic şi nu avuseseră nici un fel de activitate politică în acea vară. Motivul era activitatea mea.

Încă în acea noapte am plecat şi m-am interesat pe la alte persoane care au fost cei ce fuseseră arestaţi în acelaşi timp cu ai mei. Aşa mi-a fost cu putinţă să aflu de Dodai Loreno, preot reformat şi de Dna. Casiu Pop. Numele lor figurau în arhiva mea.

Înainte de a pleca la Bucureşti, trec pe la Cluj, unde aflu că Tata era închis la închisoarea militară, acuzat de posesie ilegală de arme. I-am căutat un avocat care mi-a spus că nu este grav cazul lui şi va fi cît de curînd eliberat. L-am găsit şi pe Casiu Pop care era urmărit fiindcă fusese implicat în organizaţia Sumanelor Negre. Cei doi fraţi ai lui, Cornel şi Marius, erau, de altfel, de patru luni arestaţi. Dintre vechile cadre ale P.N.Ţ.-ului în judeţ, el era mai activ, făcuse o adunare în Minţiu Gherlei. Cu toate că era urmărit de poliţie, continua să menţină legăturile cu ţăranii. Se găsea ascuns la un ţăran în comuna Petreşti, aflase de arestarea soţiei lui şi de îngrozitoarea maltratare şi siluire a ei, ba mai mult, cunoştea şi pe călăi, unul dintre aceştia era un beţivan ordinar, fără nici un fel de ocupaţie, se numea Mînzatu. Din alte surse am identificat şi pe un gardian ce o maltratase pe Mama. Numele nu i-l ştiam, dar din vedere l-aş fi cunoscut şi peste o sută de ani. Casiu Pop mi-a dat o scrisoare de protest pe care trebuia s-o duc la Bucureşti. Apoi, pe cîţi am putut i-am anunţat să se ferească, pentru că arhiva mea căzuse în mîinile poliţiei iar numele lor figurau acolo.

În Gara de Nord mă întîlnesc cu avocatul Aurel Mărgineanu, Preşedintele liberalilor din judeţul Someş. Aflase de valul de teroare care se abătuse asupra noastră şi care atinsese şi pe liberali. Îi povestesc pe scurt ceea ce s-a întîmplat cu ai mei şi de alţii de care mai auzisem. Mărgineanu mă roagă să

merg cu el pînă la sediul Partidului Liberal ca să aduc personal la cunoştinţă cele întîmplate Dlui. Bebe Brătianu, secretarul general al partidului. Las bagajul în gară şi, împreună cu Mărgineanu, mă duc la Partidul Liberal, unde nu aşteptăm mult şi suntem primiţi de Dnul. Bebe Brătianu. Mărgineanu îi prezintă cele întîmplate în judeţul Someş iar la persoana mea se referă cu unele cuvinte de laudă pe care nu le meritam. Pe Brătianu mi-l închipuiam cu totul altfel, dar în faţa mea stătea un om înalt şi subţire, o figură distinsă, nu părea să aibă mai mult de 45 de ani, dar mustaţa îi era pe jumătate căruntă. Mărgineanu îmi dă cuvîntul mie ca să povestesc detaliat cele întîmplate. Nu ştiam cum să încep şi cred că primele cuvinte au fost necontrolate, dar vorbind, mi-am revenit şi mi-am exprimat toată furia pe care o aveam. Brătianu încearcă să mă consoleze şi îmi spune să am răbdare, că toate se vor aranja. Nu mai ţin minte precis ce mi-a mai zis, dar în rezumat îmi aduc perfect de bine aminte că la fel ca şi Gheorghe Popp, el vorbea numai de Lege, tratate, cale paşnică şi aşa mai departe. Mă asigură că din partea Partidului Liberal se va face un energic protest către guvern şi aliaţi, apoi mă prezintă unei secretare ca să dau amănunte de cele întîmplate şi să se poată întocmi protestul.

După ce termin, mă duc la ţărănişti. În faţa lui Ghiţă Popp şi a lui Mureşanu, arăt dezastrul la care am ajuns:

– Acum poliţia poate să meargă la fiecare casă şi să-i aresteze, fiindcă ştie totul. Nume, adrese, activitate, subvenţii, etc., etc. De ce a mai fost nevoie de arhivă, adeziuni şi altele. Nu ne-a servit la nimic, le-a servit numai comuniştilor. Suntem paralizaţi. Ce mai aşteptăm? Metodele pe care le întrebuinţează ei ne fac să prevedem pe acelea pe care or să le întrebuinţeze mai tîrziu, cînd vor fi definitiv stăpîni. Toţi suntem sortiţi morţii. Poate mîine, poimîine urmează o Noap-

te a Sf. Bartholomeu. Ceva mai rău nu s-a mai pomenit în istorie. De ce să nu renunțăm măcar acum la firme, carnete, arhive, legalitate. De ce nu recurgem la forță, căci este încă în mîna noastră. Pînă și pietrele îi urăsc. Nu e încă tîrziu. Știu că vor muri mulți, dar nu vor muri degeaba, vor ști de ce mor. Cu legalitatea o să moară la fel, sau poate mai rău, fără măcar să aibe vreun efect moartea lor în fața opiniei publice mondiale. Nu vedeți că în străinătate nu se știe nimic din ce se petrece în România?

Gheorghe Popp caută să mă potolească și să mă laude că mi-am făcut datoria din plin și Națiunea îmi va fi recunoscătoare. Îmi spune chiar că eu nu mai trebuie să fac nimic și să stau liniștit, să-mi văd de studii. Partidul o să-mi dea întreținere permanentă.

– Tu rămîi mai departe președinte al tineretului, dar în județul Someș nu mai ai ce căuta. Nu ai comis nici o ilegalitate pînă în prezent și la București poți să-ți vezi de treabă fiindcă nimeni n-o să-ți mai facă nimic. Predai toate instrucțiunile lui Rusu Gavril ca să se ocupe el de tineretul din județul Someș.

Era tocmai contrariul celor pe care le așteptam eu. Nu vroiam laude și odihnă, ci, din contră, speram să pornesc la o luptă deschisă, așa cum o prevedeam eu, să nu mai ținem seama de legi, căci riscurile erau aceleași. Gîndindu-mă la părinții mei și la spusele lui Ghiță Popp am primit pînă la urmă propunerea lui.

După vreo două zile vine la București Rusu Gavril și-mi aduce vestea despre arestările făcute în rîndurile tineretului din Someș pe baza „descoperirilor” din arhiva mea. Toate erau arestări abuzive, nici unul din cei încarcerați nu făcuse vreo ilegalitate. Erau simpli membri dintr-un partid democrat, legal. Mulți nici nu au fost ținuți arestați, dar au fost maltratați îngrozitor. Apoi au fost lăsați să ducă panica între ceilalți.

Mulţi văzîndu-se descoperiţi, au renunţat apoi de a mai ţine contactul cu partidul. Rusu Gavril a început să adune resturile organizaţiei noastre şi să meargă înainte pe drumul legii cu toate aceste dificultăţi şi cu toată această teroare.

Gheorghe Popp mi-a cerut, tot atunci, să pregătesc un apel către tineretul din Someş, apel care urma să fie tipărit şi difuzat în judeţ odată cu celelalte manifeste ale candidaţilor. Am făcut textul şi l-am dat lui Mureşanu, care s-a opus însă tonului în care redactasem apelul.

– Este prea impulsiv şi comuniştii o să-l ia drept agresiv.

L-am modificat după vederile lui pacifiste. De fapt, eu arătam că este ultima şansă în care ne mai putem afirma ca români şi că această şansă nu trebuie să fie neglijată. Pierzînd-o, însemna că am pierdut libertatea, credinţa şi pămîntul; nu mai rămînea decît dreptul de a fi slugi în propria noastră ţară. Arătam, de asemenea, pentru a da curaj, de ce nu trebuie să ne fie frică. Cei ce ne stăteau în faţă nu aveau străbuni ca Horia, Iancu şi alţi strămoşi ai noştri; ei nu ştiau ce înseamnă dragostea de glie şi numai din ură faţă de Neam, Ţară şi Lege făceau ceea ce făceau. La urmă dădeam cîteva directive, cum să se apere voturile, arătînd că pericolul mare este în falsificarea rezultatelor. În felul în care Mureşanu a modificat textul nu mai era decît un program ce insista asupra obligaţiei noastre de a ne apăra biserica, casa părintească, avutul. Eu am pledat pe lîngă Mureşanu să rămînă măcar cîteva fraze ceva mai impulsive şi pînă la urmă el a admis să le lase. Acest text a fost tipărit în cinci mii de exemplare, purtînd fotografia mea şi titlul *Apel către tineret* cu numele meu trecut imediat sub titlu. Pentru uşurarea difuzării, a fost legat într-o broşură în care se găseau şi apelurile celorlalţi fruntaşi ai partidului, broşură care apoi s-a difuzat în tot judeţul. Probabil că aceste manifeste trebuie să existe undeva în străină-

tate. Ştiu că Mureşanu a dat cîteva exemplare să fie trimise în America.

Cred că nu am stat mai mult de o lună la Bucureşti. Pe la mijlocul lui octombrie 1946 primim o convocare pentru Adunarea comitetului judeţean ce trebuia să aleagă candidaţii de deputaţi. Adunarea era la Cluj şi urma să se ţină într-un loc secret ca să nu dea comuniştii peste noi. Au participat Gheorghe Popp, Aurel Mureşanu, Casiu Pop, Valer Pop, Florica Agireşanu, eu şi cîţiva ţărani pe care-i adusesem ca gardă. Între timp, Tatăl meu fusese eliberat şi imediat după aceea s-a înscris în Partidul Liberal al lui Tătărescu, ce era sub tutela comuniştilor. Pe de o parte îmi părea bine că s-a pus la adăpost, iar pe de altă parte îmi era ruşine că pentru prima oară, la noi în familie, unul se lepăda de Maniu.

Candidatura lui Gheorghe Popp, ca primul pe listă s-a admis fără discuţie, în schimb, pe locul al doilea a fost trecut cu unele reţineri Casiu Pop. Tot fără discuţii, al treilea loc s-a decis în favoarea lui Mureşanu ce fusese concurent pentru locul doi. Cînd a venit vorba de al patrulea pe listă, Valer Pop se recuză:

– Eu am nevastă şi copil, nu vreau să-i las orfani!

Atunci Gheorghe Popp zice bucuros:

– Beldeanu e al patrulea candidat. Toate privirile se îndreaptă spre mine. Toţi aprobă mulţumiţi. Nu ştiam ce să fac, să mă bucur sau nu. Drept să spun nici nu prea cunoşteam bine cam care pot să fie atribuţiunile unui deputat. Ca să fiu pe placul tuturora, însă, aprob. Pentru al cincelea loc pe listă s-a hotărît să fie un ţăran destoinic, că de aceea suntem partid ţărănesc. L-am găsit în persoana lui Naghi Ioan, un om foarte destoinic şi cinstit.

Conform legii electorale, invităm apoi pe notarul public din Cluj, se numea Pordea, să ne facă declaraţiunile de can-

didare. Pordea se deplasează la locul unde eram adunați, ne ia pe rînd datele necesare, dar cînd ajunge la mine se oprește.

– Dumneata nu poți să candidezi, că nu ai împlinit 25 de ani.

Aveam numai douăzeci și doi și jumătate. Ghiță Popp intervine, caută pe altcineva și îl găsește pe soțul doamnei Florica Agireșanu, care nu se prea interesa de partid. A fost propus mai mult ca recunoștință pentru activitatea intensă a soției lui.

Mai era necesar ca propunerile de candidare să fie susținute de 30 de alegători și se hotărîse ca această formalitate să se facă la judecătoria din Gherla. Valer Pop, care venise cu o zi înainte din Dej adusese vestea că Tribunalul era blocat de grupele de șoc comuniste și ca atare va fi imposibil să se depună listele pe cale pașnică.

– Datoria noastră este să încercăm, zice Ghiță Popp.

Știrea că Tribunalul este blocat de comuniști a cam produs panică în rîndurile celor de față și nu am auzit pe nimeni să se ofere să meargă cu Ghiță Popp să depună listele. Îl întreb dacă are de gînd să meargă singur.

– Formalitățile de depunere a listelor le pot face și singur, răspunde el foarte simplu.

Cînd aud că se gîndește numai la depunerea listelor și nu ia în calcul grupele de șoc pe care le are de întîmpinat, mă adresez lui Mureșanu:

– Este neapărat nevoie de domnul Gh. Popp sau poate și altul să depună aceste liste.

Mureșanu răsfoiește de mai multe ori legea electorală, iar la urmă zice:

– Nu este specificat nicăieri că trebuie să fie neapărat un candidat cel care depune listele.

Nici nu mai aștept și mă duc la Gh. Popp. Zic:

– Domnule ministru, eu am să depun listele.

– Dar nu se poate, răspunde el.

Intervine Mureşanu şi arată legea electorală. Urmează o mică discuţie între ei şi, în final se cade de acord să mi se dea o procură din partea tuturor candidaților, fiind delegat să depun listele. Mi-au dat-o pentru orice eventualitate; nu era necesară conform legii electorale. Ghiță Popp revine şi-mi pune condiția să nu forțez deloc, să evit orice incident. Şovăiesc nițel, căci îmi făcusem planul să intru cu circa o sută de oameni în Tribunal şi să-l blochez eu atît timp cît se fac propunerile de candidare şi să întocmesc formalităţile, ca să nu mai trebuiască să mai umblu şi pe la judecătoria din Gherla. Gh. Popp s-a opus acestui plan, temîndu-se că se vor produce incidente grave iar comuniştii, dacă nu vor putea să se opună singuri, vor chema în ajutor poliţia, şi, probabil, pe ruşi. Nu vom putea aşadar depune listele pentru că ei vor face fel de fel de contestaţii şi nu vom ajunge la nici un rezultat, ba din contră nu vom putea participa nici în alegeri.

– Mai bine să mergem pe cale paşnică, să nu forțăm. Dacă, eventual, nu ne reuşeşte, putem contesta la Ministerul Justiţiei, care va lua măsuri.

Aprob condiţia lui, iar el îmi repetă încă o dată: „Cale paşnică!"

Încă în noaptea aceea îl conduc pe Casiu Pop în ascunzătoarea lui şi mă duc în comuna Petreşti, la un ţăran, unde rămîn pînă dimineaţă. Trimit apoi gazda în sat ca să-mi cheme circa treizeci de ţărani pentru susţinerea propunerilor de candidare. Nu a durat nici o jumătate de oră şi în faţa casei era puhoi de oameni, fiecare cu traistă şi cu baston, ca şi cum ar fi fost pregătiţi să meargă de acasă pe mai multe zile. Mă îmbrac la fel va ei şi mă pun alături. Pornim spre Gherla, care era la vreo opt kilometri. Trebuia să trecem prin comuna

Minţiu, unde încă aveam de adunat oameni. Fără să strigăm şi fără să se observe de cineva că suntem direct adunaţi pentru ceva, mergeam răsfiraţi, dar cu toate acestea coloana se îngroşase. Mă sperii. Nu ştiam cum să fac să mai trimit din ei acasă, căci după părerea mea erau mai mult de o sută. Rămîn ceva mai înapoi şi mă adresez unui grup de circa şase oameni, din Minţiu, arătîndu-le că suntem prea mulţi şi că ar fi bine ca ei să nu mai meargă. Ţăranii se uită lung la mine, nu mă cunoşteau, şi unul, mai bătrîn, mă întreabă răstit:

– Tu de unde eşti?

– Din Petreşti, răspund eu.

– Tu minţi măi, zic ei. Tu eşti jid, văd după cum te-ai încălţat cu opincile.

În acel moment observ că se cam înghesuie în mine, iar din stînga aud o înjurătură, iar din dreapta cineva mă întreabă:

– Ce cauţi între noi?

Am avut norocul că în apropiere era un om din Petreşti care a intervenit şi i-a lămurit pe mintiuani. Dacă nu era acel om, mă alegeam, sigur, cu cîteva ciomege.

Ajungem la Judecătoria din Gherla. Altă dificultate. Oamenii erau prea mulţi şi nu ştiam cum să aleg din ei, fără să fie supărare. Judecătorul a luat registrele elcctorale, ce erau pe comune şi după alfabet, aşa că am luat cu mine numai pe aceia care au fost mai uşor de găsit în listele elctorale. Apoi s-au întocmit propunerile, semnînd toţi cei treizeci de alegători, în dreptul fiecăruia trecîndu-se şi numărul înregistrării din listele electorale.

M-am despărţit de oameni şi am luat-o spre Dej. Eram singur. Nu aveam la mine în buzunar decît actele pe care trebuia să le depun, actele mele personale, o batistă şi ceva bani. De la Gherla la Dej sunt numai 12 kilometri, iar tren nu era decît a doua zi. De aceea mă hotărăsc să merg pe jos.

După cum am spus, eram îmbrăcat ţărăneşte şi nu de sărbătoare ci de toate zilele, aşa că eram cam rupt şi cîrpit, păream un om sărac. Mă legasem cu o cîrpă pe la fălci ca şi cum m-ar fi durut măselele. Nu m-am depărtat nici doi kilometri de Gherla şi din urmă mă ajunge un camion. Fac semn să oprească şi văd că este tocmai camionul cu care sunt purtaţi teroriştii comunişti. Tresar oleacă. Mă uit repede dacă nu cunosc pe cineva şi din întîmplare recunosc un radio electrician care pe timpuri fusese operator la noi la cinematograf. Se numea Markis şi se găsea acum tocmai în cabina camionului. La el trebuia să mă adresez. Fără să-mi pierd curajul îl întreb dacă vrea să mă ia pînă la Dej şi cît mă costă. Mă tocmesc şi ajung la suma de 3.000 lei, cu care am convenit. Urc apoi în maşină, unde mai erau vreo şase necunoscuţi, foarte bucuros că Markis nu mă recunoscuse.

Ajungem la bariera Dejului prin faţa căruia camionul trece fără să fie controlat, iar de acolo de unde mă găseam observ că postul de control era plin de terorişti comunişti înarmaţi. Maşina se opreşte în faţa spitalului, în calea Traian. Cobor şi apoi mă îndrept spre Tribunal. Dau un ocol de jur împrejur, nu observ nimica şi intru înăuntru. La primul pas văd doi indivizi care stăteau de vorbă. Mă duc la ei şi-i întreb:

– Unde trebe de pîrît unu care mo bătut?

Ei îmi răspund ungureşte:

– Nem tudom!

Celălat repetă pe româneşte: „Nu ştim!”

Urc scările şi văd în fundul coridorului din dreapta un grup de terorişti care jucau rişca, sau alt joc de maidan. Mă îndrept spre biroul electoral indicat printr-o săgeată şi ajung în dreptul lui fără greutate. Intru înăuntru. La o masă lungă stăteau trei judecători; pe unul îl cunoşteam, era Moldovanu, din comuna Mica, iar alături de el stătea un funcţionar care se

numea Boian. Şi pe acesta îl cunoşteam. Moldovanu era preşedintele. Îi prezint listele, pe care judecătorii le citesc cu amănuntul apoi vizează copiile şi mi le dau înapoi. În acel timp, pe coridor, îi forfoteală mare. Cineva deschide uşa şi se uită înăuntru. Îl recunosc pe evreul Lazaz, care era şeful unui grup de şoc comunist. Îi cer preşedintelui şi o adeverinţă care să specifice că listele au fost depuse complete şi legale. Moldovanu dispune să mi se facă o astfel de adeverinţă pe care el şi unul din judecători o semnează. Abia apuc să pun mîna pe această adeverinţă şi uşile se deschid amîndouă, biroul electoral fiind inundat de circa treizeci de terorişti. Nu-mi mai aduc aminte cum am mototolit acea adeverinţă şi cum mi-am băgat-o în gură, căci a început o vrajbă de nu a mai rămas nici o masă şi nici un scaun întreg din tot biroul electoral. Pe jos erau numai rotiţe de la maşinile de scris scăldate în sînge. M-am opus, am intrat sub mese, m-am ridicat cu ele în cap, am ţipat cît am putut, deşi eram cu adeverinţa în gură. Din cauza unei lovituri la gît, am ajuns în nesimţire. Deodată simt că cineva mă loveşte cu piciorul. Deschid ochii şi recunosc pe evreul Iulius, care era poliţist:

– Scoală, că eşti arestat!

Vreau să mă ridic, dar nu pot. Simt că spatele îmi este înţepenit şi junghiuri mă taie din toate părţile. Sub mine este o baltă de sînge. Nu zic nimic, renunţ să mă scol, oftez şi rămîn pe jos. Iulius zice:

– Aşa-ţi trebuie, dacă vii să ataci biroul electoral cu pistoale şi cu grenade!

În jur mai erau şi alţi oameni, printre care Doctorul Lucaci, ce venise de la spital să-mi dea primul ajutor. Iulius insista să fiu dus la închisoarea Siguranţei, dar medicul legist i-a spus că nu se poate în acest hal să se ducă un om la închisoare. Era un comunist, care nici nu terminase Medicina. El se numea

Galambos şi dacă nu era el aş fi fost dus direct la puşcărie. Aşa am fost dus la spital. S-a constatat o fractură şi două luxaţii, mai multe leziuni externe, dintre care cîteva sîngerau.

Abia am venit de la Röngen şi de la pansat şi mă aşezase într-un pat, că apare un comisar de poliţie, rudă cu doctorul Lucaci, singurul titrat, din toată poliţia. Îl bruschez şi nu vreau să spun nimica, fiindcă în timp de fusesem transportat la spital îmi pipăisem buzunarul în care pusesem copiile listelor electorale şi găsisem buzunarul gol. Adeverinţa, în schimb, fără să se observe, o scosesem din gură şi o dădusem unui prieten care reuşise să se apropie de mine, rugîndu-l să o trimită numaidecît la Bucureşti. Prin urmare listele fuseseră depuse iar dovada ajunsese unde trebuia.

În spital sunt păzit, cu schimbul, de un comisar şi de un gardian.

A doua zi, vine Mama plîngînd şi zice:

– Spusu-ţi-am eu să nu mai vii prin Dej, că o să te omoare?

De faţă era şi Iulius. Ca să maschez dragostea faţă de Mama şi orice legătură ar fi fost între noi, spre a nu-mi mai supune părinţii persecuţiilor poliţiei şi comuniştilor, pentru faptele mele, zic către Mama:

– Dacă tu îmi dai astfel de sfaturi, nu eşti Mama mea. Iar dacă Tatăl meu s-a lepădat de Iuliu Maniu, nu este Tatăl meu.

Mă aşteptam ca Mama să se retragă şi să continue să mă sfătuiască să mă astîmpăr. Din contră, ea izbucneşte într-un hohot de plîns şi începe să-i blesteme pe comunişti, de faţă cu Iulius. Acesta o bruschează şi o scoate afară. Atunci am văzut pe Mama pentru ultima dată.

În a treia noapte petrecută la spital era de pază gardianul Puşcăşan din comuna Negărleşti, iar comisar de serviciu era chiar Iulius. Nu am primit nimic de ştire. Pe la miezul nopţii,

văd că intră un om îmbrăcat în alb (credeam că este un doctor) dar cînd mă uit mai bine îl recunosc pe Rusu Gavril. Gardianul dormea sforăind.

– Ce-i cu tine? Îl întreb pe Rusu.

– Nimic, am venit să te iau. Poți merge singur?

– Am să încerc. Dar vezi că Iulius este pe aici şi, uite, acolea doarme gardianul, îi spun.

– N-ai tu nici o grijă că totul este aranjat. Pe gardian nu-l mai scoală nimeni pînă apoi mîine.

De fapt, gardianul dormea de parcă ar fi fost lovit în cap. Mă ridic cu ajutorul lui Rusu, şi tot cu ajutorul lui cobor scările. Mai vin doi de-ai mei în sprijin şi aşa, ajung în strada Florilor, unde sunt urcat într-o căruță şi sunt dus apoi nu departe, unde mă aştepta maşina lui Hațeganu, care m-a transportat la Bucureşti.

Cred că este inutil să mai scriu cum am fost primit de Gh. Popp şi de Mureşanu. Le-am spus atunci că pentru mine lege nu mai există în România atît timp cît aceşti netrebnici de comunişti sunt la conducere. Într-adevăr, lege pentru mine nu a mai fost. Încă eram sub tratament medical cînd mi-am procurat acte false, iar apoi, în preajma alegerilor, am plecat la Cluj.

Din cauza unei nenorocite întîmplări sunt arestat din nou, în comuna Huedin. Pe acea vreme arestările erau cu sutele, iar poliția era incapabilă să facă cercetări amănunțite asupra celor arestați. Aşa că am fost transportat la Cluj şi închis la Chestură. Îmi aduc perfect de bine aminte că era în camera nr. 1, unde erau închişi circa 50 de persoane. Nu era loc nici să se cadă jos. Trebuia să se stea în picioare tot timpul. Am stat în acele condiții aproape şapte zile. Dintre colegii de celulă îmi amintesc de un funcționar din Huedin, Cobarzan, ce fusese arestat în urma unei percheziții în care se găsiseră la el în

pod două cartuşe de care el habar nu avea. Se mai afla acolo un ţăran, Negru Viorel, care era crunt bătut pentru motive de care nici el nu ştia. Apoi, un student, Draguş Mircea, luat de pe stradă fără nici un motiv. Şi alţii, mulţi elevi de liceu, fără să cunoască de ce sunt arestaţi. Cercetările le făcea unul Măldărescu. Părea să aibă ceva şcoală. Alături de el însă, erau nişte măcelari care nu ştiau altceva decît să bată şi să înjure.

La interogatoriu am fost întrebat ce am căutat la Huedin, iar eu am răspuns că am venit să cumpăr unele alimente. Documente, aveam din Bucureşti, iar alte lucruri nu deţineam la mine, aşa că nu se putea dovedi nimic altceva. De arestat, fusesem arestat pentru că mă amestecasem într-o ceartă a unor ţărani cu vreo cîţiva comunişti. Cearta nu fusese pe chestiuni politice şi se iscase de la un cîine.

Am fost pus curînd în libertate, fără ca să mi se adreseze nici un fel de acte şi, desigur, fără ca să se intereseze cineva la Bucureşti. Cum ies de la închisoare aflu ce s-a petrecut la Dej, în urma alegerilor. Timp de două zile, oraşul fusese asediat, iar Generalul Drăgănescu Victor a fost acela care, în fruntea diviziei a doua de vînători de munte, a respins asediul prin forţă. Nimeni nu organizase un asemenea asediu. Numai că ţărănimea se răsculase de la sine şi-şi ceruse drepturile. Alături de ei a fost şi Rusu Gavril, care era un băiat curajos. El nu era în stare însă se pună în fruntea lor şi să exploateze revolta. S-a mulţumit doar să-i împingă înainte, fără de un plan stabilit. Ghiţă Popp a fost arestat la Cluj şi forţat să se ducă la Dej ca să potolească răscoala, dar el a refuzat. Era ţinut la închisoare şi presat mereu să intervină. Chiar Generalul Drăgănescu personal a vorbit cu el la telefon. Văzînd că nu reuşeşte să-l convingă, acesta apelează la Valer Pop, minţindu-l că, în numele P.N.Ţ.-ului, Ghiţă Popp a dat aprobarea să se facă un memoriu cu ceea ce cer răsculaţii şi apoi

să îi asigure că cerințele lor vor fi respectate și să îi sfătuiască să se retragă în ordine la casele lor. Cum ceilalți fruntași ai partidului erau ascunși și nu-i găsea nimeni, Valer Pop nu avusese cu cine să se sfătuiască și crezuse în tot ceea ce-i spusese Generalul. Însoțit de acesta, el a ieșit în fața mulțimii, prezentîndu-se în numele Partidului, și a început să întocmească lista de revendicări. Țăranii nu vor să creadă în scripte, cer fapte, pretind punerea imediat în libertate a celor arestați cu ocazia alegerilor. Toți se găseau în închisoarea securității din Dej (nu se știa de arestarea lui Gh. Popp și nici de a mea). După o jumătate de oră aproximativ, arestații sosesc în mijlocul răsculaților, dovadă deci că prima lor cerere fusese aprobată. Țăranii aveau în mîinile lor buletinele de vot falsificate, smulse din mîinile comuniștilor; unii arătau Generalului chiar urnele pline cu asemenea buletine și modul în care voturile au fost furate. Cereau, prin urmare, respectarea rezultatelor cinstite ale alegerilor. Valer Pop, întocmește, în fine, memoriul și-i asigură pe oameni de rezultatul lui pozitiv. Mulțumindu-le tuturor pentru curaj se desparte sfătuindu-i să revină la casele lor. O parte din mulțime au crezut și s-au retras; ceilalți, ce-au rămas, au fost risipiți cu forța de armată, au fost și morți și răniți.

Toate acestea mi le-a povestit Rusu Gavril, pe care îl întîlnisem la cîteva zile în București, și care adusese cu el cîteva mii de voturi false. Rezultatul acestei răscoale a fost un dezastru. Au urmat arestări și torturi îngrozitoare. Arestările au fost operate, prin surprindere, noaptea. Cei care scăpaseră, stăteau ascunși prin păduri. Măsuri de pază au fost numaidecît luate și unitățile de jandarmi și de poliție au primit întăriri.

Intrasem în luna decembrie. Nu era ușor să se stea prin păduri. Cei arestați au fost puși în libertate pe baza unei amnistii date în urma alegerilor. Au beneficiat de ea și cei din păduri. A fost dat un comunicat în acest sens care s-a afișat

în toate comunele unde fuseseră răsculaţi. Foarte puţini au fost aceia care nu au luat în considerare amnistia şi au rămas ascunşi. Printre aceştia şi Rusu Gavril, care se hotărîse să nu se predea.

Tot pe atunci, sosesc la Bucureşti şi doi subofiţeri de jandarmi, care participaseră la răscoală şi care reuşiseră să evadeze din închisoarea legiunii de jandarmi din Dej. Rusu Gavril îi întîlnise la Misiunea militară americană din strada Oţetari, unde veniseră să ceară ajutorul americanilor ca să poată părăsi România. I-a luat cu el şi i-a prezentat lui Mureşanu, care vrînd să le vină în ajutor, le-a oferit o gazdă unde să se poată adăposti pînă cînd o să se hotărască ceva cu ei. Astfel de refugiaţi era cu sutele şi miile în toată ţara, numai în Bucureşti se adunaseră, după cîte auzisem, peste vreo sută. Organizaţia de asistenţă a partidului, vrînd să le vină în ajutor, le fixase o sumă de bani pe care o putea acorda lunar, indiferent de unde sunt şi unde se găsesc refugiaţii şi indiferent ce fac. În prima lună, s-a putut rezista modest în Bucureşti cu acea sumă, probabil. Fondurile partidului fiind foarte reduse însă şi suma rămînînd aceeaşi în urma inflaţiei în creştere, lucrurile au devenit din ce în ce mai complicate. Eu am fost delegat de Gh. Popp să mă ocup cu această problemă.

Prin intermediul unui prieten, am găsit o cabană în apropierea Zărneştilor, unde eram sigur că nu vor fi descoperiţi şi unde, cu suma pe care partidul le-o acorda, puteau rezista pînă la primăvară. Dar ce va fi la primăvară? În acel timp, toţi aşteptau primăvara, fără a şti însă ce ne aşteaptă la primăvară. Teroarea parcă slăbise. Mulţi arestaţi erau puşi acum în libertate, iar arestări noi nu se prea făceau.

Iarna, parcă am fost şi eu în hibernare. Vroiam să vină primăvara ca să mă decid ce să fac. Refugiaţii, în frunte cu Rusu Gavril, erau mulţumiţi de noua găzduire, iar eu începu-

sem să am din nou încredere în zvonurile optimiste care circulau. În plus, toţi fruntaşii Partidului nostru intraseră într-o viaţă aproape normală, sub un guvern oarecare.

Deodată cu ghioceii, vine însă şi foametea! Ţara era într-o dezordine nemaipomenită, iar în această dezordine, comuniştii au început arestări masive. Toţi cei amnistiaţi în toamnă au fost arestaţi în primăvară. Tifosul bîntuia prin închisori, dar şi prin sate şi oraşe, mai ales prin Moldova. În acea învălmăşeală, fruntaşii partidului încă tot mai aşteptau. Ce?

Îl întreb pe Gh. Popp:

– Domnule Ministru, ce mai aşteptăm, ce o să mai vie?

Ghiţă Popp se uită lung la mine şi zice:

– La bine să nu ne aşteptăm, decît numai la rău.

– Bine, Domnule Ministru, şi noi stăm indiferenţi şi aşteptăm ca oaia cuţitul? Nu găsim vreo soluţie să scăpăm de moarte, sau să nu murim degeaba? întreb eu. Nu putem să ne refugiem în Vest, ca de acolo să ducem lupta mai departe?

Ghiţă Popp îmi spune:

– Eu sunt bătrîn, mai am numai cîţiva ani de trăit. Chiar dacă mă duc în Vest, nu am să mai pot face nimic şi în cîţiva ani mor. După aceea, nu aş fi blestemat de cei pe care i-am lăsat în ţară? Nu mă vor acuza că i-am antrenat în alegeri ca să-i expun comuniştilor, iar cînd a fost de tras consecinţele am fugit? Eu rămîn aici, să împărtăşesc aceeaşi soartă ca şi ei. La acte de violenţă nici nu mă gîndesc. Acestea ar dezvolta o furie şi mai mare a comuniştilor contra noastră şi a tuturor celor ce sunt români. Mai bine să ne consolăm şi să formăm o rezistenţă de masă, aşteptînd. Poate istoria se va întoarce sau, poate, Dumnezeu se va îndura de noi.

Ghiţă Popp ştia, desigur, ce este în Vest şi, de aceea, prefera să moară în România. În ceea ce priveşte violenţa, nu vroia sub nici un chip să-şi expună oamenii.

Mă hotărîsem să nu mă predau comuniştilor, ba mai mult încă să recurg la violenţă. Mi-am pus astfel nădejdea în cei din cabana Zărneştilor şi le-am pus să se înarmeze, sfătuindu-i să reziste în caz de vor fi atacaţi, să nu se predea. Nu avea nici un rost, fiindcă de moarte tot nu se putea scăpa. Le promisesem, în schimb, că în vară mă ataşez şi eu acţiunilor ofensive şi, în toamnă, urma să încercăm trecerea frontierei în Ungaria şi de acolo în Austria, în zona americană, aşteptînd să vedem apoi ce perspective ni s-ar mai fi oferit. Cam acesta era planul meu.

În Bucureşti puteam să trăiesc nestingherit. Locuiam mai departe la Mureşanu şi urmam cursurile de la Academia de Arte Frumoase. În acest timp mi-am procurat însă arme şi muniţii de tot felul.

Vara lui 1947 a însemnat şi intensificarea arestărilor. Puţini dintre fruntaşii partidului nostru mai dormeau noaptea pe acasă. Toţi se ascundeau, dar eu nu înţelegeam de ce. Vroiau să se ferească de arestare, dar pentru cît timp nici ei nu ştiau. Iuliu Maniu, Mihai Popovici, Ghiţă Popp, Mihalache, şi cred că şi Penescu, desigur nu se ascundeau, însă aceştia nu aveau nici o îndoială asupra a ce trebuie să se aştepte; nu vroiau să se ferească de ceea ce era pentru ei inevitabil.

Mi-am terminat examenele şi mi-am luat rămas bun de la colegi şi de la colege, spunîndu-le că, probabil, în anul următor nu am să mai continuu studiile. Au rămas surprinşi de această veste, deşi nu ştiau cu ce mă ocup eu. Era la sfîrşitul lui iunie cînd am părăsit Bucureştiul, pornind spre Zărneşti. Ajuns acolo, am tras la hotelul lui Riscov, un vechi cunoscut de-al Tatălui meu. Spre marea mea surpriză, Riscov era arestat, iar acasă nu se găseau decît copiii săi. Am stat la Zărneşti pînă s-a lăsat seara. Cînd a dat noaptea, am luat-o spre Plaiul Foii. Cred că era trecut de miezul nopţii cînd am sosit la

cabana indicată. Am întrebat de un anume Oscar Tonci, care era cabanierul. Un sas de circa treizeci de ani, mititel şi vioi, mi-a ieşit în întîmpinare. El m-a condus într-o cameră alăturată unde dormea *Olteanu* (numele fals al lui Rusu Gavril), împreună cu Mocanu Ion şi Istrate Alexandru (aceştia erau jandarmi dezertaţi). Toţi se bucură cînd mă văd, dar eu rămîn surprins de felul în care erau găzduiţi, fără să fie prea asiguraţi. Armele le aveau sprijinite de pat, iar benzile de cartuşe agăţate pe pereţi. În cabană mai erau şi alţi străini. Le-am cam făcut observaţie că nu erau destul de precauţi, însă Rusu îmi spune că şi ei sosiseră acolo numai de cîteva ore, urmînd să plece dimineaţa înapoi, la cabana lor, cea ascunsă. În acea perioadă vreo patruzeci de refugiaţi înarmaţi se adăposteau în munţii Piatra Craiului, în Piatra Mică şi în Piatra Mare. Rusu Gavril le cunoştea ascunzişurile. Erau vreo şase grupe care aveau legături între ele, dar legăturile lor în parte erau foarte proaste, deoarece se făceau prin curieri sau prin semnale pe teren. Eu am hotărît şi am dat instrucţiuni pentru folosirea semnalelor de foc. Lipseau însă materialele. Nici rachete nu prea erau, iar de radio sau telefon nu se putea vorbi.

Toată noaptea am discutat, lăsînd somnul la o parte. Moralul lor era foarte scăzut, în special al celor doi jandarmi. Am căutat să-i fortific, spunîndu-le că lucrurile se vor schimba într-un viitor apropiat şi că tot era mai bine în munţii liberi decît la închisoare. În zori am luat-o din loc. Cabanierul, mărturisesc, că nu mi-a plăcut, dar Rusu mă asigura că este om de încredere. Am lăsat totul la aprecierea lui. Drumul spre cabana ascunsă era foarte anevoios, mai ales pentru mine, care nu eram antrenat. După vreo patru ore ajungem acolo, dar constat că numai numele îi era de „cabană ascunsă", în fond se putea găsi foarte uşor. Poziţia însă era foarte bună. Din cabană se puteau controla toate căile pe care se putea

urca pînă la ea. În timp de noapte era imposibil să urce cineva acolo, oricît de bun alpinist ar fi fost şi oricît de bine ar fi cunoscut terenul. Cabana avea capacitatea să adăpostească comod opt-nouă oameni, iar în caz de forţă majoră numărul celor adăpostiţi se putea dubla.

Venisem acolo ca să discutăm unele acţiuni ofensive şi să vedem ce se putea face. Intenţionam să anihilez poliţia din Dej şi pe şeful ei mai ales, Briceag Nicolae. Întreb printre altele dacă nu ar fi dispuşi să mergem la Dej, să-i întindem o cursă lui Briceag şi să-l lichidăm. Rusu s-a abţinut de la răspuns, iar Mocanu şi Istrate au zis, ambii, cam acelaşi lucru:

– Pentru ceea ce am făcut pînă în prezent suntem pasibili numai de vreo trei ani de închisoare, dar dacă mai încercăm şi aşa ceva nu mai vedem lumina soarelui cît trăim!

Auzind ce gînduri au, socotindu-şi faptele în ani de închisoare, am întrerupt orice discuţie şi am mascat cu o glumă propunerea. Am stat cu ei trei zile la acea cabană ascunsă. A fost o recreaţie plăcută pentru mine. Am vînat o capră neagră, m-am căţărat pe toate stîncile, am cules Floarea reginei... Se putea face ce vroiai pe acolo, căci nu vedeai ţipenie de poliţist.

Însoţit de Rusu Gavril, pornesc la drum după trei zile. Vroiam să vizitez şi celelalte grupe. Spun lui Rusu:

– Mie nu-mi place de cei doi jandarmi care se gîndesc mai mult să se predea. Dacă este aşa, de ce au mai fugit?

Rusu le-a luat apărarea zicînd că doar vorbesc, dar nu or să o facă. La Plaiul Foii, mă despart de Rusu dîndu-mi un punct de întîlnire peste vreo două săptămîni, cînd urma să le aduc subvenţia lunară. Mă aştepta acolo un alt băiat, care urma să mă conducă la o altă grupă. Omul nu-mi era cunoscut, şi nici numele nu i-l mai reţin, dar era un tînăr de vreo şaisprezece ani, foarte inimos şi curajos. După vreo şase ore de drum prăpăstios, ajungem la o cabană foarte primitiv cons-

truită, dar cu mult mai sigură decît prima. Aici se găseau opt refugiaţi, dintre care un fost comisar de poliţie. Aproape toţi fuseseră o dată la închisoare şi reuşiseră să scape. De aceea moralul lor era foarte ridicat şi toţi erau decişi să nu se predea. Doar unul dintre ei mă cunoştea. Ceilalţi însă mă priveau cu oarecare neîncredere şi, ca urmare, am evitat să intru în discuţii mai amănunţite. Prilejul a venit din partea lor, căci mi-au propus să treacă la acţiuni ofensive. Nu am fost de acord cu ceea ce vroiau să facă, adică atacuri la depozite, fabrici şi alte întreprinderi de stat, ca să-şi facă provizii, pe de o parte, şi, pe de altă parte, să mulţumească populaţia, împărţind prada capturată pe la oamenii din satele unde urmau să aibe puncte de sprijin la iarnă. La întrebarea cît o să dureze această situaţie şi ce or să se facă dacă ea persistă, unii erau de părere să se retragă înspre vest, iar alţii, părîndu-li-se imposibilă această retragere spre vest, credeau că singura soluţie este numai rezistenţa şi încercarea de a răscula populaţia. Răsculînd populaţia, considerau că puteam stăpîni regiunea şi apoi să cerem ajutor aliaţilor care, desigur, nu or să ne refuze. Unii au protestat, arătînd că de la aliaţi nu trebuie să ne aşteptăm la nimic, că dacă ar fi fost dispuşi să dea ceva, ar fi dat pînă acum, ca de pildă în alegeri lui Maniu şi lui Brătianu. Atunci ar fi fost eficace un ajutor al lor. Vedeau însă în răscoală o soluţie.

– Măcar o să arătăm lumii întregi că poporul român nu pleacă aşa de uşor capul. De murit şi aşa tot murim!

Eu am venit cu propunerea să terorizăm pe comunişti. Şi nu în regiunea unde suntem ascunşi, ci în alte regiuni, îndepărtate. Aici să avem doar baza. În perspectivă, după ce i-am fi aranjat pe cîţiva granguri de-ai lor, aveam în vedere să părăsim România retrăgîndu-ne spre vest, de unde puteam aştepta să vedem ce o să se întîmple. Eu zic:

– Pornesc la treabă chiar acum. Într-o săptămînă o să vă aduc veşti de ceea ce am făcut.

Poate că unii nu m-au luat în serios. Aveam de gînd însă, să cer socoteală lui Briceag sau lui Iulius. Nu puteam să uit felul în care au fost trataţi părinţii mei cu un an înainte. Recunosc că, o dată ce mă hotărăsc să fac ceva, eu nu mai pierd din vedere acel lucru.

Mă despart de cel de al doilea grup şi cobor spre Zărneşti unde m-am oprit două zile să iau contact şi cu alte grupuri. Eram rugat să merg la Bucureşti şi să cer sfaturi americanilor, spre a observa ce părere au ei. Le spuneam că făcusem acest lucru prin mai mulţi oameni de încredere ai americanilor şi că din toate părţile primisem aceleaşi sfaturi:

– Staţi liniştiţi şi aşteptaţi. Căutaţi să vă aclimatizaţi!

Situaţia era disperată, nu ştiau ce să mai creadă şi toţi se întrebau de ce nu ni se spusese acest lucru cu doi ani înainte şi de ce „Vocea Americii" şi „Londra" ne mai vorbeşte şi astăzi de libertate, de ce nu spun măcar acum clar, în ce stare ne găsim, fiindcă mai existau dobitoci dispuşi ca şi noi să alunece în groapa de unde nu se mai putea ieşi. Dacă ar fi înfăţişat realitatea exact, încă tot nu ar fi fost prea tîrziu, deşi eram în al treilea an, de cînd, continuu eram minţiţi. Cei care vorbeau astfel, erau doi foşti ofiţeri:

– Noi ne-am dat singuri puterea din mînă. Numai anul trecut pe timpul acesta comandam cîte o companie şi aveam tot armamentul în mîna noastră. Astăzi trebuie să umblăm pe la toţi foştii camarazi ca să căutăm cîte un glonţ. Dacă vroiam să rezistăm atunci, se auzea pe tot pămîntul, acum, dacă vrem să rezistăm, nu se aude nici în a doua comună de aici. Nu mai spunem ce pierderi le-am fi putut cauza atunci şi cu cît îi putem afecta acum, cînd nu avem nici măcar o bucată de trotil. De murit, tot am fi murit şi acum un an, cum suntem dispuşi să murim şi acum.

Un altul dădea vina pe rege, fiindcă el îl scosese din armată şi, de aceea, se conformase.

– Dacă n-ar fi fost regele, armata nu ar fi cedat pe cale paşnică epurărilor şi trecerilor în cadru disponibil.

Înţelegeam toată furia lor, chiar dacă nu era tocmai justă. Cei care vorbeau erau cu toţi dinţii scoşi din gură în urma bătăilor pe care le primiseră în beciurile siguranţei. Credeam însă că nu este cazul să dăm vina pe nimeni, ci să ne adaptăm situaţiei. Logica mea era simplă: dacă cad, să nu cad degeaba. Pînă în prezent fusesem numai lovit şi, totuşi, legea mă pedepsise. De aceea acum sunt dispus să lovesc, căci pedeapsa este tot aceeaşi. Din capul locului, îmi pusesem în gînd să nu mă predau viu în mîinile lor. Nu puteam să concep cum aş fi stat eu cu capul plecat în faţa gunoaielor societăţii. La Bucureşti încă nu dăduseră nici un semn că se interesau de mine, dar ştiam că această stare nu va mai dura decît încă cîteva zile. Va veni apoi rîndul şi lui Mureşanu, nu numai al meu. Observam doar ce puţini mai rămăseseră în libertate din aceia care aparţineau conducerii P.N.Ţ.-ului. Era în acele condiţii totuna dacă scăpai condamnat la trei ani sau dacă luai muncă silnică pe viaţă. După cum îmi descriseseră alţii închisorile, eram sigur că nu pot să rezist nici măcar trei ani, iar după aceea, nu erai sigur deloc că te eliberează. Ca să mă gîndesc apoi la vreo amnistie sau la vreo „căinţă" în faţa cuiva, ca să fiu iertat, era imposibil să-mi treacă aşa ceva prin cap. Mă gîndeam la copilăria mea, îmi aduceam aminte cît de cu drag aşteptam vacanţa de vară şi nu ştiam acum încotro să o iau şi ce să fac, deşi gîndul să mă răzbun şi să fug după aceea spre vest îmi revenea. În judeţul Someş mai aveam încă multe puncte de sprijin. Intenţionam să mă duc în comuna Iclod şi de acolo să încep să sondez cam ce s-ar putea face.

Părăsesc Zărneştiul şi iau trenul cu care mă duc pînă la

Cluj, iar de acolo, cu o căruţă, care venise cu pepeni de vînzare, ajung la Iclod. Pe omul cu căruţa, nu îl cunoşteam şi nici el nu mă ştia. Ca să nu descopere punctul de sprijin din comuna lui, i-am spus că merg pînă în Livada, indicîndu-i o persoană pe care o cunoşteam. Pe drum, el încearcă să mă ispitească ca să vadă cam ce politică fac, iar eu i-am lăsat impresia că n-am preocupări politice. A fost însă suficient ca omul să vadă că nu sunt comunist şi să înceapă să-şi verse tot focul ce-i stătea la inimă. Cît nu i-a înjurat şi cît nu i-a blestemat, arătînd că la ei în sat sunt comunişti numai aceia pe care nimeni nici de slugi nu i-ar fi primit, pentru că erau leneşi şi furau. Furau şi acum, dar în sat nimeni nu le mai putea face nimic; trebuia să uiţi că-ţi iau şi să le mulţumeşti că ţi-au mai lăsat şi ţie puţin din dreptul tău şi din avutul tău. Multe mi-a mai povestit omul acela despre tîlhăriile pe care le fac comuniştii la ei în sat. Eu tăceam şi ascultam numai, timpul trecea cu căruţa trasă încetişor de un cal, parcă era calul lui Don Quijote, atît de slab era. Înspre seară, totuşi, am ajuns. Vreau să dau ceva omului, dar el mă refuză, mulţumit că a avut pe cineva în căruţă cu care să tăifăsuiască. Mă despart de el şi o iau pe şosea înainte ca şi cum aş vrea să merg spre comuna Livada. Cînd ies din sat, mă întorc înapoi peste grădini şi mă duc la gazda mea. I-am găsit pe toţi sănătoşi, căci teroarea nu ajunsese încă pe la ei. Omul se pusese la adăpost, făcînd pe placul comuniştilor şi înscriindu-se astfel în Frontul Plugarilor. Cu toate că se „aclimatizase”, de abia aştepta însă, să vină în ajutorul nostru, bineînţeles pe ascuns şi nu pe faţă, cum o făcea înainte. Îi cer să-mi facă rost de nişte straie ţărăneşti, mă îmbrac şi vreau să plec. El mă întreabă unde vreau să ajung în miez de noapte şi cînd aude că intenţionez să mă duc la Gherla mă sfătuieşte să aştept pînă în zori de zi şi mă îndeamnă să merg cu el, fiindcă are de dus

pepeni de vînzare la Dej. Nu vroiam să îi spun unde aveam de mers, dar şi eu tot la Dej trebuia să ajung. Văzînd stăruința lui, mă decid să rămîn, cinez şi mă culc. A doua zi, înainte de a se crăpa de ziuă, plecăm. Cînd ajungem în apropierea Dejului, în comuna Nima, eu cobor şi-i mulțumesc rugîndu-l să nu spună la nimeni că am fost pe la ei, căci de văzut nu m-a văzut nimeni. El îşi continuă drumul spre Dej. În comuna Nima, trec prin grădina unui prieten şi ajung la grajd. Mama lui, mulgea acolo vacile. Se uită lung la mine şi mă recunoaşte, mirată că mă vede îmbrăcat ţăran. O întreb unde este prietenul meu. Îmi răspunde că pe fiul ei l-a căutat poliția şi de două nopţi nu mai dormea acasă. Pe alţii din sat i-au arestat deja şi i-a dus la Dej, la Siguranță. Sărmana bătrînă începe să plîngă şi să mă întrebe ce o să mai fie, cît o să mai dureze această teroare. O consolez, şi-i zic că mult nu mai durează. Spuneam asta către alții, dar mie, dacă în acele momente mi-ar fi zis cineva acelaşi lucru, l-aş fi scuipat în faţă, oricine ar fi fost. Bătrîna îmi indică apoi locul unde se găsea fiul ei. Greu nu era de găsit. Pornesc într-acolo şi îl găsesc la coasă, în hotarul Pinticului. Mă vede de departe, dar nu mă recunoaşte decît atunci cînd ajung numai la cîțiva metri de el. Am citit imediat pe faţa lui necazul care îl frămînta, deşi vroia să fie vesel. Mă interesez de cei de prin sat şi de cei care sunt arestaţi, iar el începe să-mi înşire pe toţi care au fost înscrişi în Tineretul Naţional Ţărănist. Îmi spune de cei care au fost arestaţi şi că la unii li se arătau şi adeziunile lor de înscriere în organizație (adeziuni găsite la mine acasă cu ocazia percheziţiei din septembrie 1944), iar la alţii li se zicea că eu aş fi predat aceste adeziuni poliţiei. Lăsau, prin urmare, să se întrevadă că eu aş fi fost un agent provocator. Mă apucase o furie deosebită şi căutam să-i explic omului cum s-a întîmplat că adeziunile ajunseseră în mîna poliţiei. El era complet descurajat. Soţia

lui născuse cu două săptămîni înainte şi era încă bolnavă, iar bătrîna nu mai avea pe altcineva. Îmi povesteşte că unul de la ei din sat se înscrisese în Frontul Plugarilor, iar poliţia nu-l mai arestase, deşi înainte fusese căutat. Îl sfătuiesc să facă şi el la fel; poate îi reuşeşte să scape de arestare. Îmi zice că o să încerce, dar lucrul i se părea mai greu de admis, fiindcă nu numai o dată se certase cu comuniştii din sat, ba chiar îi mai şi bătuse. Îmi iau rămas bun de la el şi plec, coborînd în şoseaua care duce spre Dej. Mai aveam încă cinci km pînă acolo. Mergînd încet, simt că sîngele începe să fiarbă în mine. Mă gîndeam cum fusesem primit cu un an înainte prin comune, pe la prieteni, şi cum eram acum. Anul trecut aveam în tot judeţul peste o mie de băieţi pe care puteam conta oricînd. Acum nu mai ştiam în care casă să intru, şi cu cine mă găsesc de fapt. Regretam că nu fusesem eu în locul lui Rusu atunci cînd se făcuse răscoala din Dej, şi-mi imaginam situaţii trecute, cam ce-aş fi putut face eu atunci. La consecinţe nu mă gîndeam, ci doar la răzbunare. Vroiam să adun oamenii ce au mai rămas şi să dau un atac în mijlocul oraşului ca să-i ucid pe toţi comuniştii. Dar de unde să-i aduni pe oamenii aceştia disperaţi? Nu numai unul fugise pe vremea aceia de acasă. Mai era însă o întrebare: mai au încredere în mine aceştia? Că, de auzit or fi auzit şi ei că adeziunile au ajuns în mîna poliţiei, iar despre felul cum au ajuns acolo, nu fusese nimeni care să le explice. Îmi dădeam cu pumnii în cap de necaz pentru imprudenţa de a fi lăsat să cadă arhiva în mîinile comuniştilor. Mă consolam spunîndu-mi că nu doar eu păţisem în felul acesta. Chiar Ghiţă Popp pierduse în urma unei imprudenţe, întreaga corespondenţă pe care o avea în servieta sa. Acum ea se găsea în posesia poliţiei din Cluj. Mereu îmi pipăiam pistolul şi grenadele şi strîngeam mînerul cuţitului.

Nici nu ştiu cum au trecut cei cinci km şi, iată, mă găsesc

în fața barierii Dejului. Drumul nu era aglomerat și de departe zăresc gardianul din post. Vroiam să ocolesc postul și, trecînd peste linia ferată, la dreapta, s-o iau spre comuna Mănăstirea. Mă răzgîndesc însă și merg înainte, pe șosea, zicîndu-mi că nu o să fiu cunoscut de gardianul din post așa cum eram îmbrăcat țăran. Simțeam că mă taie niște fiori reci. Parcă îmi era și frică și parcă vroiam să ocolesc din nou postul, dar acum era prea tîrziu. Gardianul nu-și lua ochii de la mine, iar eu mă concentram ca să-i văd fața. În încordarea aceia recunosc pe gardianul care îmi fusese semnalat de către cunoscuți drept acela ce i-ar fi maltratat acum un an pe părinții mei. Dintr-un singur imbold frica, aceea care mă cuprinsese înainte, s-a schimbat în curaj. Grăbesc pasul, mă apropii de el, nici nu duc mîna la pistol și numai cu pumnii goi strînși îi vin înainte. Îi dau bună ziua și îl întreb dacă nu mă cunoaște. El se uită lung la mine și zice:

– Nu te cunosc, cine ești?

În acel moment mă și recunoaște însă și se retrage repede în post, încercînd să tragă ușa după el. Mă reped și îl apuc de mîneca stîngă a uniformei, care se rupe. El scoate cu mîna dreaptă pistolul, iar în timpul acesta zbiară:

– Stai că trag!

Mă izbesc brusc în el și cădem amîndoi jos. Pistolul îi scapă din mînă, iar eu îl iau, îl îndrept spre el și trag. Nu ia foc! Era un Browning, un tip cunoscut de mine, și fără să mă gîndesc caut să-l alimentez. Gardianul mă lovește cu pumnul în ochi și mă răstoarnă. Atunci pistolul ia foc, dar primul glonț nu știu dacă l-a atins. Am tras pe urmă însă, încă trei sau patru, pînă cînd nu s-a mai mișcat.

Mă dezmeticesc apoi și mă uit în jur. În post nu mai era nimeni, dar în ușa postului doi străini se uitau lung la mine și înainte de a zice eu ceva către ei, unul bolborosește ceva în

germană. Ies afară din post şi o iau la fugă peste şosea. Mă opresc şi mă uit în stînga şi în dreapta. Pe aproape venea numai unul cu bicicleta, care trece pe lîngă post fără să se uite. Dinspre Dej venea un car cu boi. La vreo cincizeci de metri, dincolo de şosea începea pădurea Bungur. În fața postului văd că stau acum trei oameni îmbrăcați cam ruseşte. Îmi dau seama numaidecît că sunt prizonieri de război şi le fac semn spre pădure. Doi vin imediat spre mine, unul se hotărăşte mai greu, dar porneşte şi el pe urmele lor. După ce intrăm în pădure cîţiva metri, încep să vorbesc cu ei şi aflu că sunt scăpaţi dintr-un lagăr din Uniunea Sovietică. De trei luni se găsesc pe drum. Aici au fost prinşi. Îi întreb ce mai aşteaptă. Ei îmi spun că gardianul celălalt din post a plecat să le aducă de mîncare şi foi de drum ca să poată continua legal călătoria. Văzînd ce naivi sunt sărmanii oameni, le explic că aşteptau, de fapt, să vină Iulius ca să-i împuşte ca pe nişte cîini, după cum îi era obiceiul, față de toți prizonierii de război germani. În Bungur, nu departe de locul unde ne găseam, fuseseră împuşcaţi mai bine de douăzeci de prizonieri, fără nici un fel de judecată. Era suficient să fie german, fără acte ca să-l mintă sub o formă şi apoi să-l împuşte mişeleşte. Îi lămuresc ce-i aşteaptă şi-i îndemn să-şi caute cît mai repede de drum.

– Credeam că suntem în România şi am scăpat de metodele sovietice, dar vedem că nu este nici o diferență, îmi spun ei.

Le dau mîncarea mea cu traistă cu tot şi pistolul pe care îl luasem de la gardianul împuşcat. Apoi le indic drumul pe care să apuce ca să aibă posibilitatea să meargă tot pe teren acoperit. Ne despărţim. Eu continuu calea prin Bungur şi ies în Dealul Florilor, unde mă ascund într-un tufiş şi aştept noaptea.

Din locul unde stau ascuns vedeam casa noastră. Am privit-o toată ziua. M-apucă un dor de casă şi mă hotărăsc, după ce se întunecă bine, să mă duc totuşi, măcar pentru o jumătate de oră, să-mi văd părinţii.

Cobor din Dealul Florilor şi dau în Calea Traian. După ce fac doi sau trei paşi, mă întîlnesc faţă în faţă cu Lazăr Bandy, unul dintre cei mai înfocaţi comunişti din Dej. Trece pe lîngă mine, şi parcă nu-i venea să creadă. Se întoarce apoi şi vine încetişor după mine. Simt mişcarea lui şi o iau la dreapta pe strada Rozelor. El nu coteşte după mine, merge înainte, ştiind desigur, că strada Rozelor nu are decît o ieşire. Se duce într-acolo. Nu-mi continuu drumul, mă întorc repede înapoi, uitîndu-mă după „tovarăşul" să văd ce face. După cum prevăzusem, el se fixase la un colţ, în faţa prăvăliei lui Schlezinger şi de acolo pîndea să vadă cînd ies din strada Rozelor. Trec Calea Traian şi intru în curtea fabricii de spirt, sar un şanţ ce desparte acest loc de bătătura lui Voit, iar după aceea, peste un gard, ajung la malul Someşului. Urmează să mă decid ce să fac. Pe de o parte, îmi pare rău că nu l-am angajat să vină după mine. Nici de el n-ar fi fost păcat să o ia în urma gardianului. Mă gîndesc apoi cu regret că pe acasă nu mai am ce căuta şi nici măcar la cunoscutul la care intenţionam să mă duc. Bani nu mai aveam ca să mă pot întoarce la Bucureşti. Îmi închipuiam că toate căile sunt blocate, că peste tot sunt căutat, mai ales că Lazăr mă recunoscuse şi prezenţa mea în Dej coincidea împuşcării gardianului. Speranţele de scăpare mi se păreau nule. Îmi făceam planul să mă duc la Briceag acasă şi să termin şi cu el. Mă îndoiam însă că mai pot să ajung pînă acolo.

Pînă la urmă m-am decis să caut să merg la un prieten, pe care nu-l mai văzusem de vreo opt ani, dar cu care copilărisem. Ştiam, din auzite, că s-a înscris în Partidul comu-

nist, dar prietenia ce mă lega de el mă făcea să sper că n-o să mă denunțe. Locuia în comuna Cuzdrioara, la vreo trei km de Dej. Ca să ajung la Cuzdrioara, trebuia să trec neapărat Someşul, iar cele două poduri existente, erau imposibil de trecut. Ca să nu pierd timpul intru în apă, îmbrăcat, şi înnotînd ajung la malul celălalt. Dau însă într-o mocirlă de unde abia mai pot să ies. Hainele se făcuseră grele pe mine. De scuturat mă scutur eu nițel dar, pînă la urmă, aşa încărcat de noroi, o iau peste maluri. Nu mi-a trebuit mai mult de o oră ca să ajung în grădina prietenului meu, la Cuzdrioara, unde, înainte cu vreo zece ani, ne jucasem. Totul era în întuneric. De intrat în casă, nu intru; nu ştiam peste cine pot să dau. Mă urc în podul şurii şi mă culc în fîn. Nu am prea dormit în noaptea aceea. Mă rugam mereu lui Dumnezeu să mă ajute ca înainte să mor să mai lichidez cîțiva diavoli încă.

Nu a trecut mult, după ce s-a crăpat de ziuă, şi văd că un necunoscut iese din casă, se duce în grajd, dă fîn dobitoacelor şi se retrage apoi din nou în casă. Îmi închipuiam că n-o mai fi locuind prietenul meu acolo. Dau să cobor din pod şi să o iau peste grădină ca să mă ascund într-o porumbişte, pînă cînd se lasă seara, ca să pot merge mai departe. Afară începuse să plouă, hainele pe mine se făcuseră deja ca scoarța de stejar. Noroiul se uscase pe ele şi începuse să crape, dar de căzut nu cădea, rămînea lipit ca şi cu clei. Cînd era să fac primul pas în ploaie, zăresc un alt străin. Striga de la poarta casei numele prietenului meu, chemîndu-l afară. Atunci îl văd, în fine, pe acesta că iese din casă şi vorbeşte ceva la poartă cu străinul. Am înțeles că îi cerea împrumut un plug. Cum plugul era în şură, nu departe de mine, aştept să văd dacă vine el să îl ia şi rămîn acuns. Necunoscutul pune plugul în car. Prietenul meu se întoarce, intră în şură, pune mîna pe un lanț. Mă arăt şi-i zic:

– Nu te speria. Eu sunt Puiu Beldeanu.

Nu scoate o vorbă, se apropie încet de mine şi mă întreabă şoptit:

– Tu eşti Puiu?

Îl întreb dacă mă mai cunoaşte. El îmi spune:

– Stai aicea şi nu mişca, că vin numaidecît înapoi.

Nu ştiam ce are de gînd. El duce lanţul omului care îl aştepta în drum, apoi fuge în casă şi vine repede însoţi de o femeie. Era soţia lui. Se uită la mine şi încep să se mire de halul în care mă văd. Apoi, mă cheamă în casă. Cum intru, recunosc pe tatăl prietenului meu şi-l zăresc şi pe necunoscutul care ieşise prima dată din casă. Era tot un refugiat politic, pe care ei îl adăposteau de mai bine de un an. Un student de la Facultatea de medicină in Cluj, urmărit din cauza grevei studenţeşti care avusese loc acolo.

Le povestesc toată păţania mea, fără să amintesc de gardianul împuşcat. Îi rog să-mi împrumute ceva bani ca să mă pot întoarce din nou la Bucureşti. Bani nu aveau în casă, dar nu mi-au spus că nu au, numai au insistat să stau pînă seara la ei şi apoi să plec, arătîndu-mi că hainele trebuiesc spălate iar eu am nevoie să mă odihnesc măcar o zi. Am prins încredere, văzînd atîta bunăvoinţă, şi am acceptat. Am urcat în podul casei, unde-mi puseseră apă să mă spăl; îmi dă un rînd de schimburi şi-mi aşterne patul să mă culc. Prietenul meu îmi zice apoi că are de mers pînă la Dej cu o treabă. Încrederea nu mi-am pierdut-o în el, dar eram curios să văd de ce vrea să meargă el la Dej. Înainte de a pleca, îl rog să treacă pe la mine pe acasă, să vadă ce fac ai mei. Îl urmăresc de la geam, şi am rămas surprins cînd am văzut că se duce cu un purcel mărişor după el. Mi-am dat seama că pleca la Dej ca să-l vîndă şi să-mi dea mie banii de drum.

Cam în timpul prînzului se întoarce şi începe să povestească. Un gardian fusese împuşcat de nişte prizonieri germani, care scăpaseră dintr-un lagăr din Rusia. Poliția reuşise să-i prindă, unul din ei s-a sinucis, iar ceilalţi doi, după ce se predaseră, fuseseră împuşcaţi de Iulius. Tot oraşul vorbea de cele întîmplate. Îmi spune că l-a întîlnit pe Tata, dar nu stătuse de vorbă cu el.

Cînd am auzit cele ce se petrecuseră în urma faptei mele, mi s-a luat graiul şi, roşind, am rămas un timp înlemnit. Cei din casă au observat că s-a întîmplat ceva, dar n-au zis nimic.

Încă în noaptea aceia am plecat spre Bucureşti. În tren, am început să mă gîndesc la bunătatea prietenului meu, ce-mi oferise toţi banii cu care venise din tîrg, şi din care eu luasem numai ce era strict necesar. După aceea, am încercat să mă consolez cu ideea că, chiar dacă n-ar fi fost gardianul împuşcat, tot acelaşi lucru s-ar fi întîmplat cu sărmanii nemţi. Soarta lor, care aşteptau după ani de mizerie să ajungă la vetrele lor (şi iată unde ajunseseră), mă impresionase profund.

La Bucureşti, ca de obicei, telefonez întîi din gară, să vedem cine îi acasă, că, în hainele în care eram îmbrăcat nu mă puteam duce în blocul Bragadiru. De răspuns nu răspunde nimeni. Atunci chem portarul, care îmi spune că de aproape o săptămînă nu mai venise nimeni acasă. Îndrăzneală nu aveam să dau pe acolo. Mă duc la un prieten care stătea în şoseaua Colentina. Mă dezbrac de straiele ţărăneşti, iau hainele prietenului meu şi, de la primul telefon, îl sun pe Gheorghe Popp, care mă cheamă de urgenţă pînă la el. Cînd ajung acolo, întîlnesc trei persoane din Dej, toţi trei muncitori la CFR. Spuneau că veniseră să ceară sfaturi, deoarece era epuraţi. Unul din ei era un anumit Vaida, membru de partid înfocat pînă în primăvara lui 1947, când, nu ştiu din ce cauză, căzuse în dizgraţie şi fusese arestat şi închis la Piteşti, de unde, după o

lună, fusese însă eliberat. Un altul era Coşeriu, om de vreo 35 ani, a cărui mamă, bună creştină, era prietenă cu bunica mea. Toţi erau foarte prietenoşi şi se manifestau ca mari anticomunişti. Felul în care se prezentaseră m-a dus în eroare. Curînd Ghiţă Popp se retrăsese şi eu am rămas cu ei. Nu ştiu dacă Ghiţă Popp le-a spus ceva. După modul în care m-a pus în contact cu ei, am avut impresia că sunt oameni de încredere şi că pot să discut ceea ce vreau (pe atunci, Gh. Popp parcă mă lăsa mai liber, să mă organizez după vederile mele). Prea am fost însă deschis în discuţie, şi prea mi-am spus toate planurile de viitor...

A doua zi mă întîlnesc cu Mureşanu, ce stătea acuns la un prieten. L-am întrebat deschis cît timp are de gînd să stea acolo, de ce se mai ascunde, căci pînă la urmă tot or să-l găsească. Avea o carte sub tipar, **Lupta pentru Ardeal** şi vroia neapărat să o scoată înainte de a fi arestat. Pe la mijlocul lunii iulie 1947, cartea era terminată şi expediată la diverse personalităţi politice şi la diferite biblioteci. Titlul nu avea nimic comun cu conţinutul volumului. Sub forma luptei pentru Ardeal era prezentată opoziţia poporului român faţă de comunism. Nici nu am apucat să citesc cartea întreagă, doar unele fragmente, deşi la tipărirea şi răspîndirea ei l-am ajutat şi eu. După aceea, Mureşanu a revenit la locuinţa lui şi a aşteptat calm să fie arestat. Eu insistam pe lîngă Ghiţă Popp să ceară părerea Domnului Maniu şi a americanilor în chestiunea grupărilor din Piatra Craiului. Situaţia acestora era într-adevăr disperată. Dl Ghiţă Popp nu a întîrziat mult cu răspunsul. Într-o zi, vine cu o sumă suficient de mare la mine şi zice:

– Aceştia sunt ultimii bani pe care partidul îi mai poate da celor din Piatra Craiului. Du-te şi roagă-i să se împrăştie şi să-şi găsească fiecare un rost, cum poate şi cum crede! Aceasta a spus Dl Iuliu Maniu. Şi tot aceasta era şi părerea

americanilor. Nu se mai putea face nimic deocamdată şi după ei – nu ar mai fi ajutat la nimic luptele inutile în munţi, ba, din contră, nu aduc în sine decît vărsări de sînge zadarnice.

Degeaba am căutat să expun punctul de vedere al celor din munţi. Ei ştiau că trebuie să moară şi nu aveau altă posibilitate decît să-şi aleagă felul morţii. Ghiţă Popp spunea că trebuie să se caute să se facă cît mai puţine victime. O rezistenţă ar angrena şi pe alţii care, deocamdată, pot să trăiască nestingheriţi. Cînd va fi, într-adevăr, nevoie de ei, nu vor mai exista rezistenţi.

Am luat banii şi am plecat. Poate că nici la revedere nu am spus. Am plecat cu capul în pămînt, gîndindu-mă la ceea ce o să mă întîmpine cînd am să ajung în munţi. Cum puteam să le spun: muriţi şi nu căutaţi să mai trageţi şi pe alţii după voi! Şi eu eram în aceeaşi situaţie cu ei, dar, parcă pentru mine era indiferent ce am să fac. De asemenea, eu mă mai sprijineam pe rubedenii, aveam unde să trag şi să stau ascuns ani de zile în şir, fără să mă găsească nimeni. Era apoi o jucărie să merg pînă la Viena şi să cer azil politic. Nu mă puteam însă desparţi aşa uşor de ceilalţi, iar ca să mergem în grup, era riscant.

În gară la Braşov, mă aşteptau Rusu Gavril şi Bujor. Rusu Gavril era vesel că mă vede. Aştepta să le aduc veşti bune şi nu milioane umflate. I-am spus lui Rusu pe scurt, punctul de vedere al conducerii partidului şi al americanilor. S-a schimbat la faţă şi nu mai ştia ce să creadă, văzîndu-se sacrificat fără nici un fel de rost. M-a întrebat:

– Tu ce ai să faci?

La fel de dezorientat, îi spun:

– Ce faci tu, aceea am să fac şi eu.

Ajunsesem la un impas, aşteptam unul pe celălalt să iasă

la iveală cu vreo propunere. Cea mai bună soluție ar fi fost să ne retragem atunci spre Austria. Bani suficienți aveam, iar frontierele pe timpul acela nu erau încă întărite. Am neglijat această posibilitate şi ne-am hotărît să mai aşteptăm încă un an.

Pe Rusu l-am trimis să anunţe pe cei din munți despre hotărîrea pe care am luat-o împreună, iar eu am plecat spre Năsăud, la nişte cunoscuţi, de unde urma să începem o colectă de alimente şi provizii pentru iarnă, fiindcă în ținutul Zărneştilor nu prea puteam face această treabă.

La Năsăud am poposit prin comunele Herina, Lechinda, Iad, Cuzma şi altele, unde aveam oameni de încredere. Mai mult am stat în Herina. Am lucrat la terminarea bisericii de acolo, completînd o bună parte din iconostas. Preotul era o rudă de-a mea, Mihai Călăraşu, care s-a îngrijit de adunarea tuturor proviziilor. (Aceste lucruri n-ar trebui să se dea încă publicităţii).

În ziua de 5 octombrie 1947, a fost sfințită biserica, şi cu această ocazie am putut sta de vorbă cu Episcopul Hossu. Mi-a dat amănunte despre arestările de la Bucureşti. Aflasem de altfel despre acestea, şi din ziare. De Sfînta Marie fuseseră arestaţi din nou părinţii mei, şi nu mai ştiam nimic de soarta lor. De la Episcopul Hossu am aflat că sunt la închisoarea din Gherla. L-am întrebat pe Prea Sfinţitul cam ce crede despre situaţia în care ne găseam, ce o să mai fie? Mi-a spus că trebuie să trecem examene lungi şi grele, dar că nimic nu este încă pierdut şi că, din contra, avem numai de cîştigat. Acest examen va întări credinţa şi patriotismul românesc. Ni se oferea ocazia să arătăm că suntem buni creştini şi buni români.

Pe 6 octombrie, încarc o căruţă cu făină de porumb şi instruiesc un om din sat să meargă pînă la Braşov, unde să mă aştepte pînă cînd sosesc. Omul era membru de partid şi cu

cota, bineînțeles, predată. Era, prin urmare, în perfectă ordine, iar transportul de cereale, pe timpul acela, încă mai era permis.

Am plecat cu trenul să iau contact cu Rusu și să vedem sub ce formă se poate transporta și unde să se depoziteze această făină. Am calculat cam o săptămînă de drum pentru căruță. Ajungînd la Brașov, am dat pe la omul de legătură pe care îl aveam în oraș. De la el am aflat că la Plaiul Foii sunt staționate trupe, iar în Zărnești s-au făcut noi arestări. Nu mă sfătuiește să mă duc acolo. Insist și spun că doar nu am venit ca să plec înapoi, și că am un rost. La insistențele mele, îmi cere să aștept o zi, pînă cînd se duce el să vadă cam ce se petrece pe la Zărnești. Încă în acea seară, omul se întoarce și-mi zice că este imposibil să ajung acolo, deoarece pe tren și pe șosea se legitimează lumea și chiar și acelora, care sunt cu actele în regulă, li se cere motivul călătoriei. El nu putuse străbate decît pînă la Rîșnov, pentru că, pentru Zărnești, nu găsise motiv justificativ. La Rîșnov, intrase în legătură cu oamenii noștri și ei spuseseră că de două săptămîni pierduseră legătura cu ceilalți.

Cum doi dintre ei vroiau neapărat să ia din nou legătura cu grupul lor, i-am chemat a doua zi dimineață să vină la mine.

– Să plecați împreună în căutarea grupului. Dar, băgați de seamă, este foarte periculos. Trebuie să fiți bine înarmați și să vă luați mîncare și pături. Ar fi bine să aveți și foi de cort, dar, din acelea, nu avem deocamdată.

I-am dat legătura, și punctul de întîlnire cu căruțașul, care trebuia să sosească în cîteva zile. Încă în acea noapte, pe la 12, au sosit cei doi din Rîșnov. Nu ne-am mai culcat și numaidecît am început să ne facem bagajul și să discutăm diferite probleme. Cred că era ora 4 dimineața cînd am ieșit

din casă şi am apucat-o pe drumul care duce la Poiana Braşovului. Eram îmbrăcat cam ca un turist. Cei doi aveau straie ţărăneşti, ţinînd asupra lor, vizibil, secure şi ţapină, ca şi cum ar fi fost lucrători de pădure. Ascuns sub haine, unul avea un pistol mitralieră, iar celălalt o carabină cu patul retezat. În ceea ce mă priveşte, posedam un pistol de 9 mm şi două grenade.

Nici nu am ajuns bine la marginea pădurii şi ne-am adus aminte că nu am luat sare cu noi, lucru foarte important. Un om a trebuit să se întoarcă înapoi şi din acel punct drumul dura aproximativ o jumătate de oră. L-am aşteptat în marginea pădurii. Omul s-a întors curînd, speriat, spunîndu-ne că gazda noastră fusese arestată şi el văzuse cum îl urcaseră în maşina Siguranţei. După calculul nostru nu trecuse încă jumătate de oră de la plecarea din acea casă şi pînă la arestarea gazdei. Nu am stat la discuţie şi am luat-o numaidecît pe drumul turistic, ce era marcat pentru Rîşnov. Vroiam să ajungem acolo ca să dăm legătura cu căruţaşul altcuiva, încît acela să nu plece înapoi cu căruţa plină, sau să vîndă pe piaţă alimentele numai ca să scape de ele.

Am fost prevăzători şi ne-am despărţit în două. Eu mergeam înainte, la o distanţă de aproximativ 80–100 de metri. Ceilalţi doi, veneau în urma mea. Armele le-am scos şi le-am pus în stare de funcţionare. După vreo trei ore de drum, obosit, nefiind antrenat şi cu o raniţă grea în spate, nu prea mai eram atent la ce se întîmpla în stînga şi în dreapta mea. Dintr-o dată tresar la un strigăt puternic de „stai!" Mă dezmeticesc repede şi mă uit în jur. Trei arme, din trei părţi, erau îndreptate spre mine. Un mic grup de jandarmi mă somează să ridic mîinile în sus, iar după ce mă execut un subofiţer se apropie de mine, mă dezarmează şi mă întreabă cine sunt. Le spun liniştit că sunt agent de securitate şi umblu în căutarea parti-

zanilor. Acte nu am, ca să nu mă ucidă partizanii în caz că mă prind. Aveam, de altfel, informaţii despre manevre de acest tip ale Siguranţei. Vorbeam tare, ca să fiu auzit de cei din urmă. Jandarmii, încep să mă ia la un interogatoriu. Nu le venea să creadă în povestea mea. Vedeam bine că nu sunt comunişti. Mă priveau niţel cu scîrbă cînd le vorbeam de partidul comunist. Mă adresez unuia din ei şi-l întreb dacă nu cumva a făcut şcoala de jandarmi la Drăgăşani. Îmi răspunde, curios, tot cu o întrebare:

– De unde ştii?

În acel moment, camarazii mei sosesc din urmă neobservaţi, iau poziţie de tragere de la o distanţă de circa 20 de metri, şi îi somează pe cei trei jandarmi. Aceştia privesc nedumeriţi, iar eu le zic:

– Predaţi-vă, nu fiţi proşti. Şi aşa nu scăpaţi!

Pun mîna pe arma unuia şi el mi-o dă fără nici o ezitare. Oamenii mei se apropie şi-i dezarmează pe ceilalţi doi, care şi-au dat imediat seama că sunt în mîinile rezistenţei. Nu erau însă deloc speriaţi, şi încep să spună că ei nu sunt comunişti şi că pînda pe care o fac este numai din ordin şi nu din convingere. Cu convingerea sunt şi ei alături de noi, şi ei suferă din cauza ocupaţiei ruseşti, dar nu au încotro şi, de formă, trebuie să-şi facă datoria. I-am înţeles numaidecît, pentru mine erau oameni de treabă. Ceilalţi ezitau. I-am întrebat despre ordinele lor şi despre intensitatea patrulelor. Ne-au spus totul, cît se poate de sincer. De la ei am aflat că în Cristian, Rîşnov şi Tohan nu se mai poate intra; unii dintre rezistenţi fuseseră prinşi, iar alţii se predaseră. Printre cei care se predaseră fuseseră şi jandarmii Istrate şi Mocanu, ambii din grupul lui Rusu. De Rusu nu ştia nimeni nimic. Tactica jandarmilor nu era ofensivă, ci numai de blocare. Patrulele nu se găseau în circulaţie, ci numai la pîndă acoperită. Nu aveau alt ordin

decît numai să semnaleze orice mişcare. Cînd mă opriseră pe mine, văzînd că sunt singur şi că am raniţa plină, ei procedaseră contra dispoziţiunilor, fiindcă le era foame. Am început să avem deplină încredere şi am convenit la o formă de despărţire sigură pentru noi şi nedăunătoare pentru ei. Apoi am scos din traistă ţuica şi slănina şi ne-am ospătat niţel, că şi aşa raniţa era prea grea şi mă dureau umerii. Înainte de a ne despărţi, ei ne-au indicat locurile aproximative unde erau instalate „pîndele" şi ne-au spus cam cum trebuie să le ocolim.

Plecînd, am apucat calea cea mai grea, adică fără să ţinem poteca sau drumul turistic şi căutînd să ne găsim mereu pe un teren cît mai acoperit. Acum mergeam toţi împreună. Dacă unul se distanţa numai zece metri, nu îl mai puteai vedea. Ne-a apucat prima noapte pe un astfel de urcuş şi nu ajunsesem încă la Piatra Mică. Noaptea era imposibil să te deplasezi. Din locul unde eram puteam să observăm rachete de semnalizare ale patrulelor. Foc nu puteam face, dar frig nu ne era. Obosiţi, am putut să dormim bine. A doua zi, am continuat drumul prăpăstios. Nu mă mai puteam orienta după hartă dar, oamenii mei, cunoşteau locul şi se orientau destul de bine, deşi înaintam greu de tot. Vroiam să abandonez drumul prăpăstios şi să apuc pe potecă, din nou, dar ceilalţi nu au acceptat şi m-am conformat hotărîrii lor. Venise o ploaie şi un vînt ce te pătrundea pînă în măduva oaselor. Aşa au mai trecut încă două zile de drum şi am ajuns pe Piatra Mare, de unde vedeam Plaiul Foii. Mişunau soldaţii acolo. Terenul era mai prăpăstios ca oriunde şi nu puteai merge decît numai pe sub peretele abrupt. Ştiam că pe acest drum eram expuşi trupelor de jandarmi, care, desigur, se aflau prin apropiere, dar de urmărit şi de apropiat de noi nu era prea uşor. După ce am trecut de Hornul Mare şi ne găseam în apropierea „cabanei

ascunse", din dreapta noastră, de la vreo patru sute de metri, trăsneşte un foc de mitralieră. Am avut norocul că nu ne-a atins pe nici unul. La acea rafală, am răspuns şi noi cu foc, tras cam aiurea, că nu putusem să reperăm precis locul de instalare al mitralierei inamice. Coborîm niţel spre dreapta şi apoi urcăm pe un horn îngust şi foarte abrupt, ca să ne căţărăm din nou spre culme şi să trecem de partea cealaltă a versantului. Nu eram vizibili decît pe o mică porţiune, de aceea nu am primit foc de nicăieri, iar cînd ajungem aproape de culme, întîlnim pe doi din ai noştri, ce scăpaseră din cabana ascunsă. Ne-au povestit cum fuseseră prinşi ceilalţi, în urma trădării cabanierului din Plaiul Foii. Despre Rusu Gavril mi-au spus că se alăturase grupului care scăpase. Cabana ascunsă rămăsese goală, dar nu ştiau dacă nu cumva este ţinută sub supraveghere. Erau de trei zile retraşi şi nu îndrăzneau să coboare la cabană. Aveau cu ei o puşcă mitralieră şi un pistol mitralieră, dar de mîncare nu apucaseră să ia nimic şi de trei zile erau nemîncaţi. Primul lucru pe care ni l-au cerut a fost **potolul.** Din mers, am scos ceva mîncare şi le-am dat din ceea ce ne mai rămăsese.

După ce am trecut crestele am ajuns pe un teren mai puţin prăpăstios şi am luat-o din nou spre vest, pînă cînd ne-a apucat noaptea. Harta mea, nu mai cuprindea acel loc pe care ne găseam, şi nici cei doi oameni din Rîşnov nu mai cunoşteau zona. Frigul şi umezeala ne pătrunsese pînă la oase, picioarele nu le mai simţeam, peste tot corpul aveam numai zgîrieturi şi lovituri care încă sîngerau. Nimeni însă nu se văita. Am discutat ce facem şi unde mai mergem. Toţi doar întrebam, fără, parcă, să fim capabili vreunul să dăm un răspuns. La un moment dat, Mihai (unul din cei de la „cabana ascunsă") zice că el nu mai poate şi că trebuie să găsim un loc să ne odihnim măcar o noapte. Neapărat aveam nevoie de foc ca să ne us-

căm. Iacob se opune la ideea focului. Aştept să se decidă ei. Parcă, şi să vorbesc, nu mai puteam de obosit ce eram. Se hotărăsc să caute un loc mai acoperit, prin apropiere, şi acolo să facem focul. Trei dintre noi au pornit în trei direcţii, în căutarea unui adăpost potrivit, iar eu şi încă unul am rămas pe loc. Am adormit imediat, iar când m-am trezit, Iacob mă trăgea de o mînă să merg după el, căci descoperise un loc bun. Abia am văzut că era un fel de colibă ciobănească şi intrînd acolo am căzut ca mort şi am dormit pînă dimineaţa. Cînd au dat zorii nu îmi mai simţeam corpul. Abia mai puteam deschide ochii. Cu mare greutate am putut să-mi desfac raniţa şi să-mi scot bocancii din picioare. Cum ceilalţi nu se treziseră, iar afară ploaia curgea, mi-am continuat somnul. Nu ştiu cît am mai dormit. M-am sculat înnecat de un fum gros şi de un miros curios. Focul era deja făcut, iar la o frigare, ultima bucată de slănină pe care o mai aveam se perpelea sfîrîind. Aceea a fost îmbucătura din urmă, pe care, timp de o lună după, am tot visat-o, ca şi cum ar fi fost cea mai gustoasă pe care am mîncat-o vreodată. Marea întrebare era ce facem acum? Mihai susţinea să mergem în Făgăraşi, acolo avînd el legături cu partizanii şi încă comuniştii nu luaseră ofensiva precum aici, ca să ne împrăştie şi să nu ne mai găsim. Neavînd altă soluţie am acceptat cu toţii părerea lui. Am cerut însă să mai aşteptăm încă o zi în acea colibă, pînă cînd trece vremea rea care s-a pornit şi apoi să înaintăm mai departe. Au fost de acord şi în discuţii ne-am petrecut timpul pînă cînd ne-a apucat iar noaptea. A doua zi, de dimineaţă, a început problema mîncării. Urma să o rezolvăm prin vînat. Ne-am pregătit de drum. Hainele ne erau uscate, iar ploaia stătuse. Toate zgîrieturile erau vindecate, numai tălpile mă mai usturau, dar şi aceste usturimi le puteam suporta. În ziua aceea am reuşit să trecem din nou crestele şi să dormim o noapte într-un fel de

peşteră. În ziua următoare, am reuşit să vînăm o capră neagră. Credeam că am scăpat de patrule şi puteam să facem focul. Cum nu prea vorbeam, liniştea era conturbată doar de pocniturile vreascurilor care ardeau. Deodată, auzim zgomote. Parcă ar fi fost nişte rostogoliri de pietre pe un horn apropiat. Repede, mă scol de lîngă foc şi dau să merg într-acolo. Unul din oameni caută să mă liniştească şi îmi spune că nu-i nimic, că acest fenomen de grohotiş e un lucru obişnuit. Nu mă încred şi mă duc să văd ce este. M-am deplasat mai puțin de 50 de metri şi zăresc circa treizeci de soldați care urcau, destul de grupaţi, spre locul unde ne găseam. Pe un astfel de teren nu erau prea bine instruiţi să poarte lupta. Îi chem repede pe ceilalţi să le arăt surpriza. Iacob e de părere să facem numaidecît o lavină artificială de pietre, lucru nu prea greu, pe care, dacă l-am fi făcut, nu ştiu dacă ar mai fi rămas vreunul din soldaţi în viaţă. Mă opun la ideea lui Iacob de a-i ucide, gîndindu-mă la jandarmii întîlniţi cu o săptămînă înainte şi închipuindu-mi că şi aceştia ar fi putut să fie la fel. Ne puteam retrage pe nesimţite, mai departe. Dar, în acel moment, unul dintre noi, ce îi urmărea lunecă de pe o piatră şi o rostogoli pe horn în jos. Imediat am fost simţiţi şi soldaţii, deşi într-o poziție nu prea bună, deschid foc spre noi. Fără să ne gîndim, fugim la raniţe şi la capra care se frigea. Apucăm fiecare ce putem, iar din capra jumătate crudă, luăm numai picioarele dinapoi şi o apucăm spre vest. Nici douăzeci de metri nu am făcut, şi descoperim o a doua grupă de soldaţi care veneau spre noi. Direcţia ce ne mai rămăsese liberă era partea cea mai accidentată a masivului Piatra Craiului. Pe acolo am fost siliţi să apucăm. Nenorocirea face că, după vreo sută de metri, Mihai alunecă într-o prăpastie, căzînd de la o înălţime mare, cu un ţipăt care a făcut toţi munţii să răsune. Ecoul strigătului lui îmi ţiuie tot timpul în ureche. Un ţipăt combinat cu rafale

de mitraliere şi cu pocnituri de grenade. Totul părea un adevărat infern. Chiar un singur foc de pistol îl auzeai multiplicat de şapte ori acolo, dar rafalele mai multor mitraliere şi exploziile grenadelor. Am regretat că nu făcusem lavina de pietre. Acum era prea tîrziu, iar poziția noastră cît se poate de proastă. Trebuia să luăm o poziţie mai bună acum, ca să nu murim degeaba, vînaţi de-a dreptul. Un strigăt puternic ne somează să ne predăm. Ni se spune că nu mai are nici un rost rezistența, deoarece toţi ceilalţi s-au predat. Ni se fac fel de fel de promisiuni: vom fi trataţi omeneşte, nu vom fi judecați, s-a dat amnistie generală pentru noi, dacă ne predăm. Mă deplasez ceva mai aproape de hornul în care se găsea şi îi astup gura cu o grenadă aruncată orbeşte. Vaietele şi țipetele au umplut cerul. A fost ca un impuls şi ca o încurajare pentru cei din jurul meu, ce aşteptau să le spun ce au de făcut. Grupul nostru se desparte imediat în două, fără a sta pe gînduri; unul rămîne pe loc, să acopere retragerea celorlalţi. În acoperire sunt eu, pînă cînd cei doi ajung într-o poziție mai bună. Apoi pornesc înspre ei, dar nici nu ajung la jumătatea drumului şi Iacob, care avea un post de observație minunat, trage un foc însoțit de un nou ţipăt. Mă întorc repede şi văd cum se răstoarnă într-o prăpastie un politruc. Apoi aud pe Iacob strigînd:

– Măi politrucilor, măi, aţi lăsat bani de flori şi lumînări la neveste? Aici noi suntem stăpînii, nu ruşii!

Dîndu-şi seama de situaţie, soldații s-au retras, iar noi am folosit această ocazie ca să continuăm să ne deplasăm în aceeaşi direcţie, folosind aceeaşi mişcare.

Ne-am depărtat cam la vreo mie de metri de locul unde s-a dat lupta şi am ajuns într-un fel de groapă. Era foarte greu de intrat acolo, deoarece trebuia să mergi pe o creastă ce nu avea mai mult de douăzeci de centimetri, acoperită în dreapta de un perete abrupt, iar în stînga apărată de o prăpastie adîn-

că. Eram siguri că nimeni, pe o altă cale şi din altă parte nu ne mai poate ajunge. Atunci începe şi o ploaie cu zăpadă, şi un vînt urît. Politrucii probabil s-au retras, fiindcă nu aveau stăpînii lor atîţia bani ca să-i plătească să stea peste noapte în frig, în ploaie şi cu ţiuitul morţii în urechi. Nouă ne era indiferent. Văzînd că i-am pus pe fugă nu ne mai era nici frig nici foame, Iacob îmi reproşează că am făcut rău şi nu am pornit lavina de pietre peste ei. Acum, aveau pierderi mai mari, iar noi nu-l pierdeam pe Mihai. Am tresărit, şi mi-am dat seama că, din cauza indulgenţei mele faţă de inamic, pierdusem pe unul de-ai noştri. Nu-l cunoşteam pe Mihai, îl văzusem o singură dată, şi atunci fugitiv. Îl întreb pe Radu (camaradul lui, cu care scăpasem din „cabana ascunsă"):

– Cine a fost Mihai?

Cu ochii plini de lacrimi, Radu îmi povesteşte:

– Este din Chişinău. Ruşii îl caută de mult să îl repatrieze, dar el ştie ce fel de repatriere îl aşteaptă. Nu îi este frică de munca forţată şi nici de deportarea în Siberia, dar nu vrea să se umilească în faţa bolşevicilor care i-au ucis tatăl şi pe cei doi fraţi.

Radu povesteşte cele petrecute cu el şi cu Mihai încă din 1944 încoace. Iacob scoate un ciolan de capră, aproape crud, şi începe să roadă din el. Îmi aduc aminte că nici eu nu am mîncat nimic de aproape două zile. Iacob mai face şi haz de necaz, începînd să mormăie precum cîinii, rozînd la ciolan. Ne-am apucat să roadem la cele două ciolane şi nimeni nu a abandonat pînă nu a terminat de ciugulit şi ultima fibră de carne. Foamea s-a potolit şi, punînd o pătură sprijinită de doi bolovani ca să ne apere de ninsoare şi de ploaie, ghemuţi unul în altul am adormit sub ea. Ne trezim în zîzîitul unui avion, ce se tot învîrtea deasupra noastră ca un bondar. Venea aşa de aproape că puteam vedea clar pe cei dinnăuntru. La

adăpostul păturei, eram invizibili pentru ei, dar de mişcat de acolo, nu ne puteam mişca. Uitîndu-ne mai bine, zărim încă două avioane ce zburau în zare şi auzim ţipătul mai îndepărtat, asemeni celui al unui om care cade în prăpastie. Ne închipuim că trebuie că fie politrucii care ne caută şi tot nu se lasă. Nu-i altă soluţie decît să stăm în locul unde ne găsim şi să aşteptăm nemişcaţi. Aşa am stat toată ziua aceea, ascultînd bîzîitul avioanelor şi ţipetele politrucilor ce alunecau în prăpăstii. Noaptea i-am auzit petrecîndu-şi-o acolo, vorbind între ei fără ca să înţelegem ce vorbesc. Dimineaţa s-au apropiat şi mai mult. Le auzeam paşii şi înjurăturile. După trei zile, nu mai puteam rezista de foame şi, cu toate că ştiam că patrulele sunt încă prin apropiere şi în poziţii bine organizate, am luat hotărîrea de a merge singur, să caut restul de capră, dacă o mai găsesc, şi să o aduc celorlalţi. Zăpada începuse să se topească în urma unei ploi, iar norii se coborîseră atît de jos, încît domnea un fel de ceaţă deasă; nu era posibil să vezi la patru metri. Iacob nu vrea să mă lase să merg singur. Nu mă opun părerii lui şi o iau prudent înainte pe coama muntelui. Nu-mi puteam acum imagina cum reuşisem prima dată să trecem cu atîta uşurinţă pe acel drum. Mă treceau toate sudorile, mi se părea că e mult mai îngustă şi mult mai lungă, de nici nu-i puteam vedea capătul. Am ajuns apoi pe un teren pe care nu puteam să ne orientăm, cam încotro ar fi peştera cu capra abandonată. În apropiere auzeam croncănitul unor corbi sau ciori şi am luat-o într-acolo, crezînd că păsările se ospătează cu vînatul nostru. Degeaba mergeam după croncănitul lor că nu găseam nimic, dar am ajuns la un loc unde vizibilitatea era mai bună. Puterile nu mă mai ajutau. Dintr-o dată îmi vine în minte că şi cioara are carne şi se poate mînca. (Îmi adusesem aminte de o poveste de-a Tatei, cînd şi el mîncase o cioară crezînd că-i un porumbel). Îl îndemn pe Iacob să ne apucăm

de vînat ciori, fiindcă altceva nu aveam de făcut. El împuşcă primul corb, dar, imediat după glonţul lui, încep, din mai multe părţi, focuri puternice de arme automate, trase însă aiurea, de la circa două sute de metri depărtare. Trăgeau aiurea, fără ţintă, deoarece era ceaţă şi chiar zgomotul, din cauza ecoului, nu se putea repera. Am înţeles însă că suntem în pericol. Mulţumindu-ne cu ceea ce am dobîndit, am luat-o tiptil înapoi spre adăpostul nostru să împărţim cu ceilalţi doi. Mergînd tiptil, reperăm un post inamic de puşcă mitralieră şi ne hotărîm să-l atacăm, convinşi că, desigur, au mîncare cu ei. Iacob ia poziţie de acoperire, iar eu caut să mă apropii ca să fiu sigur de lovitură şi să cuprind în rafala mea pe toţi trei, cîţi se găseau în acel post. Mai mult încă, vroiam să fac şi prizonieri. Mă deplasez ceva mai din flanc. Era acum suficient ca să deschid foc eficace, dar nu eram mulţumit. Vroiam să înaintez mai mult, ca să-i somez. Fac un pas greşit, mă descopăr, iar cei din post îşi îndreaptă puşca mitralieră spre mine. În acel moment Iacob deschide focul şi-l doboară pe servant. Ceilalţi doi soldaţi se' adăpostesc după o stîncă şi trag aiurea. Ţipă:

– Ajutor, ajutor, ne atacă bandiţii!

Atunci apar din mai multe părţi politruci înarmaţi. Se adăpostesc după fiecare pas şi trag aiurea, la disperare. Ne retragem simultan, dar ei nu înaintează aproape deloc. Îl întreb pe Iacob încotro trebuie să mergem ca să-i găsim pe camarazii noştri. Se uită în jur şi-mi zice:

– Cred că singurul drum pe care îl aveam spre ei este blocat din cauza acestui incident.

– Bine, dar ce să facem acum? Să-i lăsăm acolo singuri?, întreb din nou fără a mă putea orienta deloc.

Iacob nu mai ştie ce să zică şi, la rîndul lui îmi cere părerea. Să-i angajăm pe politruci să se ia după noi, îi zic eu,

ca să se deblocheze ieşirea din ascunzătoare, unde se aflau ceilalţi doi, ce nu fuseseră încă descoperiţi. El începe atunci să strige cît îl ţine gura:

– Măi, politrucilor, măi, v-aţi făcut testamentele, că de aici nu mai scăpaţi?!?

Vreau să strig şi eu ceva, dar glas nu mai aveam. Aud doar un glas de politruc:

– Depune armele şi vino de te predă, că n-o să-ţi facem nimic.

– Vino de mă ia, dacă ai curaj şi dacă ţii neapărat să devii erou al Uniunii Sovietice, îi spun atunci, forţîndu-mă din toate puterile.

Din partea lui urmează un ordin de atac şi un consum zadarnic de muniţie, dar la orizont nu se zăreşte nimeni. Nici unul nu s-a mişcat din adăpostul lui sigur. Noi n-am aşteptat mult şi am luat-o din loc, socotind că cei doi camarazi ne-au auzit vorbele şi că trebuie să decidă singuri de soarta lor.

Ne-am retras înspre vest. După vreo două ore auzim din nou avionul bîzîind, dar departe, în urmă, aşa că am înţeles că le-am scăpat din încercuire. În tot acest timp, nu s-a tras nici un foc de armă, ceea ce ne-a dat a înțelege că ai noştri nu îndrăzniseră să iasă din adăpost, ci au preferat să rămînă acolo; că de predat, desigur, nu s-au predat. De soarta lor nu mai ştiu nici pînă astăzi nimic. Cînd o să mă întorc iar în patria liberă, am să caut acel ascunziş şi, probabil, o să găsesc două schelete. De prins vii, nu au fost prinşi. Îmi aduc aminte de cuvintele lui Radu:

– Am fost o dată arestat şi am stat două luni la Siguranță. Parcă nu mă durea cînd mă băteau dar mă durea cînd mă gîndeam în fața cui trebuie să mă plec şi de cine să mă las bătut. Apoi, pentru ce sunt bătut? Ca să îmi vînd conştiința! Nu, nu, n-au să mă mai prindă ei viu!

Despre trecutul lui nu ştiam multe, doar că a fost băiat de ţăran, ce se silise să ajungă ofiţer. Ţin minte o poveste de-a lui, despre un fost comandant, care pe vremuri îi făcuse observaţia că nu e bun ofiţer pentru că nu ştiuse să invite o cucoană la dans, după toată eticheta. Acum acela care-i făcuse observaţie era unul dintre cei mai mari trădători de ţară. Provoca pe foştii lui camarazi, ca să-i poată da apoi pe mîna Siguranţei. Şi aceasta o făcea numai de dragul de a-şi păstra uniforma de ofiţer.

Celălalt om, care rămăsese cu Radu în adăpost, era un ţăran. Avea nevastă şi trei copii. Făcuse toată campania din Rusia, unde căzuse şi prizonier. Întors acasă şi-a văzut de treaba lui gospodărească. În vara anului '47, după ce se istovise de muncă, vroise să-şi culeagă recolta, rodul muncii lui. Îl prinseseră şi-l arestaseră, acuzîndu-l de sabotaj economic fiindcă nu-şi achitase cota. Nu fusese numai bătut şi închis, dar şi purtat de-a lungul satelor şi prin oraşe, cu o tablă de gît, pe care scria: „El este duşmanul poporului". Nu ştiu care justiţie omenească sau dumnezeiască, ar fi putut să condamne pe acest om, cînd, după cele pătimite, găsise ocazia să lovească pe unul în cap şi, apoi, să fugă în munţi, unde preferase să trăiască ca o fiară sălbatică.

Începuse să se întunece şi dădusem de un teren, nu prea prăpăstios, pe care ne puteam deplasa cu grijă. Cît avusesem de furcă cu politrucii, uitasem şi de foame şi de frig, dar acum, mai liniştiţi, foamea şi frigul reveniseră. Iacob nu abandonase cioara şi, la adăpostul întunericului, opriţi la un loc potrivit, scoţîndu-şi cuţitul, tăiase picioarele şi aripile pasării, împărţindu-le frăţeşte:

– Jumuleşte-le pînă cînd se mai vede, că mai tîrziu o să fi nevoit să le mănînci cu pene cu tot.

M-am aşezat jos şi m-am apucat, în scîrbă, să le jumulesc. Ne luase frigul şi tremuram amîndoi.

– De stat nu mai putem sta, zice Iacob. Trebuie să mergem mai departe, ca să ne încălzim şi să ieşim din zona patrulelor.

Picioarele îmi erau toate răni. Totuşi, nu am mai zăbovit şi am pornit mai departe pe întuneric şi pe teren accidentat. Mergînd, am început să mănînc din porţia mea de carne crudă. Nu simţeam nici un gust deosebit. De jumulit nu o jumulisem bine, dar nu aveam deloc impresia că mănînc şi pene. Nu vorbeam nimic, mergeam numai, pipăind fiecare pas. Încotro, nu ştiam. Pînă în acea clipă, nu mă rugasem lui Dumnezeu. Probabil fusesem prea concentrat asupra inamicului. Acum simţeam că toate puterile m-au lăsat, auzeam focuri de armă şi ţipete; rachete ale patrulelor luminau noaptea. Disperarea m-a cuprins şi gîndul sinuciderii s-a abătut asupra mea. Atunci am început să mă rog lui Dumnezeu. Mergeam sbotăind prin beznă, frigul parcă mă lăsase şi începuse să mă înconjoare o căldură şi o amorţeală plăcută. Cred că treceam printr-un fel de somn, rugîndu-mă, automat, în gînd. Mă căiam de toate greşelile mele, făcute cu ştiinţă sau cu neştiinţă şi-mi ofeream sufletul lui Dumnezeu. Deodată, îmi vin în minte cuvintele bunicii mele, cuvinte desprinse din Sf. Scriptură: Cel ce se omoară cu mîna lui, îşi dă singur sufletul în mîna necuratului. Îmi reamintesc imediat şi de ceea ce îmi zicea adesea Nelu: „Ca să te sinucizi este o laşitate, înseamnă să fugi de răspunderea pe care o ai în viaţă". Îmi spun atunci, referitor la rugăciunea mea: Cum pot să-mi ofer sufletul lui Dumnezeu, cînd sufletul îi ceva abstract, nu îl pot lua şi nici da, nu dispun de el. De ce pot să dispun, este doar viaţa. Această viaţă să o dăruiesc lui Dumnezeu şi el să se folosească de ea după sfînta lui voie, fiindcă mie nu-mi mai aparţine. Am făcut atunci legămînt faţă de Dumnezeu, pe care îl simţeam că este aproape şi mă aude şi mă călăuzeşte: dacă sfînta Lui